

DE 1
bmb

AA0007922412
UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

Bemaerkninger om Vedelspang-
Stenenes Tid
Af
Ludv.F.A. Wimmer

Bemærkninger

om

Vedelspang-Stenenes Tid.

Af

Ludv. F. A. Wimmer.

Oversigt over d. K. D. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1893.

Kjøbenhavn.

Blanco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

1893.

APR 2 1937

AXEL KOCK LIBRARY

I det nylig udkomne Hæfte af Anzeiger für Deutsches Alterthum XIX, 1 har Professor Hermann Möller S. 11—32 skrevet en lang og indgaaende Anmeldelse af min Afhandling om 'Sønderjyllands historiske Runemindesmærker' i Universitetets Festskrift i Anledning af Kongeparrets Guldbryllup. Anmeldelsen bærer helt igennem Vidne om sin Forfatters Lærdom og Grundighed, og det har naturligvis glædet mig, at Prof. M. paa næsten alle Punkter har kunnet slutte sig til mine Udviklinger. Det er egenlig kun for et enkelt — tilsyneladende maaske temmelig uvæsenligt — Punkts Vedkommende, at han har ment at maatte hævde en Opfattelse, der afviger fra min. Dette Punkt er imidlertid for mig af saa stor Vigtighed, at jeg har ansét det for nødvendigt strax at imødegaa min ærede Kollega.

Prof. Möllers Indvendinger gælder den Tidsbestemmelse, som jeg har ment at kunne fastsætte for de to Vedelspang-Stene, der er rejste af «Asfrid efter hendes og Gnupas Søn Sigtrygg». Bægge Stene er efter min Mening samtidige og maa henføres til Midten af det 10de Aarh.

Ved Hjælp af de nævnte Indskrifter smigrede jeg mig med at have anvist den længe miskendte 'Kong' Guupa den — efter min Mening ret beskedne — Plads, der tilkommer ham i

Danmarks Historie. Jeg nærede og nærer nemlig ingen Tvivl om, at Runestenenes Gnúpa er identisk 1) med den Gnúpa, som Gorm den gamle ifølge Olav Tryggvesöns större Saga overvandt og fældede, 2) med 'Danernes Konge Chnuba', som Henrik I efter Widukinds Beretning Aar 934 overvandt og tvang til Daaben, og 3) med den 'Chnob', der hos Adam af Bremen i Henhold til Sven Estridsöns Fortælling nævnes som en Sön af den svenske Høvding Olaph, der med Vaabenmagt underlagde sig Danmark.

I Modsætning hertil mener Prof. M., at Vedelspangstenenes Gnúpa kun kan være identisk med Adams 'Chnob', hvorimod Widukinds Chnuba og Gnúpa i Olav Tryggvesöns Saga er en anden og senere Konge af dette Navn. Vi faar altsaa efter Prof. M.'s Fremstilling en Gnupa I, der har hersket i Danmark för Gorm den gamle, og mellem hans Efterkommere en Gnupa II, der blev fældet af Gorm den gamle.

Medens jeg var glad ved at kunne berige Historien med en enkelt Gnupa, som tilmed efter min Mening kun var en fremmed Erobrer, der havde bemægtiget sig en lille Del af Danmarks Rige, hvor han opkastede sig til 'Konge', som altsaa i Virkeligheden slet ikke kan faa Plads i den danske Kongerække, har Prof. M. gjort et ganske anderledes stort Fund, idet baade hans Gnupa I og Gnupa II med rette kan hævde deres Plads inden for den danske Kongerække.

Jeg skal ikke nægte, at jeg ved at læse Prof. M.'s Fremstilling følte mig henflyttet til de med Konger ødsle Tider i den nordiske Historieskrivning, som skænkede os de forskellige Odiner, Karler o. s. v. o. s. v., og jeg maa tilstaa, at jeg saa langt fra er bleven overbevist om Tilværelsen af de to Gnupaer, at jeg tvært imod af al Ævne vil søge atter at udvise dem af Historien, hvor jeg haaber, at de aldrig nogensinde vil faa fast Fod.

Ifølge min Fremstilling, der er bygget paa Kombination af Indskrifterne med de skrevne historiske Kilder, har den svenske

Høvding Olav i Begyndelsen af det 10de Aarh. i Gorm den gamles Dage sat sig fast i Egnen om Hedeby, hvor han og hans Slægt i et længere Tidsrum opkastede sig til Herskere med Navn af 'Konger'. Olavs Søn Gnupa, der havde ægtet den sønderjyske Jarl Odinkars Datter Asfrid, følger sin Fader i Regeringen, og hans Magt voxer saaledes, at han overmodig truer sine Naboer baade mod Syd og Nord. Han blev dog snart ydmyget: Henrik I overvinder ham 934 og tvinger ham til at lade sig døbe. Da han senere, efter at have sluttet Forlig med Saxerne, søger at udbrede sit Herredømme videre over Danmark, drager Gorm imod ham, overvinder og fælder ham. Gnupas Enke Asfrid og deres Søn Sigtrygg styrer endnu Riget nogle Aar efter hans Død, indtil Harald omtr. 950 fælder Sigtrygg, til hvis Minde Moderen rejser de tvende Runestene.

Prof. M. kan ikke bringe min Fremstilling i Samklang med Adams Beretning, og i ubetinget Tillid til denne Hjemmelsmands Ord hævder han, at Olavs og hans Sønners Regering i Danmark maa ligge forud for Gorm den gamles Tid; ti Adam fortæller disse Begivenheder, før end han taler om Gorm. Adam meddeler heller ikke, at Gorm har fældet Gnupa, og at Harald har fældet Sigtrygg. Om denne sidste har han tvært imod en helt anden Beretning: *cumque parvo tempore regnasset, eum Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia privavit regno.* «Über diese worte sagt Wimmer nichts», tilføjer Professor M. Jeg skal strax komme tilbage hertil, da det er mig en Glæde nu at faa Lejlighed til at udfylde dette Hul i min Afhandling.

Prof. M. fortsætter (S. 21): «Wenn Olafs sohn durch Gorm und Sigerich durch Harald überwunden und getötet worden wäre, dann hätte könig Sven diese ruhmestaten seiner allgemein bekannten ahnen vor allem im gedächtnisse festgehalten. es ist schlechterdings unmöglich, dass er oder die tradition des dän. königshauses, die aus seinem munde spricht, diese taten verwechselt haben sollte mit dem erfolgreichen einfall eines 'Hardegon, filius Suein' aus Norwegen».

Naar man imidlertid betænker, i hvilke 'umulige' Udeladelser, Fejl og Misforstaaelser Adam gör sig skyldig, vækker det unægtelig min allerhøjeste Forbavselse, at nogen i vore Dage tror at kunne opføre en sikker historisk Bygning med Adams Beretninger som Grundvold. Hvorledes Adam behandler Sven Estridsöns Meddelelser, faar vi netop et godt Indblik i, naar vi hører, at han ikke i to Kapitler lige efter hinanden kan fortælle de samme Begivenheder éns. I I, 50 har han nemlig hørt af Sven Estridsön, at den folkekære 'Heiligo' efterfulgtes af den svenske Erobrer Olaph, som havde mange Sønner, af hvilke Chnob og Gurd fulgte ham i Regeringen; men I, 54 lader han den samme Kong Sven fortælle, at den svenske Høvding Olaph, der regerede i Danmark med sine Sønner, efterfulgtes af Sigerich. Da Sigerich havde regeret en kort Tid, berøvede 'Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia' ham Riget. Hvilken Værdi Adam selv tillægger disse forvirrede og selvmodsigende Beretninger, synes mig klart at fremgaa af de Ord, han umiddelbart efter tilføjer: «Det er usikkert, om af saa mange danske Konger eller rettere Tyranner nogle har regeret samtidig, eller den ene har levet kort Tid efter den anden».

Adam har paa de nævnte Steder efter Sven Estridsöns Meddelelse anført en Række Navne paa 'Konger', om hvilke han i Virkeligheden intet véd, og for hvilke han heller ikke har anden Interesse end den, der udtales i hans følgende Sætning: «det maa være nok for os at vide, at de endnu alle var Hedninger». Medens han I, 50 uden videre fortæller, at Chnob og Gurd efterfulgte Olaph, lader han I, 54 Olaph regere sammen med Sønnerne og efterfølges af Sigerich; og han aner ikke, at Sigerich (Sigtrygg) er Gnuapas Søn og Olavs Sønnesön, hvad jo først Vedelspang-Stenene ganske uventet har lært os. Dette bör dog ikke vække vor Forundring. Ti det er jo en bekendt Sag, at ingen historisk Forfatter i højere Grad end Adam trænger til Kontrol, og at han ikke kan bruges som

paalidelig Kilde for dansk Historie, vil enhver Historiker sikkert give mig Ret i. Lige over for Prof. M. maa jeg dog paa ny fremhæve denne Kendsgærning, da han synes at have en ganske anden Opfattelse af Adams Troværdighed. Prof. M. betænker sig ikke engang paa som utvivlsom historisk Kendsgærning at fastslaa følgende Sætning: «Nach Olafs tode übernahm jedesfalls sein sohn Gnupa die regierung der halbinsel und dazu vielleicht Fünens, dessen bruder Gyrd also Schonen und Seeland mit zuehör» (S. 23). Det er, som saa jeg det danske «Øst- og Vestrige» atter dukke frem af fjærne Taager. Men det maa ikke glemmes, at dette Stykke 'Historie' er Prof. M.s frie Bearbejdelse af Adam I, 50. Det hele, men særlig Ordene «jedesfalls» og «also» afgiver, synes det mig, slaaende Prøver paa Prof. M.s historiske Methode.

For mig stiller Sagen sig ganske anderledes. Adams Upaalidelighed som historisk Kilde er i mine Öjne saa stor, at jeg vanskelig vilde tro paa en eneste Sætning hos ham, naar den ikke ad andre Veje kan kontrolleres og berigtiges. Det er netop det, jeg i min Afhandling har forsøgt med Hensyn til Beretningerne om Olav og hans Efterfølgere. Hvis disse 'Konger' virkelig havde regeret i Danmark för Gorm og Harald, har Adam selvfølgelig givet dem en rigtig Plads ved at nævne dem, för end der endnu er Tale om Gorm. Men hvilken anden Plads skulde han vel give dem, hvis de, hvad jeg mener, ikke har været danske Konger, men fremmede Erobrere, der paa Gorms og Haralds Tid herskede over et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Egnen om Hedeby, Erobrere, om hvem Adam i Virkeligheden slet intet vidste, og om hvem han derfor heller ikke har andet at meddele end deres Navne i saa forvansket Skikkelse, at vi ikke vilde genkende dem, naar vi ikke ved Hjælp af andre Kilder kunde rette Fejlene? Sven Estridsön har naturligvis meddelt Adam disse Navne i umiddelbar Forbindelse med hvad han berettede om Gorm og hans Efterfølgere. Men fra Gorm stod den danske Kongerække jo fast; her kunde

Adam da ikke faa Plads til Olav og Gnupa, da han slet ikke vidste, at de havde haft noget Sammenstød med Gorm. Han satte dem derfor og maatte nødvendigvis sætte dem før den samtidige danske Konge Gorm. Men Adam véd ikke, siger Prof. M., at Gorm har fældet Gnupa, og en saadan Bedrift af en af sine Forfædre vilde Sven Estridsön selvfølgelig have bevaret i Erindringen og have meddelt Adam. For Sven Estridsöns Vedkommende kan jeg gjerne indrømme Muligheden heraf — netop fordi jeg kender Adam saa godt. Hvis Sven Estridsön virkelig havde fortalt ham, at Gorm havde udført en saadan Bedrift, tvivler jeg nemlig ikke om, at Adam med sin bekendte Sandhedskærlighed ganske simpelt vilde have fortiet det. Det kunde nemlig aldrig falde ham ind at sige noget godt om den Gorm, som han hadede med sit kristne Hjertes hele Inderlighed, hvem han som bekendt med Fordrejelse af hans Navn kalder «den grusomme 'Orm'» (*crudelissimus vermis*). Desuden har Gorm jo efter Prof. M.s egen Mening fældet Gnupa II; men om denne Bedrift véd Adam lige saa lidt som om Gnupa I's Død.

Prof. M. har imidlertid endnu en Hovedindvending mod mig. Medens jeg nemlig, støttet paa Runestenene (Vedelspangstenene og den store Jællinge-Sten), lader Harald fælde Gnupas Sön Sigtrygg omtr. 950, har Adam en positiv Meddelelse, som efter Prof. M.s Mening slet ikke kan forenes hermed, idet han fortæller om Sigtrygg (hos ham Sigerich): *cumque parvo tempore regnasset, eum Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia privavit regno.* Prof. M. bebrejder mig S. 21 og i stærkere Ord S. 19, at jeg ikke har sagt noget om denne betydningsfulde Sætning. Ganske vist har jeg i min Afhandling ikke udtalt mig direkte om disse Ord hos Adam. Men jeg har selv (S. 30) anført dem, og hvilken Betydning jeg har lagt i dem, fremgaar jo klart af min Afhandling, idet jeg S. 35 siger, at «det omtr. 950 lykkedes Harald Blaatand at fælde Sigtrygg.» Jeg har altsaa henregnet Adams Fortælling om

'Hardegon' til en af de utallige Fejl og Misforstaaelser, hvoraf det vrimler i hans Værk, og jeg har i Modsætning til Prof. M. tillagt den saa ringe Betydning, at jeg ansaa det for ganske overflødig at spilde mange Ord paa den. Ti baade mange og unyttige vilde Ordene blive, da Adams Meddelelse netop er af den Beskaffenhed, at den efter min Overbevisning aldrig nogensinde vil kunne klares paa tilfredsstillende Maade, naar man ikke, som jeg har gjort, dristig overhugger Knuden. At jeg i min Afhandling ikke har talt om Adams «Hardegon o. s. v.» betyder nemlig ingenlunde det samme, som at jeg ikke har underkastet hele dette Spørgsmaal den grundigste Overvejelse, og jeg skal for at bevise dette betro Prof. M. en Hemmelighed.

Den Anledning, i hvilken mit Skrift var forfattet, gjorde mig det naturligt til Pligt mere end ellers at have Opmærksomheden henvendt paa Formen. Men mange Anmærkninger, mange vidtsvævende Undersøgelser, der kun staar i løsere Forbindelse med Hovedæmnet, svækker som bekendt Helhedsindtrykket. Megen 'Lærdom', som fandtes i mit første Udkast, skar jeg derfor med let Hjærte bort under den endelige Udarbejdelse, idet jeg ansaa det for bedre at give Læserne Resultaterne — efter min Overbevisning naturligvis de sikre Resultater — af mine Undersøgelser, end at føre dem ind i mit Værksted og lade dem blive Vidne til alle de Tvivl, der maatte løses, alle de Vanskeligheder, der maatte besejres, før end Resultaterne forelaa fuldtfærdige.

Nu havde jeg virkelig ogsaa fra først af i min Afhandling S. 35 efter Ordene «han vandt sig hele Danmark» i Henhold til god gammel filologisk Tradition under Texten tilføjet en 'lærd' Note af følgende Indhold:

«Mange vil vistnok ved første Øjekast synes, at den ovenfor givne Fremstilling staar i uløselig Strid med Adam af Bremens Ord om «Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia», der berøvede 'Sigerich' Riget, efter at han havde regeret en kort Tid (sé foran S. 30). Adams Beret-

ning hører jo imidlertid til de mange Urigtigheder hos ham, der i hvert Fald maa underkastes Rettelse. Spørgsmaalet er først og fremmest, hvilket Navn der skjuler sig i det umulige 'Hardegon'. Her er naturligvis en vid Mark for Fantasien, og en sikker Afgørelse vil næppe nogen-sinde kunne træffes. Naar man stiller sig klart for Öje Adams Mangel paa Ævne til baade at opfatte og fremstille de historiske Begivenheder, føler jeg dog lige over for denne Forfatter ikke nogen særdeles stor Betænkelse ved at erklære hans «Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia» for en ved en Række Fejl og Misforstaaelser fremkommen Forvanskning netop af Harald Blaatand — Hardegon er da Forvanskning af Haraldus (Haroldus), filius Suein er Misforstaaelse for pater Suein, idet Adam ikke har opfattet, at Talen i Virkeligheden var om Harald Blaatand og Sven Tjugeskæg, og i 'veniens a Nortmannia' finder jeg en af Adam slet ikke forstaaet Hentydning til Haralds Norgestog, hvorom jo ogsaa Jællinge-Stenen vidner. Men jeg indrømmer selvfølgelig, at alt dette er dristigt, og at det i Virkeligheden er at overlugge den Knude, som jeg ikke paa anden Maade sér mig istand til at løse. Jeg skynder mig ogsaa at tilføje, at det kun lige over for en Forfatter som Adam kunde falde mig ind at benytte denne Methode. Kan det imidlertid lykkes en Historiker, hvad jeg dog meget tvivler paa, at give en slaaende Forklaring af «Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia» som en fra Harald Blaatand forskellig norsk Høvding, der overvandt Sigtrygg og bemægtigede sig hans Rige, skal jeg gjerne bøje mig derfor. Man vil let sé, at min Fremstilling i saa Fald kun i et enkelt temmelig uvæsentligt Punkt vil blive modificeret, idet nemlig den norske Høvding N. N. maa indsættes i Steden for Harald som Sigtryggs Overvinder; men Harald har da kort Tid efter

atter sejret over Normanden, og til hans, ikke til Sigtryggs Overvindelse sigter da Ordene paa Jællinge-Stenen.»

Naar jeg ved den endelige Redaktion af min Afhandling lod denne Note falde bort, var Grunden først og fremmest den, at jeg ikke kunde bringe det over mit Hjærte paa det nævnte Sted i Afhandlingen at afbryde Fremstillingen ved en saadan Anmærkning, som jo egenlig kun vilde give Læseren den efter min Mening ret overflødige Oplysning, at jeg havde overvejet Sagen, för end jeg skrev om den, men som i Virkeligheden ikke vilde bringe Undersøgelsen et Fjed videre; som jo heller ikke kunde have friet mig for Prof. M.s Dadel, skönt denne da vel havde faaet en anden Form. I Steden for at Prof. M. nu siger: «über diese worte sagt W. nichts», vilde han rimeligvis i Tilknytning til Noten have formuleret sin Indvending omtrent saaledes: «Rigtignok mener W. (S. 35 Not.), at Adams Hardegon er en Forvanskning af Haraldus (Haroldus); men denne Antagelse synes mig dog saa dristig o. s. v. Langt snarere o. s. v.» Jeg nærede ingen Tvivl om, at enhver Historiker, som i Fremtiden optog dette uløselige, men netop derfor saare interessante Spörgsmaal til fornyet Overvejelse, ifølge en den menneskelige Natur iboende Trang ogsaa let vilde komme til et nyt Resultat, som for ham naturligtvis alene havde Sandsynlighedens Præg.

Dette altsaa til Forklaring af min Forstaaelse af Adams Beretning om Olavs og hans Efterfølgeres Regering i Danmark.

Foruden Adams Beretning har Prof. M. ogsaa en anden — tör jeg kalde det indre — Grund til at erklære sig uenig med mig. «Ich vermag mir auch nicht», siger Prof. M. S. 21, «mit W. die beiden königinnen Asfrid und Thyrvi neben einander zu denken. der landstrich nördlich vom Dannevirke würde für beide frauen zu eng sein. statt des edlen 'wettstreits' (W. s. 34) wäre es wol eher ein tötlicher hass gewesen, der die beiden frauen gegen einander beseelt und zu taten angespornt hätte. aber Asfrid und Thyrvi sind gar nicht gleichzeitig

in demselben landstrich gebietend aufgetreten.» Jeg maa tilstaa, at jeg aldeles ikke begriber, hvorledes Prof. M. kan rette disse Bemærkninger som Indvending mod min Fremstilling. For det første maa jeg nemlig anke over, at Prof. M. indsmugler et lille Ord, som helt forandrer min Mening. Om den 'ædle' Kappelstrid mellem Asfrid og Tyre Danebod har jeg jo ikke sagt et Ord, men netop ligesom Prof. M. fremhævet, at det var en Kamp paa Liv og Død mellem de to Dronninger (S. 34 øverst). Og den Forlegenhed, som Prof. M. kommer i, fordi han ikke kan tænke sig Asfrid og Tyre ved Siden af hinanden, da Landstrækningen nord for Danevirke vilde være for lille til at rumme dem bægge, er en Sag, som heller ikke vedkommer mig, da den Urimelighed aldrig har foresvævet mig, at Asfrid og Tyre delte Landstrækningen nord for Danevirke. At Tyre og Gorm havde deres Kongestol i Jællinge, véd vi jo alle, og at Asfrid med sin Mand og Søn herskede i Egnen om Hedeby, viser Vedelspang-Stenene. Men mellem Jællinge og Hedeby var der sandelig Plads nok ikke blot for Asfrid og Tyre selv til at røre sig, men ogsaa for de Hære, som de sendte mod hinanden for at afgøre, hvem af dem der skulde være Dronning over hele Danmark.

Hverken i Adams Beretninger eller i selve Forholdenes Natur finder jeg da noget, som kan røkke den historiske Fremstilling, jeg har givet af disse Begivenheder. Tvært imod synes den indre Sandsynlighed mig at tale saa stærkt til dens Fordel, at jeg kun yderligere er bleven bestyrket i Troen paa dens Rigtighed efter at have læst Prof. M.s Indvendinger.

Jeg ansér det derfor ogsaa for ganske overflødigt at komme ind paa en nærmere Kritik af den Skildring, som Prof. M. S. 22 ff. giver af Danmarks Historie før Gorm den gamles Tid, og hvor den ene skønne Formodning stilles og efter Sagens Natur maa stilles ved Siden af den anden, for at der af dem alle til Slutning kan opføres en Bygning, som blot har den

Mangel, at den fuldstændig svæver i Luften og derfor vil falde sammen, saa snart en ny Bygmester begynder at røre ved den. Jeg føler hverken Lyst eller Trang til at følge Forfatteren paa disse vildsomme Veje, hvor jeg ikke trøster mig til at finde den Ariadnetraad, som atter kunde lede mig ud af Labyrinten; og der er fra mit Standpunkt ikke mindste Grund til at komme nærmere ind paa alle disse — jeg vil sige fortvivlede — Undersøgelser, da Hovedbeviset for min Opfattelses Rigtighed og mod Prof. M.s ikke skal søges i de gamle Krønikers forvirrede Meddelelser, men hviler paa en sikrere Grund, nemlig de samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd. Af runologiske og sproglige Grunde maa jeg nemlig bestemt fastholde min egen og modsige Prof. M.s Opfattelse af Vedelspang-Stenenes Tid.

Prof. M. ender sin Anmeldelse med følgende Ord: «es wird richtiger sein, die angenommene chronologie der denkmäler nach der richtiger gedeuteten geschichtlichen überlieferung ein wenig zu verschieben, als umgekehrt die geschichtliche überlieferung nach der angenommenen chronologie der denkmäler sich zurechtzulegen». Enhver vil vist indrømme, at disse Ord tagne i al Almindelighed udtaler en just ikke ny, men derfor ikke mindre gylden Sandhed. Anvendte paa det specielle Tilfælde, hvorpaa Prof. M. tænker, synes de mig derimod at indeholde en blodig Ironi, og de vil med Styrke kunne vendes netop mod hans egen Fremstilling. Hvorledes forholder det sig nemlig med den «angenommene chronologie der denkmäler», som Prof. M. her tænker paa?

Situationen var jo denne: För 1887 havde vi kun Vedelspang-Stenen i Louisenlund at holde os til; men over for dette Mindesmærkes Alder stod de ældre Runologer saa hjælpeløse, at baade Rafn og Thorsen mente, at det kunde henføres til Begyndelsen af det 9de Aarh. For de ejendommelige Sprog- og Runeformer i Indskriften havde ingen af dem Öje. I Mod-

sætning hertil udtalte jeg, længe før end jeg havde eller kunde have nogen Anelse om, at de Navne, der findes i Indskriften, tilhører historisk bekendte Personer, dels at Vedelspang-Stenen maatte henføres til Midten af det 10de Aarh., dels at Indskriftens hele Karakter viste bort fra Danmark, men havde bestemt Tilknytning til en Række samtidige svenske Runemindesmærker. Da fandtes 1887 den nye Vedelspang-Sten, som efter min Mening ikke blot beviste, at den tidligere kendte Sten, saaledes som jeg havde formodet, tilhørte Midten af det 10de Aarh., men ogsaa paa fyldestgørende Maade løste Spørgsmaalet om denne Stens Forhold til samtidige svenske Runestene, idet Indskriften netop var ristet af en svensk Mand. Dette — tror jeg uden Ubeskedenhed at turde sige — maa vel kaldes en Triumf for Sprogforskningen af den Art, som det kun sjælden falder i vor Lod at fejre. Ikke har jeg da i mindste Maade bygget min Theori paa andet end rent objektive Grunde. At de historiske Kendsgærninger langt senere paa overraskende Maade bekræftede mine Antagelser baade med Hensyn til Mindesmærkets Alder og dets Nationalitet, har naturligvis kun kunnet glæde mig. Og jeg har ikke i den Anledning behøvet, som Prof. M. siger, «at lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi». Tvært imod maa jeg vende dette Vaaben mod min Kritiker og sige, at det netop er ham, som til Fordel for en selvlavet Historie (efter Prof. M.s Udtryk «die richtiger gedentete geschichtliche überlieferung») vil øve Vold mod Monumenterne (efter Prof. M.s Udtryk «die angenommene chronologie der denk-mäler ein wenig verschieben»). Men herimod nedlægger Monumenternes Sprog og Skrift deres suveræne Veto, og Prof. M. tager fuldstændig fejl, naar han (S. 32) udtaler: «ich bin überzeugt, dass W. selbst, wenn er meine historische darlegung in der hauptsache sollte acceptieren können, in den runen- und sprachformen der beiden denk-mäler nichts finden wird, das die ansetzung derselben bald nach 915

oder um 920 verböte». Altsaa: det Mindesmærke, som jeg har henført til 950, skulde jeg lige saa let kunne sætte til 915! Nej, var der ikke mere Hold i de Tidsbestemmelser, jeg har forsøgt at fastsætte for vore Runeindskrifter, og hvorpaa det Værk, som jeg i Løbet af de sidste 20 Aar har ofret mit bedste Arbejde, for en stor Del hviler, vilde jeg for længst have opgivet det hele. De Beviser, som Prof. M. anfører for, at Vedelspang-Stenene lige saa godt kan sættes til Aar 915 som til Aar 950, er imidlertid byggede paa en lang Række Fejl, Misforstaaelser og overilede Slutninger, hvad jeg nu skal gaa over til at paavise i det enkelte.

Først en almindelig Bemærkning. Naar jeg har forsøgt at ordne Runemindesmærkerne fra de ældste Tider til Aar 1000 kronologisk, kan Tidsbestemmelserne, som Prof. M. rigtig bemærker (S. 31), ifølge Sagens Natur kun være relative. Dette har jeg selv stærkt fremhævet, og jeg har selvfølgelig netop af denne Grund valgt runde Tal. Men mine runde Tal er ikke at forstaa saaledes, at f. Ex. det Mindesmærke, som jeg har henført til Midten af et Aarhundrede, lige saa godt kan tilhøre Begyndelsen af Aarhundredet. De Mindesmærker, jeg har valgt som Exempler, er nemlig typiske, idet deres Rune- og Sprogformer indeholder saa mange Momenter til Bestemmelse af Tiden, at der ved dem ikke kan være Tale om at bevæge sig inden for saa vide Grænser, som Prof. M. ønsker. Derimod kan der være andre Mindesmærker, hvor de faste Holdepunkter svigter, og hvor det følger er langt vanskeligere, undertiden umuligt at fastsætte sikre Grænser. For at blive ved det 10de Aarh., som jo særlig interesserer os i Anledning af det her behandlede Spørgsmaal, og som ogsaa af den Grund er af særlig Vigtighed for mig, fordi det største Antal af vore Runemindesmærker — deriblandt næsten alle de betydeligste og mærkeligste — tilhører dette Aarhundrede, har jeg altsaa troet mig istand til at kunne fastsætte følgende Kronologi:

- c. 900 Tryggevælde-, Glavendrup- og Rönninge-Stenen;
- c. 930 mindre Jællinge-Sten;
- c. 950 Vedelspang-Stenene;
- c. 980 større Jællinge-Sten;
- c. 1000 Danevirke- og Hedeby-Stenen.

At jeg længe før end det var mig klart, hvilken historisk Begivenhed der sigtedes til paa Danevirke- og Hedeby-Stenen, henførte disse Stene til omtr. Aar 1000, og at jeg nu med de historiske Kendsgærninger for Öje i Steden for «omtr. 1000» tror at kunne sætte 996, synes mig kun at tale til Fordel for mine runde Tal.

Med Hensyn til den mindre Jællinge-Sten, hvor ikke blot Rune- og Sprogformer, men særlig de historiske Kendsgærninger hjælper os til at fastsætte Tiden, har jeg altid været i Tvivl om, hvor vidt jeg skulde vælge c. 930 eller c. 940; ét af disse Tal maatte jeg nemlig vælge, naar jeg vilde holde mig til runde Tal; men mest tilbøjelig var jeg egenlig til at sætte 935. Paa dette Punkt er jeg altsaa fuldstændig enig med Prof. M. (S. 32 Not. 1), hvad der ogsaa tydelig fremgaar af Ytringerne i min Afhandling S. 55: «Rækken af vore historiske Runemindesmærker begynder med Gorms Mindesten efter Tyre og afsluttes netop Aar 1000 med den store Aarhus-Sten. De falder saaledes alle i det korte Tidsrum af 60–70 Aar»; «60–70 Aar» fra 1000 er jo netop 935.

Men nu Vedelspang-Stenen, hvor Historien fra først af ikke ydede noget Holdepunkt, hvor altsaa kun Rune- og Sprogformer maatte afgøre Spørgsmaalet om Tiden? Med alle vore Runemindesmærker in mente, som jeg for største Delen kendte af Selvsyn, da jeg første Gang (1879) undersøgte denne Sten, var det mig ved første Öjekast klart, at den tilhørte det 10de Aarh. Spørgsmaalet blev altsaa, om Tidspunktet inden for Aarhundredet nærmere lod sig bestemme. Ved da efterhaanden i Tanken at sammenstille alle de mig bekendte Mindesmærker fra Aarhundredet med denne Indskrift, var der et enkelt For-

hold, som strax slog mig, og som afgørende henviste Vedel-spang-Stenen til Aarhundredets sidste Halvdel, nemlig Brugen af Runen α i Ordet α ft. Rigtignok siger Prof. M. (S. 32): «wann eine solche schreibung möglich gewesen ist und wann nicht, können wir gar nicht a priori wissen». Nej, dette kan vi ganske vist ikke vide a priori; men Runologien er heldigvis ikke nogen apriorisk, men i allerhøjeste Grad en Erfaringsvidenskab. Og naar jeg derfor ligesom ved Undersøgelsen 1879 i Aften paa ny i Tanken lader hele Rækken af Runeindskrifter fra det 10de Aarh. drage forbi mig, saa har ikke et eneste af alle de mange Mindesmærker, der med Sikkerhed kan henføres til Tiden mellem 900—950, α for α i dette eller lignende Tilfælde. Derimod viser denne Sammenblanding af de to Runetegn sig jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet. Særlig ét af disse Mindesmærker viser en paafaldende Overensstemmelse med Vedel-spang-Stenen, nemlig den laalandske Skovlænge-Sten, som jeg netop havde undersøgt faa Dage, før end jeg i Sommeren 1879 rejste til Slesvig. Nu siger Prof. M. rigtignok (S. 32 Not. 3): «unser α in α ft hat nichts gemein mit dem α für α in α ftir auf dem weit späteren Skovlænger stein (Worm Monumenta Danica s. 263) mit punctierten k -runen und monophthongierung *rispi stin*, mit welchem W. es noch in seiner Runenschrift s. 320 zusammenstellte». For Prof. M.s egen Skyld vilde jeg ønske, at han ikke havde skrevet denne Note; ti det gaar dog ikke an i vore Dage at anføre Worm som Kilde for Runeindskrifter; dertil er denne Kilde alt for plumret. Prof. M. vil sikkert faa et helt andet Indtryk af Skovlænge-Stenens Indskrift, naar han kaster et Blik paa den Tegning af Stenen, som er udført til mit Runeværk, og som jeg herved har den Ære at fremlægge i Selskabet. Det vil ses, at de punkterede Runer kun findes paa Worms Tegning og i hans Text, men ikke paa Stenen selv, og at Worm desuden har andre betydelige Fejl. Der er ikke ringeste Tvivl om, at Skovlænge-Stenen tilhører sidste Halvdel af det 10de

Aarh., og det er ikke blot i «Die Runenschrift» S. 320, at jeg har sammenstillet dens *āftir* med Vedelspang-Stenens *āft*. Det samme har jeg gjort S. 23 i Afhandlingen om Sønderjyllands historiske Runemindesmærker, og det gör jeg ogsaa i Aften, og jeg ikke blot sammenstiller de to Mindesmærker, men jeg finder, at Overensstemmelsen mellem dem er slaaende, idet Skovlænge-Stenen rigtig har *ā* i Navnet *āstarþr*, hvormed Indskriften begynder, men urigtig i *āftir*, Vedelspang-Stenen ligeledes rigtig har *ā* i Navnet *āsfrīþr*, hvormed dens Indskrift begynder, samt i Forholdsordet *ā*, men urigtig i *āft*. I alle andre Tilfælde bruger bægge Stene korrekt Runen *a*. Havde jeg altsaa fæstet Blikket alene paa denne Enkelthed, maatte jeg utvivlsomt sætte Vedelspang-Stenen til sidste Halvdel af det 10de Aarh., og hermed vilde Formen *þaun* for ældre *þau* stemme godt, en Form, som dog var mig ganske ubekendt fra danske Runestene, hvorimod den oftere forekommer i svenske Indskrifter, men rigtignok fra en senere Tid. Medens saaledes baade *ā* i *āft* og *þaun* hver for sig kunde indeholde en gyldig Grund til at sætte Vedelspang-Stenen endogsaa langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, talte Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort herimod. De sidste frembød desuden Ejendommeligheder, som ellers var ukendte i danske Indskrifter, men som strax viste mig Sammenhæng med en Række mærkelige svenske Mindesmærker. Alle disse Forhold betragtede under ét gjorde mig det snart klart, at Vedelspang-Stenens Tid med et rundt Tal maatte sættes til c. 950, skönt den saaledes blev det ældste hidtil kendte Runemindesmærke med *ā* for *a* og med Formen *þaun* for *þau* (= *þausi*). At *ā* netop kunde tænkes brugt i *āft* tidligere end i andre Ord, har jeg søgt nærmere at paavise i min Afhandling S. 23.

De Betragtninger, som havde ledet mig til at fastsætte denne Tidsbestemmelse, bekræftedes i alle Henseender ved den 1887 fundne Vedelspang-Sten, der ligesom den ældre havde

aft for aft ved Siden af a^sfripr. Den nye Sten bragte tillige efter min Mening de fuldgyldige historiske Beviser for Rigtigheden af min Tidsbestemmelse. At den nyfundne Sten med sin — i Modsætning til den ældre — fuldstændig danske Indskrift netop paa Grund af a^s i a^st umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950, er for mig ganske utvivlsomt, og jeg tilføjer: var Tidsbestemmelsen for alle vore Runeindskrifter saa sikker som for Vedelspang-Stenene, vilde der kun være faa og smaa Vanskeligheder at overvinde ved deres kronologiske Ordning.

Men Prof. M. anfører endnu et Sandsynlighedsbevis for Vedelspang-Stenenes højere Alder. Han siger nemlig (S. 31 f.): «auf dem . . . kleineren Jællinger stein . . . steht statt des *kubl þausi* des Glavendruper und unseres zweiten Wedelspanger steins bereits mit monophthongierung *kubl þusi*. ich sehe daher keinen grund, den Wedelspanger stein, wie W. es tut, 15—20 jahre nach dem kleineren Jællinger stein zu setzen und nicht vielmehr umgekehrt ebenso viele jahre vor demselben.» Denne Udtalelse afgiver et slaaende Bevis paa, hvilke Fejltagelser man udsætter sig for, naar man i Steden for at rette Blikket paa Helheden fortaber sig i Betragtning af en Enkelthed. Efter Prof M.s Maade at slutte paa kunde man med langt større Ret opstille følgende Sætning: «paa den større Jællinge-Sten staar ligesom paa Vedelspang-Stenen *kubl þausi*, og bægge Stene bruger urigtig a^s for a. Jeg ser derfor ingen Grund til med Wimmer at sætte Vedelspang-Stenen 30 Aar før den større Jællinge-Sten og ikke snarere samtidig med eller endogsaa nogle Aar efter denne.» Baade Prof. M.s egen og min efter hans Formel dannede Slutning er imidlertid lige falske. Det er Monumentets Helhed og ikke en Enkelthed, hvorpaa det kommer an ved Bedømmelsen, og Enkeltheden maa altid ses i Lys af og i Sammenhæng med Helheden. For en overfladisk Betragtning ser det unægtelig ret slaaende ud, naar Prof. M. uden videre Betænkelighed anfører den mindre Jællinge-Stens

þusi «med Enkeltlyd» lige over for Glavendrup- og Vedelspang-Stenens þausi «med Tvelyd»; men Beviset taber rigtignok sin hele Betydning, naar vi husker, at den større Jællinge-Sten atter har þausi. Hele denne Sag er nu i sig selv saare simpel; men det er ganske vist lykkedes Prof. M. ved sin Fremstilling at forvirre den i høj Grad. Den rette Forklaring har jeg allerede antydnet i «Die Runenschrift» S. 324 f., hvor jeg udtaler, at Skrivemaaden med u for ældre au i Reglen viser, at den gamle Tvelyd (*âu*) er bleven Enkeltlyd (*ô*); men, tilføjer jeg, «man maa dog snarest antage, at Tvelyden endnu er bevaret i þusi paa den mindre Jællinge-Sten ligesom i þausi paa Gunderup- og Skivum-Stenen (to jyske Stene fra Begyndelsen af det 10de Aarh.), hvorimod þausi paa den større Jællinge-Sten omvendt snarest har lydt *þósi*». Ganske som Danevirke- og Hedeby-Stenen skriver *taupr* = *dódr* med Bevarelse af den gamle Retskrivning, hvor andre samtidige Indskrifter bruger *tuþr*, saaledes har den større Jællinge-Sten bevaret den gamle Skrivemaade þausi i samme Betydning som andre samtidige Indskrifter þusi : *þósi*. Derimod ansér jeg omvendt den mindre Jællinge-Stens þusi for at betegne *þáusi*, da Tvelyden uden Tvivl endnu var tilstede, dengang Jællinge-Stenens Indskrift blev ristet. Prof. M. vil naturligvis erklære dette for en urimelig Antagelse og spørge mig, hvad der da kunde bevæge den gamle Runerister til at hugge u, naar han mente au. Jeg skal herpaa svare, at det for at kunne dømme rigtig om en Form i en Indskrift ikke altid er nok at vide, hvad der staar i Indskriften; men det er i mangfoldige Tilfælde lige saa vigtigt at vide, hvorledes vedkommende Form er indhugget. Naar jeg nu fremlægger den til mit Runeværk udførte Tegning af den mindre Jællinge-Sten, vil mange af Tilhørerne sikkert strax uden min Forklaring forstaa, hvorfor Runeristeren her har hugget þusi for þausi — ganske simpelt af den Grund, at der ikke var Plads til þausi, naar Runerne ikke skulde stilles alt for tæt ved hinanden, og hele

dette Ord skulde selvfølgelig staa i Slutningen af 2den Linje. Maaden, hvorpaa þusi er indhugget, viser mig ogsaa tydelig, at Runeristeren fra først af har haft til Hensigt at hugge og har beregnet Plads til þausi; men da han havde hugget þ, saa han, at han ikke vilde faa Plads til mere end 3 Runer og det følgende Skilletegn. Pladsen var dog temmelig rigelig, og Afstanden mellem Runerne blev derfor lidt større end oprindelig paatænkt. At a af Hensyn til Pladsen blev udeladt i det velbekendte þausi, kunde ikke forvirre Læseren, for hvem Ordet naturligvis strax var klart, og lignende Udeladelser af samme Grund findes ofte i Runeindskrifterne. Jeg minder blot om Bække-Stenens kubþsi = kub(l) þ(u)si i Slutningen af første og mþusin = m(u)þu(r) sin(a) i Slutningen af anden Linje. Netop þsi = þ(u)si er jo meget oplysende for Jællinge-Stenens þusi = þ(a)usi. Skönt jeg saaledes ikke nærer nogen Tvivl om, at den mindre Jællinge-Stens þusi betyder *þausi* og den større Jællinge-Stens þausi *þósi*, lader der sig naturligvis ikke føre noget stringent Bevis herfor. Men Prof. M.s Benyttelse af den mindre Jællinge-Stens þusi er i ethvert Tilfælde uberettiget. Hvis dette þusi nemlig, som Prof. M. overilet forudsætter, betyder *þósi*, følger det af sig selv, at ikke blot den større Jællinge-Stens, men ogsaa Vedelspang-Stenens þausi maa have samme Betydning. Har jeg derimod Ret i at opfatte den mindre Jællinge-Stens þusi = *þausi* og den størres þausi = *þósi*, maa det henstilles som tvivlsomt, om Vedelspang-Stenens þausi har enkelt Lyd eller Tvelyd.

I Anledning af Runemindesmærkernes Kronologi omtaler Prof. M. endnu Forholdet mellem Tryggvælde-, Glavendrup- og Rønninge-Stenen, som jeg alle sætter til c. 900, paa den ene Side og Vedelspang Stenene paa den anden Side og fremsætter ganske i Almindelighed den Paastand, at Vedelspang-Stenene kan være noget yngre end de først nævnte, men at disse ogsaa meget godt kan være samtidige med Vedelspang-Stenene. Det følger af sig selv, at jeg, efter hvad jeg forhen har ud-

viklet, paa det bestemteste maa modsige dette. Tryggevælde-, Glavendrup-, Rönninge-Stenen og hele den Gruppe danske Stene, der tilhører Tiden mellem 900—935 (mindre Jællinge-Sten), har deres karakteristiske Kendetegn, hvorved de adskiller sig fra alle Mindesmærker, der falder mellem 950 (Vedelspang-Stenene) — 980 (større Jællinge-Sten). Et ganske andet Spørgsmaal, som ikke har mindste Betydning for den Sag, vi her undersøger, og som jeg derfor ikke skal dvæle nærmere ved, er det, om Tryggevælde- eller Glavendrup-Stenen er ældst, og hvilken Aldersforskel der maa tænkes mellem dem, naar bægge, som jeg har formodet, er rejste af samme Kvinde efter hendes to Mænd. At Tryggevælde- og Glavendrup-Stenens Ragnhild er samme Person, kan jo dog aldrig blive andet end en Formodning, og selv om det kan være smigrende for mig, at Prof. M. behandler min Formodning som sikker Kendsgærning, er det tryggest, hvor Talen er om ganske ubekendte Personer i Runeindskrifterne, altid omhyggelig at holde Formodning og Kendsgærning ude fra hinanden. Selv om jeg nu har Ret i at ansé Tryggevælde- og Glavendrup-Stenens Ragnhild for samme Person, kan det kun gennem en ny Formodning godtgøres, at hun ogsaa har været gift to Gange. Sikkert er det kun, at hun har været gift med Gunnulv, som hun paa Tryggevælde-Stenen kalder «sin Mand». Men Glavendrup-Stenens Indskrift: «Ragnhild satte denne Sten efter Alle Sålvegode . . . Alles Sønner gjorde denne Høj efter deres Fader og hans Kone efter sin Mand» siger jo ikke udtrykkelig hverken at Ragnhild er Alles Kone, eller at Alles Sønner ogsaa er Ragnhilds Sønner. Bægge Dele ansér jeg dog for højst sandsynligt. Derimod er det kun Prof. M., ikke Glavendrup-Stenens Indskrift, der gör Ragnhild til «Moder til voxne Sønner». Hvis Ragnhild er Alles Hustru og hans Sønners Moder, afgiver Indskriftens hele Form efter min Mening tvært imod et sikkert Bevis for, at Sønnerne endnu var smaa og umyndige, da Stenen rejstes. Det kan meget godt have været to Sønner paa f. Ex. to til tre

Aar. Men saa falder rigtignok ogsaa Prof. M.s Bevis for, at der maa ligge mindst 20 Aar mellem Tryggevælde- og Glavendrup-Stenen.

Jeg har hermed prøvet alle de Beviser, som Prof. M. har anført til Støtte for, at Vedelspang-Stenene lige saa godt kan henføres til Begyndelsen som til Midten af det 10de Aarh., og jeg haaber, at det er lykkedes mig at paavise Uholdbarheden af dem alle. I og for sig kunde det jo synes at være en Sag af temmelig underordnet Betydning. Som jeg fremhævede i Begyndelsen af mit Foredrag, er dette Spørgsmaals Besvarelse dog af overordenlig Vigtighed for mig. Saa fremt Prof. M. nemlig havde Ret i sine Betragtninger, vilde der være tilføjet hele den videnskabelige Methode, hvorpaa jeg har bygget Ordningen og Behandlingen af Mindesmærkerne i mit Runeværk, et Grundstød, som vilde bringe den hele Bygning til at vakle. At Prof. M.s Angreb ikke har formaaet dette, trøster jeg mig til at have godtgjort.

Jeg skal da til Slutning endnu kun med et Par Ord søge saa kort og klart som muligt at fastslaa Resultaterne af de Bemærkninger, som Prof. M.s Anmeldelse har fremkaldt fra min Side. I Modsætning til Prof. M.s Overbevisning, „dass W. selbst, wenn er meine historische darlegung in der hauptsache sollte acceptieren können, in den runen- und sprachformen der beiden denkmäler nichts finden wird, das die ansetzung derselben bald nach 915 oder um 920 verböte“, har jeg altsaa vist, at Rune- og Sprogformer ikke paa nogen Maade tilsteder at henføre Vedelspang-Stenene til den Tid, som Prof. M. ønsker. Hvis Prof. M. derfor havde Ret i sin historiske Udvikling, var der for mig kun én Udvej, som jeg ikke vilde betænke mig paa at vælge. Jeg maatte sige: da Runestenenes Gnupa umulig kan være Prof. M.s Gnupa I (∴ Adams Chnob), maa han altsaa være Prof. M.s Gnupa II (∴ Widukinds Chnuba, Sagaens Gnúpa). Men Stenenes Vidnesbyrd vilde nødvendigvis kræve, at vi efter Gnupa II ogsaa maatte indsætte en Sigtrygg II,

ligesom Sigtrygg I fulgte efter Gnupa I. Jeg véd ikke, om Prof. M. tør vove denne historiske Kombination. For mig er dens indre Usandsynlighed saa aabenbar, at der maatte kræves de vægtigste Grunde, for at jeg skulde kunne ansé den for mulig. Da jeg imidlertid lige saa lidt kan slutte mig til Prof. M.s historiske som til hans runologiske og sproglige Udviklinger, kommer jeg heldigvis ikke i Forlegenhed hverken med to Gnupaer eller med to Sigtrygger. Der er efter min Overbevisning intet andet Valg end snarest muligt atter at opgive Gnupa II og nøjes med Gnupa I og eneste.

Hr Professor Dr. Axel Koch
med Høgaftelse
fra Forf.

Bemærkninger

om

Vedelspang-Stenenes Tid og de to Gnupaer.

Af

Herman Møller.

Særtryk af Overs. over d. K. D. Vidensk. Selsk. Forh. 1893.

København.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

1893.

I det Kgl. Vidensk. Selskabs Møde af 21de April har Prof. Wimmer holdt et Foredrag 'Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid', der skulde imødegaa den anden, større Halvdel (S. 19—32) af en af mig (i Anz. f. d. Altert. XIX 11 ff.) skreven Anmeldelse af hans Festschrift 'Sønderjyllands historiske Runemindesmærker'.

Jeg vilde ønske, at Prof. Wimmer havde valgt et andet Sted til sit Gensvar, nemlig et filologisk eller historisk Tidsskrift, som jeg havde ventet. Da han imidlertid har valgt dette Sted, maa jeg ogsaa have Lov til at svare ham her¹). Naar jeg her taler om Vedelspang-Stenene og de historiske Spørgsmaal, der knytter sig til disse, sker det ikke, fordi jeg kunde haabe i et eller andet Punkt at kunne modificere min ærede Kollegas Anskuelser. Saadant et Haab nærer jeg ikke. Heller ikke er det min Hensigt paa runologisk Omraade at forsøge paa at overbevise andre om noget, der er afvigende fra hvad Prof. W. erklærer for rigtigt. Jeg vil udelukkende forsvare

---

¹) Ved det K. V. Selskabs (inkl. Prof. Wimmers) Godhed har jeg her den Fordel, som jeg ikke kunde have haft i et Tidsskrift, at mit Svar udkommer samtidig med Angrebet.

mig. Men paa historisk Omraade kunde det dog være, at en eller anden Læser vilde erkende, at mine Anskuelser angaaende vort Lands Historie i den første Halvdel af det 10de Aarh., ligesom de sikkert bedre staar i Samklang med den historiske Overlevering, saaledes muligvis ogsaa kommer den historiske Sandhed nærmere end Prof. W.s historiske Fremstilling.

I.

Paa runologisk Omraade har jeg kun brugt og kunnet bruge saadanne Midler, som Prof. W. selv har givet os i Hænde. Naar man vil forsøge, nærmere at bestemme Tiden for en Runeindskrift fra det 10de Aarh., kommer det, foruden andre i min Anmeldelse (S. 31 nederst) anførte Momenter, særlig an paa Brugen af de to *a*-Runer, af hvilke den ene (*a*) betegnede en ikke nasaleret, den anden (*ǣ*) en nasaleret *a*-Vokal (*a*, *æ*, *ǣ*). Saalænge Nasaleringen stod ved Magt, forvexles de to Runetegn ikke, men efter at Nasaleringen var opgiven og Lyden *ǣ* (*ǣ*) var bleven til *a* (*æ*), bruges de to Tegn iflæng, saaledes at et ældre *ǣ* (*ǣ*) kan skrives *a*, omvendt et ældre ikke nasaleret *a* (*æ*) nu kan skrives med den Rune, der tidligere betegnede *ǣ*. I sin Bog «Die Runenschrift» S. 320 siger Prof. W., at de to Tegn begynder at blandes i det 10de Aarh.s anden Halvdel.

I min Anm. (anf. Sted) bruger jeg nu dette Forhold, til at fastsætte en terminus ad quem for Vedelspang-Stenene. Jeg siger: 'en terminus ad quem for Vedelspang-Stenene giver . . . den Omstændighed os, at *ǣ* og *a* holdes ud fra hinanden foran andre Konsonanter end Nasaler (om *ǣ*ft s. nedenfor; et *ǣ* eller *a* foran Nasaler forekommer ikke paa nogen af de to Stene)'. Dermed erklærer jeg altsaa, at naar vi foreløbig ser bort fra *ǣ*ft, hvilket tvinger til en særlig Forklaring, maa det konstateres, at *ǣ* og *a* ikke bruges i Flæng, og at Stenene altsaa tilhører den ældre Periode, der holdt *ǣ* og *a* ud fra hinanden. Den Omstændighed, at der paa begge Stene foran Nasaler tilfældigvis hverken forekommer et *ǣ* eller *a*, gör intet til Sagen, da allerede de ældre

Stene fra Tryggevælde og Glavendrup, der af Prof. W. sættes til omtr. 900, bruger a og ą foran Nasaler i Flæng. Hvad siger jeg nu om ąft? Nøjagtig det samme, som Prof. W. har sagt i Festskriftet. Jeg siger (S. 32): 'ą i ąft paa begge Vedelspang-Stenene er, som Wimmer selv paa S. 23 i vort Festskrift med Styrke fremhæver, af en helt anden Art end de senere som Følge af svunden Nasalering opkommende ą for a og a for ą'. Prof. W. siger paa det anførte Sted, efter med Rette at have afvist en Konjektur, der paa den første Vedelspang-Sten i Stedet for ąi (*ą'-wi*) vilde læse ąuk: 'Denne Skrivemaade (ąuk med ą) kendes dog ellers først fra en Tid, da ą og a brugtes iflæng, hvorimod ąft, ąftir ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden'. Af ą i ąft giver Prof. W. derefter en særlig Forklaring, som jeg i Anmeldelsen akcepterer.

Da jeg i Nov. 1892 havde forelagt Prof. W. et Korrekturaftryk af min Anmeldelse og han derefter havde meddelt mig, at han ikke kunde være enig med mig m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid, vilde jeg meget gerne vide hans Grunde, da jeg i de anførte Præmisser, der indeholder det, det kommer an paa, ikke kunde finde nogen Fejl. Jeg spurgte ham derfor (i Vidensk. Selskabs Møde) d. 2den Dec., om han da tog sin Forklaring af ąft tilbage, ved hvilken han havde ydet mig en Støtte, eller hvad han ellers havde at indvende. Han svarede, at han ikke tog sin Forklaring tilbage: hvad han havde at indvende, kunde han ikke godt sige mig nu, det skulde han nok vise mig senere.

Da jeg antog som en Selvfølge, at Prof. W., saalænge han fastholdt sin Forklaring af Formen ąft, ikke vilde afvise denne sin Forklaringens nødvendige Forudsætninger og Konsekvenser, ventede jeg, at han i sit Foredrag vilde fremkomme med noget helt nyt paa runologisk Omraade, som jeg ikke havde kunnet vide, noget der, trods de korrekt brugte Runetegn a og ą og Formen ąft, som denne er bleven forklaret af Prof. W., af-

gørende vilde henvise Vedelspang-Stenene til det 10de Aarh.s sidste Halvdel, eller at han paa anden Maade vilde paaavise, hvorledes hans Forklaring af aft kan forenes med hans kronologiske Resultat. Men i sit Foredrag af 21de April 1893 fremkom Prof. W. ikke med nye runologiske Momenter, naar undtages nogle faa Ord, som han S. 127 (Særtryk S. 18) sagde om Formen þaun , der for den ældre Stens Vedkommende sammen med Brugen af Runen a i aft skulde bevise Rigtigheden af hans Kronologi [hvad Formen þaun , som vi skal se, er endnu langt mindre i Stand til end aft]. For den 1887 fundne Stens Vedkommende har han intet andet Bevis end a i aft . Hans Forklaring af denne Form var der i Foredraget ikke Tale om, naar undtages en kort Sætning i Slutningen af Afsnittet om aft S. 127, i hvilken han henviser til Forklaringen i Festskriftet: selve Forklaringen har ingen Tilhører lært at kende og kun den Læser, der har gjort sig den Ulejlighed at se efter paa det anførte Sted.

Da jeg ved det mundtlige Foredrag har overhørt denne Henviſning, antog jeg, indtil Foredraget udkom i Trykken, at Prof. W. alligevel havde ladet sin Forklaring falde (hvilket jeg, hvis han havde gjort det aabent, vilde have fundet korrekt). Men hin Slutningssætning viser, at min ærede Kollega ikke har gjort sig klart, hvad der efter min Mening er klart, at hvad han mod mig slutter af Formen aft , ikke kan forenes med hans i Festskriftet givne Forklaring af denne Form.

Min ærede Kollega har aabenbart slet ikke rigtig læst, hvad jeg virkelig har sagt om aft . Thi ikke alene meddeler han ikke med et eneste Ord, at jeg akcepterer og gaar ud fra, hvad han i Festskriftet har sagt om aft , men han kæmper, hvor der er Tale om denne Form, mod Ting, som jeg slet ikke har sagt.

Jeg erklærer, at Vedelspang-Stenene tilhører den ældre Periode, der har bevaret de nasalerede Vokaler intakte. Bortset fra aft har begge Indskrifter, regnet under ét, 9 Gange a eller

a, hvilke Tegn i alle 9 Tilfælde bruges rigtig: den kortere Indskrift har rigtig a 2 Gange (aʃfriþr, aui), rigtig a 2 Gange (karþi, þaun); den længere har rigtig a i ét Tilfælde (aʃfriþr), rigtig a i 4 Tilfælde (karþi, þausi, uþinkars, auk). Hvad angaar aʃt befinder jeg mig i fuldstændig Overensstemmelse med Festskriftets Forfatter. Efter at have erklæret (Festskr. S. 23), at 'aʃt, aʃtir ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden', forklarer Prof. W. Formen aʃt saaledes: 'Skrivemaaden aʃt for aʃt paa Vedelspang-Stenene opfatter jeg derfor som en famlende Betegnelse for en Lyd, som Runeristerne har haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, hvad der blandt andet støttes derved, at vi allerede ved Aar 900 i samme Indskrift (Glavendrup-Stenen) kan finde dette Ord skrevet baade aʃt og auʃt'. Denne Prof. W.'s Forklaring gengiver jeg i min Anm. S. 32 med disse Ord: 'Vort a i aʃt er tværtimod et Forsøg paa at betegne den Lyd, der i den temmelig samtidige¹⁾ Glavendrup-Indskrift vaklende skrives au og a (auʃt ved Siden af aʃt)'. Den Lyd, det her drejer sig om, w-Omlyden af æ, har, som jeg tror, været en kort Tvelyd æ^u, der først senere blev til kort Enkeltlyd (ø). æ^uft kunde paa Glavendrup-Stenen skrives baade auʃt og aʃt, idet det korte medlydende u enten betegnedes eller ikke²⁾. Et difthongisk æ^u, æ^u paa den ene og et nasaleret a, æ paa den anden Side staar hinanden meget nær, paa Grund af at Næselydenes Stemmetone i sin Klangfarve er meget nær beslægtet med Vokalen u³⁾. Dertil kommer, at den

¹⁾ Dette er sagt fra mit Standpunkt, ifølge hvilket Glavendrup-Stenen er yngre (s. nedenfor), derimod Vedelspang-Stenene ældre end Prof. W. antager.

²⁾ ligesom w-Omlyden af i, den korte Tvelyd i^u (senere Enkeltlyd y), paa den danske Vedelspang-Sten skrives iu (siktriuk Sigtri^ugg), men paa den svenske i (siktriku Sigtri^uggw).

³⁾ Sml. Helmholtz, Lehre von den Tonempfindungen (1. 2. Udg. 1863. 65. S. 177) 4. Udg. 1877 S. 189 og Joh. Schmidt, Zur Gesch. des indogerman. Vokalismus 1, 147 ff.

kvalitative Modifikation, som den *u*-holdige Nasalering plejer at meddele *a*-Vokaler¹⁾, gaar i samme Retning som den, *a*-Vokaler plejer at faa som første Bestanddele af *u*-Diftlonger. Især foran Labialer kunde nasalerede Vokaler og korte *u*-Diftlonger meget let forvexles, og lettest kunde dette ske foran den endnu bilabiale Spirant *f*. Medens *gæ^urwa* 'göre', der skreves *kaurua* (s. Wimmers Runenschr. 327), mindre let kunde opfattes som *gærwa, kunde det være vanskeligt at skelne imellem *æ^uφt* (naar *φ* betegner den med Underlæbe og Overlæbe udtalte Lyd) og *æφt*. Vedelspang-Stenenes *aft* er altsaa et som *æφt* opfattet *æ^uφt*. Jeg fortsætter i min Anmeldelse: 'Den Omstændighed, at en andensteds med *a + u* betegnet Lyd her kunde gengives ved *ā*, der ellers var Tegn for nasalere *a*, peger med Sikkerhed hen paa, at Nasaleringen endnu ikke var opgiven'. Umiddelbart efter det anførte, hvor der altsaa var Tale om en Skrivemaade med *ā* for *au* (o: *æ* for *æ^u*), følger i min Anm. en Sætning, som Prof. W. har løsrevet fra sin Sammenhæng og ladet udsige noget, jeg aldrig har sagt, hvilket han derefter tilbageviser med Styrke. Denne Sætning lyder: 'Naar en saadan Skrivemaade har været mulig og naar ikke, kan vi slet ikke vide *a priori*'. Min ærede Kollega lod mig her tale om Skrivemaaden *ā* for *a* og sige, at vi ikke *a priori* kan vide, naar en saadan Skrivemaade *āft* for *aft* har været mulig. 'Nej', erklærer Prof. W. S. 126 (17), 'dette kan vi ganske vist ikke vide *a priori*; men Runologien er heldigvis ikke nogen apriorisk, men i allerhøjeste Grad en Erfaringsvidenskab: . . . ikke et eneste af alle de mange Mindesmærker, der med Sikkerhed kan henføres til Tiden mellem 900—950', har '*ā* for *a* i dette eller lignende Tilfælde. Derimod viser denne Sammenblanding af de to Runetegn sig jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet.' Hertil skal jeg bemærke: Skönt jeg ikke tror, at vor Viden ikke

---

¹⁾ sml. den Forskel, der (bortset fra Nasaleringen) bestaar imellem fransk *a* og *an*.

ved nye Fund kunde berigtiges, erklærer ogsaa jeg: naar en Skrivemaade ą for a har været mulig og naar ikke, véd vi meget godt, og min ærede Kollega vil sikkert ikke være i Stand til at paavise noget Sted, hvor jeg har benægtet det. At vi véd dette, er jo netop den Præmisse, jeg gaar ud fra ved Fastsættelsen af en terminus ad quem. Der er hos mig, som de anførte forudgaaende Ord viser, i den af Prof. W. anførte Sætning slet ikke Tale om en Skrivemaade ą for a , men om en Skrivemaade med ą for en Lyd, der ogsaa kan skrives au . Naar en Skrivemaade ą for a er, eller har været, eller engang i Fremtiden vil være mulig, enten det saa er paa polsk eller paa portugisisk eller fransk Sprogomraade, eller hvorsomhelst, det véd vi a priori — bortset fra Tid og Sted —, den er nemlig først mulig naar Nasaleringen er opgiven, ikke før, og en Lingvist, der ikke kender det mindste til Runologi, kan a priori sige, at ogsaa i Runeindskrifter et Tegn, der tidligere har betegnet Lyden ą (eller ę), forudsat at der har været en saadan Lyd og et saadant Tegn, først kan bruges som Tegn for Lyden a (eller æ), naar Nasaleringen er svunden. Og hvad vi saaledes a priori kan vide, viser sig her in praxi brugeligt. Netop i Modsætning til denne Skrivemaade ą for a paastaar jeg, at vi om en Skrivemaade med ą for en Lyd, der ogsaa kan skrives au , nemlig w -Omlyden af ę , ikke a priori kan vide, naar den har været mulig, simpelthen fordi denne Skrivemaade ikke indtræder som Følge af en Lydlov, fordi den kun sporadisk kunde, men under ingen Omstændigheder, saavidt ses, med Naturnødvendighed maatte indfinde sig. (Prof. W. antager rigtignok aabenbart, at Skrivemaaden ąft staar i Forbindelse med en Lydlov, eller indtræder som Forløber for en Lydlov, Denasaleringen, men dette vil han ikke kunne bevise, og det kan i al Fald ikke forenes med hans i Festskriftet givne Forklaring, s. nedenfor.) De to Lydlove, der er de nødvendige Forudsætninger for en Skrivemaade ąft for auft (ę^{uft}), den Lydlov, der fremkaldte de nasalerede Vokaler, og den, der

fremkaldte den *w*-Omlyd, som det drejer sig om, er ældre end den Tid, der af andre Grunde alene kan komme i Betragtning, og hjælper os derfor her ikke noget. Desuden kan for en Skrivemaade *ąft* for *auft* andre Forudsætninger have været nødvendige, saadanne der muligvis kun har bestaaet som dialektiske Ejendommeligheder i bestemte Dele af det danske Sprog-omraade, f. Ex. en bestemt Klangfarve for vedkommende *w*-Omlyd eller for de nasalerede Vokaler, Forudsætninger, om hvis Tilstedeværelse vi intet kan vide. Hvad angaar Tiden, indtil hvilken en Skrivemaade med *ą* for *au*, betragtet *a priori*, har været mulig, saa bemærker jeg i Anmeldelsen, at denne Skrivemaade sikkert forudsætter Nasaleringen, at altsaa terminus ad quem for denne Skrivemaade er Denasaleringen. Men da *ąft*, efter at Denasaleringen var indtraadt, selvfølgelig kunde skrives for *aft* (*æft*), er Formen *ąft* alene ikke i Stand til nærmere at bestemme Vedelspang-Stenenes Tid. Det kommer an paa de 9 andre Tilfælde, hvor *a* eller *ą* forekommer, og disse viser os, at Vedelspang-Stenene tilhører den ældre Periode, der holdt *a* og *ą* ud fra hinanden.

Læseren vil forstaa, at Meningsforskellen imellem min ærede Kollega og mig angaaende Vedelspang-Stenenes Tid fremkommer ved, at han benytter som terminus *a quo* det samme, som giver mig en terminus *ad quem*, Brugen af Tegnene *ą* og *a*. Den samme Prof. W., der i Festskriftet erklærede: 'Allerede Skrivemaaden *ąuk* for *auk* i en saa gammel Indskrift som Vedelspang-Stenens vilde være højst paafaldende og kan ikke uden videre sammenstilles med *ąft*. . . Denne Skrivemaade [*ąuk*] kendes dog ellers først fra en Tid, da *ą* og *a* brugtes i Flæng, hvorimod *ąft*, *ąftir* ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden', sammenstiller nu selv uden videre overfor mig S. 126 (17) '*ą* for *a* i dette' Tilfælde [*ąft*] med 'lignende Tilfælde' og med den 'Sammenblanding af de to Runetegn', der viser sig 'jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet', og

opererer mod mig fuldstændig som han vilde gøre, hvis der paa den ældre Vedelspang-Sten virkelig stod *auk* og jeg trods denne Form havde sat Stenen til c. 920. I den sidste Sætning af Afsnittet S. 127 (18) bemærker Prof. W.: 'At *a* netop kunde tænkes brugt i *aft* tidligere end i andre Ord, har jeg søgt nærmere at paavise i min Afhandling S. 23'. Dersom han her skulde mene et *aft*, der ikke har det fjærneste med den senere Denasalering at gøre, da det skreves i en Tid, da de to Lyd *a* og *a* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, saa har han virkelig paavist, at *a* kunde tænkes brugt i *aft* tidligere end *a* for *a* i andre Ord. Men naar han i denne Sætning, som Sammenhængen kræver, mener et *aft*, i hvilket den Denasalering først ytrer sig, der senere bevirkede Sammenblandingen af de to Runetegn, saa er det en mærkelig Fejltagelse, naar han tror at have paavist dette. I Festskriftet paa det anf. Sted har han søgt at forklare den Kendsgerning, at *aft* kunde skrives, medens Lydene *a* og *a* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, og hans Forklaring gaar ud paa, at *a* i dette Tilfælde betegner en Lyd, der paa Glavendrup-Stenen vaklende skrives *a* og *au*, *w*-Omlyden af *æ*. At denne Skrivemaade (*æ* for *æ^u*) forudsætter en intakt Nasalering, har jeg ovenfor søgt nærmere at paavise¹⁾. Hvis den givne Forklaring er rigtig, hvad jeg ikke tvivler om, kan denne Skrivemaade ikke skyldes den i det 10de Aarh.s sidste Halvdel indtrædende Denasalering sin Tilværelse eller staa i nogen Forbindelse med den af denne bevirkede Sammenblanding af de to Runetegn. Hvis Forklaringen er rigtig, kunde *aft* for *æ^uft* ikke lettere skrives 950

¹⁾ Ogsaa i Fald, som Prof. W. antager, *aft* paa Glavendrup-Stenen betegner 'nærmest *øft*', maa man sige, at, naar en Lyd der var 'nærmest *ø*' i Begyndelsen af 10de Aarh. (som sikkert senere efter Monofthongeringen) kunde skrives *a + u*, saa har paa et Mindesmærke, der stammer fra en Tid, da de to Lyd *a* og *a* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, det *a*, hvis Lydværdi kunde forvexles med dette *a + u*, betegnet et virkeligt nasaleret *a*. (Sml. en Note, der vil findes nedenfor i Slutningen af Afsn. I, om Monofthongeringen af *æ^u*.)

end i en Tid, da Nasaleringen var fuldstændig intakt, 920. Prof. W. erklærer S. 128 (19), at den nyfundne Sten 'netop paa Grund af ą i ąft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950'. At Skrivemaaden ąft for ęft først skulde være mulig fra Aar 950, hvad enten dette Aarstal skal betegne Denasaleringens Begyndelse eller en sen Tid, hvor Nasaleringen snart vilde forsvinde, f. Ex. et Tidspunkt 10—20 Aar før Denasaleringen, men at den paa ingen Maade skulde være mulig samtidig med eller kort Tid efter Glavendrup-Stenens ąft , det vil Prof. W., saalænge hans Forklaring af ąft staar ved Magt, ikke let faa nogen, i al Fald ikke nogen Lingvist til at tro.

Efter at de Lyd, der tidligere betegnedes ved a og ą , var faldne sammen og ą var blevet = a , maatte i en ikke meget literær Periode de to Tegn ą og a meget snart blandes og bruges i Flæng, som det ogsaa (naar vi ikke regner Skrivemaaden ąft for ęft som første Skridt til Sammenblandingen) i Virkeligheden er sket i Danmark i det 10de Aarh.s anden Halvdel, hvorimod i en literær Periode den indtraadte Denasalering nok af en eller anden Grund først kan vise sig i et enkelt Ords Skrivemaade, medens ellers den historiske Skrivemaade en Tid lang bibeholdes. Hvis vi vilde lade dette sidste gælde for Midten af det 10de Aarh. i Danmark (altsaa opgive den Antagelse, at de to Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, da ąft blev skrevet), kunde Skrivemaaden ąft nok begribes uden Prof. W.s Forklaring (thi Grunden, hvorfor netop et bestemt Ord først skrives uhistorisk, behøver ikke at være gennemskuelig). Men Prof. W.s Forklaring vilde ikke hjælpe os noget til Forstaaelsen af ąft som fonetisk eller forsøgt fonetisk Skrivemaade¹⁾: ąft vilde ved Hjælp af hans For-

¹⁾ At, naar ą var blevet = a , dette ą kunde tænkes brugt først i Betydningen ę (ąft = 'nærmest ęft ') og først senere i Betydningen a (a , ę): skulde det være dette, min ærede Kollega har 'søgt nærmere at paa-vise', kan man ikke sige, at det er lykkedes ham.

klaring kun kunne forstaas, naar det ligeledes blev betragtet som historisk Skrivemaade, overleveret fra den nasalerende Periode, indenfor hvilken det kunde forklares som sket er.

Jeg kan ikke se andet, end at Prof. W. enten, hvis han vil fastholde sin Forklaring af *ąft*, hvad jeg anser for det rigtige, maa tage sit 'umulig' tilbage; eller, hvis han vil fastholde sit umulig, maa antage, at Lydene *ą* og *a* var faldne sammen og de to Tegn undtagen i *ąft* brugtes historisk, altsaa udtrykkelig opgive det i Festskriftet udtalte, at de to Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, og opgive sin Forklaring af *ąft*, samt gendrive den givne Forklaring og bevise at Denasaleringen var indtraadt; eller han maa slaa ind paa en Vej, som jeg ikke finder nogen Antydning af hos Prof. W., som jeg heller ikke, hvad Forklaringen af *ąft* angaar, anser for rigtig og som jeg heller ikke tror, vil berettige Prof. W. til sit «umulig længer tilbage end til 950», en Vej som jeg nærmere skal vise i en Note¹⁾; eller han maa vise os, hvad

¹⁾ Idet jeg har forsøgt at sætte mig ind i Prof. W.s mulige Tankegang og se Sagen fra hans Standpunkt, har jeg fundet følgende som tænkeligt. Man kunde antage, at *ą* ved Denasaleringen ikke umiddelbart blev = *a* og at Skrivemaaden *ąft* stammer fra en Tid, hvor Denasaleringen var indtraadt, men Lydene *ą* og *a* endnu ikke faldne sammen. Dersom Nasaleringen var forbunden med en kvalitativ Modifikation af Vokal-lyden (s. ovenfor S. 210), kunde Dobbelt-heden *ą* og *a* endnu en Tid lang have betegnet denne kvalitative Forskel: *a* kunde saaledes have betegnet (*a*, *æ* som) 'wide vowels', *ą* de tilsvarende Lyd som 'narrow vowels'. Hvis nu *ąft* paa Glavendrup-Stenen, som Prof. W. antager, betegner 'nærmest *øft*', kunde *ą* i *ąft* paa Vedelspang-Stenene muligvis have betegnet den af ham antagne Lyd 'nærmest *ø*' som 'narrow vowel'. — Sammenblandingen af de to Runetegn *a* og *ą* i Aarhundredets anden Halvdel vilde altsaa, hvis Sagen har forholdt sig saaledes, have været en Følge af Sammenblandingen af 'wide vowel' og 'narrow vowel', medens Denasaleringen vilde have været ældre. Men Prof. W. vilde næppe med Bestemthed kunne paastaa, at Skrivemaaden *ąft* 'umulig kunde sættes længer tilbage end til Aar 950', at den vilde være umulig Aar 935, d. v. s. at den Mellempæriode, der efter Denasaleringen holdt *ą* som 'narrow vowel' og *a* som 'wide vowel' ud fra hinanden, i det højeste kunde have været c. 15 Aar, umulig 30 Aar. Om Aarstallet 935 s. Slutningen af nærværende Artikel. Længer tilbage i Tiden end til

jeg forgæves ventede at høre i hans Foredrag, paa hvad Maade hans Forklaring af *ą*ft og hans paa Grund af denne Form udtalte umulig kan forenes.

Min ærede Kollega siger S. 124 (15), at mine Beviser er 'byggede paa en lang Række Fejl, Misforstaaelser og overilede Slutninger'. Hvis jeg skulde have misforstaaet hans Forklaring af *ą*ft, burde han have paavist det, men den er der, som sagt, bortset fra Henvisningen, i hans Foredrag ikke Tale om. Hvis Forklaringen skulde være urigtig, hvad jeg ikke tror, vilde det først og fremmest være hans egen Fejl. At den Slutning, jeg drager af hans Forklaring af *ą*ft, skulde være overilet, benægter jeg bestemt, indtil han har bevist det: derimod kan jeg ikke andet end anse hans egen Slutning, der indeholdes i Ordet umulig, for overilet, i al Fald efter de af ham offentliggjorte Præmisses, og saa længe han ikke har meddelt andre Grunde, der berettiger til hin Slutning.

I Forbigaaende kan det antydes, at der ved Siden af Prof. W.s Forklaring af *ą*ft, som jeg i den Form, i hvilken jeg ovenfor S. 209 f. har fremsat den, anser for rigtig, ogsaa kunde tænkes andre Muligheder. En saadan Mulighed vilde være

---

omtr. Aar 935 vilde jeg selv ikke vove at sætte Mellempriodens Begyndelse, men, vel at mærke, jeg anser overhovedet ikke denne her som tænkelig fremsatte Forklaring af Skrivemaaden *ą*ft, men alene den Forklaring, der ovenfor S. 209 f. er givet, for rigtig.

En sporadisk Skrivemaade *ą* for 'narrow vowel' indenfor den nasalerende Periode med Tilsidesættelse af den ellers med denne kvalitative Modifikation forbundne Nasalering vilde dog ingenlunde kunne betegnes som umulig. Et (endnu ikke fuldstændig forklaret) *au*, om hvilket s. Wimmer Die Runenschr. S. 327 f., skrives, i en Tid hvor *ą* og *a* som nasaleret og ikke nasaleret Vokal holdtes nøje ud fra hinanden, paa Nørrenæraa-Stenen *ąu* i *niąt* (Die Runenschr. S. 356 ff., sml. det gullandske *iau* = on. *ju*, *jô*): i dette Tilfælde kan *ą*, saavidt jeg ser, kun betegne den kvalitative Modifikation af Vokallyden, der i det nasalerede *ą* var fremkaldt af Nasaleringen, men uden selve Nasaleringen. Indskriften henføres af Prof. W. til Tiden c. 875 eller 850 (Die Runenschr. S. 304). Et saadant *ą* for *a* i det 9de Aarh.s sidste Halvdel vilde Prof. W., hvis det ikke virkelig fandtes i denne Indskrift, uden Tvivl have erklæret for 'umuligt'.

den, at der ved Siden af den ældre ikke nasalerede Form, med Rodstavelsen *af-*, der svarer til græsk $\delta\pi-$ i $\delta\pi\sigma\theta\epsilon$, engang virkelig har existeret en nasaleret Form med Rodstavelsen *amf-* foran det suffixale *t*, altsaa, med *i*-Omlyd, ved Siden af det ikke nasalerede *aft*, *aftik*, et sporadisk forekommende *aft*, *aftik*, der kunde være opstaaet paa samme Maade, som f. Ex. tysk *sonst*, mht. *sunst* ved Siden af den ældre Form uden Nasal *sust*, *sus*, tysk *genung* ved Siden af *genug*, maaske angelsax. *dóhtor* 'Datter' af **dóhtor* ved Siden af det oprindelige *dohtor*. At en saadan Analogidannelse *aft*, skrevet *aft*, der ved Denasaleringen vilde være falden sammen med *aft* (*aft*), først skulde være mulig kort før Denasaleringen, kan slet ikke bevises. Om en saadan analogisk Form kan vi, for den Tid der kan komme i Betragtning, a priori kun sige, at den kun kan være opstaaet hvor Forbilleder for den har været tilstede, men af saadanne fandtes jo i dette Tilfælde fra den ældste Tid talrige. (Desuden maa et tertium comparationis have været til, men et saadant kan, ogsaa i sikre Tilfælde af Analogi, tit vanskelig paavises.) Ad empirisk Vej kan vi ikke med Sikkerhed bestemme Tiden for en saadan analogisk Forms Opkomst, allermindst hvor Mindesmærkerne er saa faatallige som det 9de og 10de Aarh.s Runeindskrifter. Hvor hyppigt ser vi ikke for saadanne Perioders Vedkommende, hvor Kilderne er mere end tusende Gange saa rige, at vi kan tage Fejl ved Bestemmelsen af, fra hvilken Tid en saadan Form forekommer. Hvor tit har vi ikke set, at en Form om hvilken der i Grimms Deutsches Wörterbuch siges, at den først forekommer hos den og den Forfatter f. Ex. i det 17de Aarh., senere er bleven paavist et halvt eller helt Aarhundrede tidligere eller endnu længere tilbage. Argumenter e silentio kan hvert Öjeblik ved nye Fund omstødes.

Medens Prof. W. for den nyfundne Stens Vedkommende paa runologisk Omraade ikke har noget andet Bevis for sin Kronologi end Formen *aft*, har han for den ældre, svenske

Sten endnu anført en anden Grund, der skal forbyde at sætte Vedelspang-Stenene længer tilbage i Tiden end til c. 950, Formen þaun, der i svenske Indskrifter først forekommer 'fra en senere Tid'. Antaget, at Prof. W.s Datering af disse svenske Indskrifter er rigtig, saa vilde dette for vore Vedelspang-Stene kun kunne bevise noget, hvis min ærede Kollega tillige med Bestemthed kunde sige os, at Runeristeren efter Sigtryggs Død var hentet fra Sverig 'för tilfället', og at Formen þaun var fremmed for alle de Svenskere, der var komne over til Danmark med Olav eller senere i Danmark fødte af svenske Forældre. Men det er dog ikke meget sandsynligt, at der paa Stenen skulde være brugt en Form, der var fremmed for Asfrids og Sigtryggs svenske Mænd, og det er i ethvert Tilfælde det sandsynligste, at Runeristeren har været en af disse, hvad Prof. W. i Festskriftet selv antager¹⁾: Formen þaun har i saa Tilfælde rimeligvis allerede existeret, da Olav kom over fra Sverig²⁾. Eller i Fald Formen þau-n for ældre þau skulde være selvstændig dannet i Slesvig, som vi meget almindelig ser en parallel Sprogudvikling i Kolonier og i Moderlandet, saa kan Formen meget godt være dannet tidligere i Slesvig end i Sverig. At Formen ikke skulde være dannet tidligere, end i de efter Prof. W.s Mening sidste Aar af de Svenskes Herredømme i Slesvig, vil min ærede Kollega ikke let faa nogen til at tro. For øvrigt gælder om en Form þau-n for ældre þau, hvad jeg lige har sagt om saadanne Former, der ikke er opstaaet som Følge af en Lydlov: et argumentum e silentio er ude af Stand til at afgive fyldestgørende Bevis for, at en saadan Form endnu ikke har existeret.

¹⁾ S. 35: 'til hans (Sönnens) Ihukommelse lod hun (Asfrid) en af sine svenske og danske Mænd riste hver en Runesten'.

²⁾ ligesom ogsaa enten Runeristeren selv eller hans Fader eller Læremester dengang har medbragt de svenske Runeformer fra Sverig. Efter min Mening er Vedelspang-Stenene rejste c. 25 Aar efter Olavs Tog; ifølge Prof. W. derimod c. 45 Aar efter dette Tog, naar 'Begyndelsen af det 10de Aarh.' forstaas som c. 905.

I Stedet for at gendrive mine Hovedbeviser paa runologisk Omraade, nemlig hvad jeg virkelig har sagt om a og a og om Formen aft paa Vedelspang-Stenene, søger Prof. W. at bevise Rigtigheden af sin Kronologi ved at fortælle os S. 125—128 (16—19), ad hvilken Vej han er naaet til at fastsætte Tidsbestemmelsen for Vedelspang-Stenene. Da han første Gang undersøgte den ældre Vedelspang-Sten, var det ham 'ved første Öjekast klart, at den tilhørte det 10de Aarh.' Saavidt var hans Skön sikkert rigtigt. Saa var der 'et enkelt Forhold', 'som afgørende henviste Vedelspang-Stenen til Aarhundredets sidste Halvdel, nemlig Brugen af Runen a i Ordet aft '. Her følger den Polemik mod mig, i hvilken Prof. W. sammenstiller aft med Sammenblandingen af de to Runetegn i Aarhundredets anden Halvdel. 'Ikke et eneste af alle de mange Mindesmærker, der med Sikkerhed kan henføres til Tiden mellem 900—950' har ' a for a i dette eller lignende Tilfælde'. [At ikke et eneste Mindesmærke sammenblander a og a i en Tid, da de to Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden; forstaar sig af sig selv. Men aft , aftir kan, som Prof. W. har vist i Festskriftet, ogsaa 'findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden'. Denne Skrivemaade, som Prof. W. har forklaret den, kan ifølge Sagens Natur kun forekomme sporadisk. Hvor mange Mindesmærker har da indenfor hele Aarhundredet i den Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, aft eller aftir , bortset fra Vedelspang-Stenene?] 'Særlig ét' Mindesmærke 'viser en paafaldende Overensstemmelse med Vedelspang-Stenene, nemlig den laalandske Skovlænge-Sten', der har a 'urigtig i aftir ', ellers korrekt a og a . [Altsaa kun ét Mindesmærke?] 'Der er ikke ringeste Tvivl om, at Skovlænge-Stenen tilhører sidste Halvdel af det 10de Aarh.' 'Havde jeg altsaa fæstet Blikket alene paa denne Enkelthed, maatte jeg utvivlsomt sætte Vedelspang-Stenen til sidste Halvdel af det 10de Aarh.' [hvorfor maatte de tre Stene, der har denne sporadiske Skrivemaade

nødvendigvis tilhøre samme Halvdel af Aarhundredet? hvorfor kunde ikke Vedelspang-Stenene være ældre end 950, naar Skovlænge-Stenen er yngre end 950?], 'og hermed vilde Formen þaun for ældre þau stemme godt', en Form, der 'oftere forekommer i svenske Indskrifter, men rigtignok fra en senere Tid. Medens saaledes baade a i aft og þaun hver for sig kunde indeholde en gyldig Grund til at sætte Vedelspang-Stenen endogsaa langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, talte Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort herimod.' 'Alle disse Forhold betragtede under ét gjorde mig det snart klart, at Vedelspang-Stenens Tid med et rundt Tal maatte sættes til c. 950'.

Om den danske Vedelspang-Sten siger Prof. W., naar vi her ser bort fra de efter hans Mening 'fuldgyldige historiske Beviser' for Rigtigheden af hans Tidsbestemmelse, som den skal have bragt (om hvilke s. nedf.), kun: 'At den nyfundne Sten ... netop paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950, er for mig ganske utvivlsomt'.

Saaledes er det altsaa lykkedes Prof. W. at 'fastsætte' (S. 124, 127) sin Kronologi, der ikke (122 (13) f.) maa kaldes 'die angenommene Chronologie der Denkmäler' (skönt 'annehmen' = 'vedtage', 'akceptere' objektivt betragtet er omtrent det samme som 'fastsætte'); og at henstille, om det ikke vilde være 'rigtigere, at forskyde den for Mindesmærkerne vedtagne Tidsbestemmelse en Smule', kalder han S. 123 (14) at ville 'øve Vold mod Monumenterne' (!), i den Grad er i hans Bevidsthed hans egen Kronologi voxet sammen med selve de ærværdige Mindesmærker.

Vedelspang-Stenenes af Prof. W. fastsatte Kronologi er altsaa bygget I a) paa andre Mindesmærkers, Skovlænge-Stenens og svenske Stenes 'angenommene Chronologie'. Kan disse andre Mindesmærker, især Skovlænge-Stenen, ikke være 10—20 Aar ældre, end Prof. W. har antaget? Eller naar disse Mindes-

mærkers Kronologi ogsaa var 'fastsat', burde Prof. W. have vist, paa hvilke andre Mindesmærkers Kronologi den er bygget. En virkelig 'Fastsættelse' kan kun finde Sted paa Grundlag af historiske Momenter. Af afgørende Betydning er imidlertid den større eller mindre Rigtighed af den for disse Mindesmærker vedtagne Kronologi ikke, thi Prof. W.'s Slutning er b) bygget paa tvende, som jeg tror at have vist, urigtige lingvistiske Forudsætninger. Fra hvilken Tid et bestemt Runemindesmærke er, er et runologisk, men fra hvilken Tid en bestemt Form har eksisteret eller kunde skrives, er ikke et specielt runologisk, men et lingvistisk Spørgsmaal, ved hvis Besvarelse vi andre ogsaa kan tale et Ord med. Prof. W.'s Tidsbestemmelse for Vedelspang-Stenene er bygget 1) paa den Forudsætning, at Formen þaun, da den i Sverig først findes i 'en senere Tid', af Svenske i Slesvig først kunde bruges c. 950, ikke för; 2) den Forudsætning, at Formen aʃt, skrevet 'i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden', staar i Forbindelse med Denasaleringen, at den betegner Denasaleringens første Stadium. Paa Grund af denne Forudsætning antager han aabenbart, at Formen aʃt, aʃtir kun i en meget stakket Tid kunde skrives ved Siden af ellers 'rigtig' brugte a og a. Altsaa, da Skovlænge-Stenen 'tilhører sidste Halvdel af det 10de Aarh.', kan Vedelspang-Stenen ikke sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950. Men aʃt kan, som det ovenfor er blevet forklaret, meget godt være skrevet et halvt Aarh. för Denasaleringen, og naar Skovlænge-Stenen, der maa tilhøre den sidste Tid för Denasaleringen, er fra Tiden imellem 950 og 965, kan Vedelspang-Stenene godt være 30—40 Aar ældre¹⁾. Disse lingvistiske

¹⁾ I min Anm. ansaa jeg, vildledt af Punkterne i k-Runerne hos Worm, Skovlænge-Stenen for yngre end den er, og bedømte derfor S. 32 i en Note denne Stens aʃtir urigtig. Hertil bemærker Prof. W., at det dog ikke gaar an 'i vore Dage at anføre Worm som Kilde for Runeindskrifter; dertil er denne Kilde alt for plumret'. Men hvem er da, om overhovedet nogen, Skyld i, at vi, ene Prof. W. undtagen, i vore Dage for denne og mange andre Indskrifter endnu maa anføre Worm som

Forudsætninger lader Prof. W. falde tungt i den ene Vægtskaal, medens han

II i den anden Vægtskaal lægger et runologisk Moment, der aabenbart virkelig vejer tungt, 'Indskriftens (den ældre

---

Kilde? 'Naar først Prof. W.s Runeværk er udkommet, skal det være mig en stor Fornøjelse aldrig mere at maatte raadspørge og citere Worm og Thorsen. Men eftersom hint Værk ikke foreligger, var jeg paa den ene Side nødt til at anføre Stedet, hvor Skovlænge-Indskriften indtil videre maatte søges: paa den anden Side kunde heller ikke jeg selv, da jeg skrev min Anm. (Juli 1892), raadspørge den eneste ikke plumrede Kilde, der for Øjeblikket findes, Prof. W. personlig, da han netop var paa en runologisk Rejse; jeg vidste desuden ikke, om han allerede havde en Tegning af Skovlænge-Stenen. Jeg troede imidlertid af Gengivelsen hos Worm, om hvis Paalidelighed jeg ikke hengav mig til nogen Illusion, med Sikkerhed at kunne erkende to Ting (som jeg ikke troede kunde være komne ind ved en Forvanskning), der var tilstrækkelige til tilnærmelsesvis at bestemme Indskriftens Tid: at den nemlig har monofthongerede tidligere Tvelyd og at den havde punkterede eller 'stungne' *k*-Runer (hos Worm er alle tre *k*-Runer stungne = *g*), hvilke to Ting vilde karakterisere Indskriften som omtrent samtidig med Hallestad-Stenene (fra Harald Blaatands senere Regeringstid). Derfor betegnede jeg Skovlænge-Stenen som 'meget yngre' end Vedelspang-Stenene (vel at mærke, betragtet fra mit Standpunkt, ifølge hvilket disse er fra c. 920). Prof. W. fremlagde nu i Mødet den Tegning af Stenen, som er udført til hans Runeværk, ifølge hvilken den ikke har punkterede Runer. Dette, konstaterer jeg, er den eneste positive Fejl, som Prof. W. har paavist i min Anmeldelse. Hvis min ærede Kollega, der for min 'egen Skyld' vilde ønske, at jeg 'ikke havde skrevet denne Note' paa $3\frac{1}{2}$ Linjer om Skovlænge-Stenen, i November, da han havde læst mit Korrekturafttryk, havde været saa venlig at gøre mig opmærksom paa denne Fejl, kunde jeg endnu have rettet den. Fejlen var efter Omstændighederne uundgaelig for enhver, der ikke har Adgang til Prof. W.s Tegning. Thi ogsaa naar jeg selv havde set Stenen, vilde jeg, uden at kunne støtte mig til Prof. W.s Autoritet, næppe have votet at paastaa, at der paa Stenen aldrig havde været en Punktering, der i de sidste 200 Aar kunde være bleven utydelig.

At der ikke findes punkterede Runer paa Skovlænge-Stenen, var mig i øvrigt ikke nogen ubehagelig, men tværtimod en meget kærkommen Oplysning, da denne Omstændighed langt bedre passer til min Datering af Vedelspang-Stenene. De punkterede Runer nødte mig til den Antagelse, at aftir paa Skovlænge-Stenen ikke kunde have noget med Vedelspang-Stenenes aft at gøre, da Stenen med de punkterede Runer ikke godt kunde være ældre end Denasaleringen. Men siden den ikke har punkterede Runer, er Stenen, der, bortset fra

Vedelspang-Stens) hele Karakter og dens Runeformer', der 'afgjort' talte imod at sætte Stenen langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet. Resultatet af denne Afvejning blev saa, at Stenen 'med et rundt Tal maatte sættes til c. 950'. (Paa dette Sted skal det 'runde Tal' aabenbart betyde, at Stenen ogsaa kunde være nogle Aar ældre end 950, medens Prof. W. senere siger, at den nyfundne Sten 'netop paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950'.) Men naar nu de fra aft og paun hentede lingvistiske Grunde, som Prof. W. har lagt i den ene Vægtskaal, gaar ud, hvad bliver saa Resultatet?

Jeg hævder altsaa, at Prof. W.s Resultat, at Vedelspang-Stenene, der efter hans Mening er samtidige (hvad der uden Tvivl er rigtigt), 'umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950', ikke holder Stik.

Jeg maa endnu sige et Ord om Tryggvælde- og Glavendrup-Stenen og om den mindre Jællinge-Sten, som jeg, ligesom den S. 221 f. i Noten omhandlede Skovlænge-Sten, i min Anmeldelse i Forbigaaende har berørt. Da Prof. W. har angrebet alt, hvad jeg har sagt om disse Stene, med Undtagelse alene af den Bemærkning, at den mindre Jællinge-Sten af historiske Grunde ikke synes at kunne være ældre end 935, maa jeg ogsaa

---

aftir, ligesom Vedelspang-Stenene holder a og a rigtig ud fra hinanden, følgelig ældre end Denasaleringen. Prof. W. sætter Skovlænge-Stenen, paafaldende ubestemt, til 'sidste Halvdel af det 10de Aarh.' (men en nøjagtigere Tidsbestemmelse var paa dette Sted vistnok ikke tilsigtet). Da den, bortset fra aftir, holder a og a ud fra hinanden, maa jeg i det mindste betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede. Som nogenlunde sandsynlig kan jeg dog, da vi c. 980 paa den større Jællinge-Sten ser Denasaleringen gennemført, for Skovlænge-Stenen kun betragte Tiden for c. 965. Jeg anser imidlertid de sidste 15 Aar for 950 (efter den mindre Jællinge-Sten c. 935) ikke for udelukket, saaledes at Stenens Tid med et rundt Tal kunde sættes til c. 950 (medens Vedelspang-Stenene sikkert er ældre end Skovlænge-Stenen); men da Prof. W. uden Tvivl vilde bestride dette, vil jeg ikke have lagt nogen Vægt derpaa.

angaaende disse Punkter forsvare mig, skönt de ikke har nogen Betydning for Hovedsagen.

Først er der Tryggevælde- og Glavendrup-Stenen. I 'Runeskriftens Oprindelse og Udvikling' 1874 S. 262 (noget forandret 'Die Runenschrift' S. 378) skrev Prof. W.: 'Indhold og meget andet taler for, at det er den samme Ragnhild, som har rejst baade Glavendrup- og Tryggevælde-Stenen. Hun har følgelig været to Gange gift og sat hver af sine Mænd et pragtfuldt Minde. Denne Rasks Formodning er ogsaa senere tiltraadt af andre Fortolkere, og jeg finder ikke, at der kan rejses nogen gyldig Indvending derimod.' Det finder jeg heller ikke. I sit Foredrag S. 131 (22) sagde min ærede Kollega overfor mig: 'At Tryggevælde- og Glavendrup-Stenens Ragnhild er samme Person, kan jo dog aldrig blive andet end en Formodning, og selv om det kan være smigrende for mig, at Prof. M. behandler min Formodning som sikker Kendsgerning [da jeg skrev min Anmeldelse, troede jeg, at den var af Rask], er det tryggest, hvor Talen er om ganske ubekendte Personer i Runeindskrifterne, altid omhyggelig at holde Formodning og Kendsgerning ude fra hinanden. Selv om jeg nu har Ret i at ansé Tryggevælde- og Glavendrup-Stenens Ragnhild for samme Person, kan det kun gennem en ny Formodning godtgøres, at hun ogsaa har været gift to Gange.' Jeg kan her kun forsikre, at jeg i Virkeligheden ikke et eneste Öjeblik har overset, at Sagen kun er en Formodning, men, da jeg kun berører Stenene med faa Ord og vilde fatte mig saa kort som muligt, fandt jeg ingen Anledning til at betone denne Omstændighed¹⁾, som ikke kan være nogen ubekendt, der overhovedet kender de to Stene, medens Læsere,

¹⁾ Jeg skrev '(die) beiden von der Ragnhild gesetzten Steine'. Havde jeg anset Sagen for en sikker Kendsgerning, vilde jeg have sagt 'von derselben R.' Havde jeg sagt 'von einer R.', kunde deri have ligget, at det vistnok ikke var den samme Ragnhild. Naar jeg skrev 'von der R.' (med Artiklens dat. fem.), er det sket for ved dette simple Middel at give den for enkelte af de tænkte ikke-nordiske Læsere maaske ikke unødvendige Oplysning, at en Person ved Navn Ragnhild var en Kvinde.

der maatte interessere sig for Stenene, men endnu ikke kender dem, kan se det nærmere hos Wimmer, til hvis Behandling af Stenene i Die Runenschrift S. 359—382 jeg har henvist.

I sin Bog siger Prof. W. (anf. St.): 'Tidsforskellen mellem begge Indskrifter kan i intet Tilfælde være betydelig; men jeg vilde uden Betænkning erklære Tryggevælde-Stenen for den yngste'. Angaaende dette Punkt har jeg i min Anm. troet at turde udtale en afvigende Opfattelse, der ikke grunder sig paa runologiske, kun paa personalhistoriske Overvejelser, nemlig at omvendt Glavendrup-Stenen er den yngste.

Paa Tryggevælde-Stenen betegner Ragnhild sig som 'Ulv Søster'; Glavendrup-Stenen er rejst af en Enke med Sønner. Jeg mente nu, at Ragnhild snarere som ung Enke har nævnt den Broder Ulv, der var traadt i den vistnok afdøde Faders Sted som hendes Værge, og at hun snarere som ung Enke end som Moder til voxne Sønner har giftet sig igen, at derfor Tryggevælde-Stenen snarere maatte antages at være c. 20 Aar ældre end Glavendrup-Stenen (Prof. W. sætter begge Stene til c. 900), saaledes at denne sidste Sten kunde være fra c. 915 eller 920, altsaa (efter min Mening, som jeg ikke finder at min ærede Kollega har gendrevet) samtidig med Vedelspang-Stenene. Medens jeg ansaa det for meget muligt, og derfor anførte den Mulighed, at Sønnerne ikke har været Ragnhilds egne, men hendes Stedbörn (om hvilket Punkt Prof. W. i Foredraget siger: 'at Alles Sønner ogsaa er Ragnhilds Sønner, . . . ansér jeg dog for højst sandsynligt'), anførte jeg ikke den Mulighed, at Sønnerne endnu havde været umyndige, fordi jeg (for min Part) ansaa dette for meget usandsynligt efter Ordlyden i Indskriftens midterste Parti (b) at dömmе: ((a) 'Ragnhild satte denne Sten efter Alle . . .') (b) 'Alles Sønner gjorde denne Høj efter deres Fader og hans Kone efter sin Mand . . .'. Om dette Punkt siger min ærede Kollega: 'Derimod er det kun Prof. M., ikke Glavendrup-Stenens Indskrift, der gör Ragnhild til «Moder til voxne Sønner». Hvis Ragnhild er Alles Hustru

og hans Sønners Moder, afgiver Indskriftens hele Form efter min Mening tvært imod et sikkert Bevis for, at Sønnerne endnu var smaa og umyndige, da Stenen rejstes. Det kan meget godt have været to Sønner paa f. Ex. to til tre Aar.' Skulde Prof. W. have Ret med dette 'sikre Bevis', saa mener jeg alligevel, at Ragnhild ogsaa snarere som ung Enke uden Börn har giftet sig igen end som Moder til umyndige Sønner (som hun maatte have ladet tilbage paa Fyn, idet hun giftede sig paa Sjælland), og at, hvis den ældste Søn har været 3 Aar gammel, Glavendrup-Stenen maa antages at være c. 5 Aar yngre end Tryggevælde-Stenen¹⁾. — Prof. W. siger i Die Runenschr. S. 378, at 'man kunde være fristet til at henføre begge Stene til samme Runerister'. I omtrent den eneste Sætning, som Prof. W. har ladet staa uimodsagt indenfor de to sidste runologiske Sider af min Anmeldelse, skrev jeg: 'En Runerister, der i 25 Aars Alderen forfærdiger en Runeindskrift efter en bestemt Methode i Henseende til Rune- og Sprogformer²⁾, vil 30 Aar senere i det væsentlige endnu have fulgt samme Methode'. Glavendrup-Stenen, véd vi, er ristet af en Tjener Sóti. Jeg véd ikke, om Prof. W. kan se paa Stenene, om det er umuligt at antage, at denne Tjener har ristet Tryggevælde-Stenen maaske som Mand paa 30 og Glavendrup-Stenen som Mand paa 50 Aar, eller hvor mange Aar der i det højeste kan have været mellem de to Indskrifter, naar en og samme Person har ristet dem.

Endelig kommer den mindre Jællinge-Sten. Paa denne, der nu af Prof. W. som af mig sættes til c. 935, staar der paa Forsiden i den midterste Linie kubl þusi. Jeg skrev:

¹⁾ Mit fra Broderens Nævnelser paa Tryggevælde-Stenen hentede Argument berører Prof. W. ikke, og, naar man ser nøjagtig til, lader han overhovedet min Opfattelse, at Tryggevælde-Stenen er den yngste, uimodsagt (som han altsaa maaske stiltiende anerkender) og imødegaa kun, hvad jeg har sagt om Aldersforskellen mellem Stenene.

²⁾ Disse sidste 6 Ord (ligesom mange andre enkelte Ord og Vendinger og kortere Sætninger) har Anz. f. d. Altertum's Redaktion for Korthedens Skyld strøget.

'Jeg ser derfor ingen Grund til med Wimmer at sætte den anden Vedelspang-Sten (der har kubl þausi) 15—20 Aar efter den mindre Jællinge-Sten og ikke snarere omvendt ligesaa mange Aar før denne'. Hertil bemærker min ærede Kollega S. 128 (19): 'Efter Prof. M.s Maade at slutte paa kunde man med langt større Ret (?) opstille følgende Sætning: «paa den større Jællinge-Sten staar ligesom paa Vedelspang-Stenen kubl þausi, og bægge Stene bruger urigtig a for a. Jeg ser derfor ingen Grund til med Wimmer at sætte Vedelspang-Stenen 30 Aar før den større Jællinge-Sten og ikke snarere samtidig med eller endogsaa nogle Aar efter denne». Baade Prof. M.s egen og min efter hans Formel dannede Slutning er imidlertid lige falske.' En 'Slutning' var min Sætning overhovedet ikke (jeg har ikke sagt: 'altsaa er Vedelspang-Stenen ældre'), som det nedenfor S. 229 tydeligere vil ses. Og at Prof. W.s og min Sætning kan sammenlignes, benægter jeg absolut. De kunde det kun, 1) naar Vedelspang-Stenen havde þusi (desuden véd Prof. W. selv meget godt, at et Argument, der kunde være berettiget for en m. H. t. den bestemte Lydovergang kritisk Tid, kan være fuldstændig uberettiget for en senere Tid, i dette Tilfælde Slutningen af Aarhundredet), 2) naar Vedelspang-Stenens aft, hvad Prof. W. selv i Festskriftet benægter, uden videre kunde sammenstilles med den Sammenblanding af de to Tegn a og a, som vi ser paa den større Jællinge-Sten.

Den «rette Forklaring» af den mindre Jællinge-Stens þusi (som den allerede var bekendt fra Die Runenschrift S. 325) giver Prof. W. S. 129 (20) f. Dette þusi, erklærer han, betyder 'þausi', da Tvetyden uden Tvivl endnu var tilstede, dengang Jællinge-Stenens Indskrift blev ristet'. Han mener, at a er blevet udeladt af Hensyn til Pladsen, og han fremlagde i Mødet den til hans Runeværk udførte Tegning af Stenen, der skulde bevise dette. Om selve Stenens Betragtning muligvis hjemler Prof. W.s Paastand, maa jeg lade staa hen, men Tegningen

gjorde det i al Fald ikke: i Modsætning til de 4 Runer i det foregaaende Ord kubl er Afstanden mellem de enkelte Runer i þusi saa stor, at der magelig havde været Plads til at riste þausi¹⁾. At der i Virkeligheden meget godt havde været Plads, erkender ogsaa Prof. W. selv i den sidste af de følgende to Sætninger: 'Maaden, hvorpaa þusi er indhugget, viser mig ogsaa tydelig, at Runeristeren fra først af har haft til Hensigt at hugge og har beregnet Plads til þausi; men da han havde hugget þ, saa han, at han ikke vilde faa Plads til mere end 3 Runer og det følgende Skilletegn. Pladsen var dog temmelig rigelig, og Afstanden mellem Runerne blev derfor lidt større end oprindeligt paatænkt.' Naar Pladsen altsaa notorisk var 'temmelig rigelig', kan min ærede Kollega virkelig ikke tage mig det ilde op, naar jeg ikke tror, at han kan vide, hvad Runeristeren urigtig har set og beregnet, og hvad han har haft til Hensigt andet end hvad han udført. Netop fordi Pladsen var temmelig rigelig, hvad en Runerister uden Tvivl meget godt rigtig kunde se og beregne, til det þusi, han havde til Hensigt at hugge, har han fordelt de enkelte Tegn saaledes, at Afstanden imellem dem er større end i det foregaaende.

Prof. W. nærer ikke 'nogen Tvivl om, at den mindre Jællinge-Stens þusi betyder þåusi', skønt der 'naturligvis ikke' lader sig 'føre noget stringent Bevis herfor'. Muligheden af, at þusi betegner þåusi (bortset fra Prof. W.s mekaniske Forklaring), skal jeg ikke benægte. Men overfor en saadan Paa-stand, som 'þusi betyder þåusi', ligger det nær at spørge: cui bono? Naar der, som jeg antager, i Hedebyegnen c. 920 paa Vedelspang-Stenene er skrevet au (en Gang paa hver Sten) med Tvetyd, kan jeg sagtens finde mig i, at der endnu 15 Aar

¹⁾ Det samme har, uafhængig af mig, ogsaa andre af de Tilstedeværende lagt Mærke til. Af dem, der har set dette, har selvfølgelig ingen, og jeg er fuldstændig sikker paa, at overhovedet ingen har, som Prof. W. ventede, strax uden hans Forklaring forstaaet, 'hvorfor Runeristeren her har hugget þusi for þausi'.

senere i Jællinge hørtes samme Tvelyd, ligesom jeg ogsaa omvendt kan finde mig i en allerede 935 skreven Enkeltlyd. Anderledes naar Vedelspang-Stenene betragtes som 15 Aar yngre end den mindre Jællinge-Sten. For denne Betragtning er en skreven Enkeltlyd c. Aar 935 mere ubekvem, og det bliver ønskeligt at faa fastslaaet, at den betegner en Tvelyd.

Min ærede Kollega siger S. 130 (21): 'Prof. M.s Benyttelse af den mindre Jællinge-Stens þusi [ved Forsøget paa at bestemme Vedelspang-Stenenes Tid] er i ethvert Tilfælde uberegtiget. Hvis dette þusi nemlig, som Prof. M. overilet forudsætter, betyder þósi¹⁾, følger det af sig selv, at ikke blot den større Jællinge-Stens, men ogsaa Vedelspang-Stenens þausi maa have samme Betydning.' Bortset fra, at Prof. W. her m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid betragter som 'fastsat', hvad der først skulde bevises, er det i denne sidste Sætning udtalte fuldstændig urigtigt. Meget rigtigt siger Prof. W. i Die Runenschrift S. 329: 'Overgangen fra Tvelyd til enkelte Lyd er naturligvis lige saa lidt som andre gennemgribende Overgange i Sproget foregaaet pludselig'. Et Individ, der i sin Ungdom havde lært Sproget med Tvelydene, er i Reglen sikkert ikke senere en Gang gaaet over til Brugen af Enkeltlydene, men han har brugt Tvelydene til sin Død, medens ved Siden af ham yngre Generationer, først i en bestemt Egn, senere i videre Udstrækning, brugte Enkeltlydene. Ældre og yngre Former kan saaledes i to til tre Generationer bruges ved Siden af hinanden. Naar man betænker dette, bliver det klart, at man med Sikkerhed hverken kan erklære et u, der er saa gammelt som det i þusi 935, for Tvelyd, eller paa den anden Side et au saa ungt som i þausi, auk paa den større Jællinge-Sten c. 980 for Enkeltlyd. De danske Kolonier i England brugte Tvelydene, som de engelske Laaneord fra Dansk viser,

¹⁾ [Det samme gör Noreen (Pauls Grundriss I 424, § 7): 'þusi (Skærn, klein. Denkmal von Jællinge), gesprochen þósi'.]

og bibeholdt dem, medens Moderlandet maaske allerede begyndte Monofthongeringen; Gorm og Thyre brugte, som fødte i det 9de Aarh. (bortset fra den muligvis i England tilbragte Ungdom, hvorom s. nedenfor), utvivlsomt Tvelydene, og deres Søn Harald Blaatand (født c. 910) har vistnok af sine Forældre lært Sproget med Tvelydene og i saa Fald bibeholdt dem til sin Død, og han kan have foreskrevet den yngre, større Jællingestens Udseende ogsaa i Henseende til Sprogformen, forsaavidt som han (ligesom en Mand nutildags kan gøre sligt overfor moderne Skrivemaader) kan have frabedt sig den moderne Skrivemaade med Enkeltlyd¹). Derimod kan den ældre Jællingendskrift i sin Tid være bleven ristet af en ung Mand, født c. 915, der selv allerede brugte Enkeltlydene²).

¹) Hvad angaar Sammenblandingen af Tegnene *ą* og *a* paa Stenen kan det, hvis det her som tænkeligt anførte skulde være rigtigt, meget godt antages, at Kongen enten ikke har lagt Mærke til Skrivemaaden med *ą* for *a*, eller at den i mindre Grad har generet ham, eller at Runeristeren kun m. H. t. Skrivemaaden med *au* har magtet at opfylde Kongens Befaling. At Runeristeren selv har udtalt Enkeltlyd viser den 'omvendte Skrivemaade' i *þaurui* (*þyrvi*): den korte *y*-Lyd, der stod det korte *ø* (som han skrev *au* i *kaurua*) nær, har han troet ogsaa at maatte skrive difthongisk.

²) Med Monofthongeringen af de lange Tvelyd gaar Monofthongeringen af de korte Tvelyd, der af Prof. W. som saadanne ikke anerkendes, Haand i Haand. Hvad Prof. W. S. 129 (20) siger, at Skrivemaaden med *u* for ældre *au* 'i Reglen' viser, at den gamle Tvelyd er bleven Enkeltlyd, gælder ogsaa om Skrivemaaden med *u* for ældre *au* = kort Tvelyd *æ^u*. Glavendrup-Stenens *a^uft* (*ɔ: æ^uft*) skrives *uft* (*ɔ: oft*) paa den af Harald Blaatands Hustru Tofa efter sin Moder rejste større Søndervissing-Sten (Wimmer, Runenschr. S. 245) og senere (medens *gørwa* paa samme Søndervissing-Sten historisk skrives *kaurua*). Maaske kunde de korte Tvelyd *a^u* (f. Ex. i *hau^ugywa* 'hugge' med *u*-Omlyd) og *æ^u* for Monofthongeringen overhovedet ikke skrives *u* (sml. Die Runenschr. S. 324).

Til Opfattelsen af *au* i *þau-n*, *þau-si* paa Vedelspang-Stenene som Tvelyd passer Skrivemaaden *a^uft* med Lydværdi *æ^uft* og Skrivemaaden *siktriku*, *siktriuk* med *i*, *iu* for den korte Tvelyd *i^u* (s. ovenfor S. 209): jeg siger, vel at mærke, ikke, at disse Skrivemaader beviser Tvelyden (dersom *i^u* var faldet sammen med *y*, *i*-Oml. af *u*, kunde det ikke skrives anderledes end denne Lyd, men *i^u* kunde ved

Hvad der er sagt om Overgangen fra Tvelyd til Enkeltlyd gælder naturligvis ogsaa om Overgangen fra nasaleret til ikke nasaleret Vokal¹⁾ og om enhver anden Lydovergang, og det er klart, at man, naar man benytter en Lydovergang som Kriterium ved Bestemmelsen af en Indskrifts Tid, ikke maa regne med et bestemt rundt eller ikke rundt Aarstal som terminus ad quem eller a quo, men med en kortere eller længere Overgangsperiode, hvad der selvfølgelig ogsaa er min ærede Kollegas Mening (og m. H. t. Overgangen fra Tvelyd til Enkeltlyd er blevet udtalt af ham paa det anf. St.).

Hvad der er sagt om Sprogformer, maa selvfølgelig ogsaa gælde om Runeformerne.

Jeg kan derfor ikke sige og har ikke sagt, at Vedelspang-Stenene, set fra et udelukkende runologisk Synspunkt, ikke kunde være fra 950. Hvis de Mænd, der efter min Mening ristede Indskrifterne 30 Aar tidligere, endnu levede 950 og skulde riste de samme Indskrifter, vilde de rimeligvis have brugt de samme Sprogformer og de samme Tegn. Jeg siger kun, at Paastanden om, at den ældre Vedelspang-Sten med et rundt Tal maa sættes til c. 950 og den nyfundne Sten 'paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950', er grundet paa en urigtig lingvistisk Forudsætning. Det er ad en anden Vej, der tilsteder en nøjagtigere

---

Monofthongeringen godt først være blevet til en fra *y*, *i*-Oml. af *u*, forskellig Lyd). Paa den monofthongerende Skovlænge-Sten maa derimod *aftir* opfattes som historisk Skrivemaade, med samme Værdi som om der stod *auftr* (hvilken Form ifølge Wimmer, Die Runenschrift S. 327 findes paa den skaanske Fuglie-Sten). Skovlænge-Stenens *aftir* har, nøjagtig svarende til hvad Prof. W. antog i Festskriftet, Lydværdien *øftir*, den samme som Danevirke-Stenens *uftir*.

¹⁾ Hvis den mindre Jællinge-Stens *u* i *þusi* betegner en Enkeltlyd, vilde den Generation, der begyndte Denasaleringen, være født c. 30 Aar efter den Generation, der begyndte Monofthongeringen. Skulde imidlertid Prof. W.s Opfattelse af *u* i *þusi* være den rigtige, vilde Tidsforskellen mellem Monofthongeringen som den ældre og Denasaleringen som den yngre Lydovergang have været mindre.

og sikrere Tidsbestemmelse, den samme Vej, der alene har hjulpet os til at henføre den mindre Jællinge-Sten til c. 935 (uden det historiske Moment vilde denne sandsynligvis være bleven sat til et senere Tidspunkt), det er ad historisk Vej, at jeg var naaet til mit Resultat, at Vedelspang-Stenene maatte henføres til c. 920.

I min Anmeldelse S. 31 siger jeg: 'Runeindskrifternes Kronologi, som Wimmer lærer os den og som jeg har den højeste Agtelse for, kan ifølge Sagens Natur kun være relativ, og Tidsbestemmelsen for en Indskrift eller en Gruppe af Indskrifter, kan, hvor ikke historiske Momenter formaar at hjælpe os til en nøjagtigere Afgørelse, sjælden være saa sikker, at man ikke kunde begaa en Fejltagelse af 30 eller flere Aar.' Prof. W. erklærer derimod S. 124 (15): 'Altsaa: det Mindesmærke, som jeg har henført til 950, skulde jeg lige saa let kunne sætte til 915! Nej, var der ikke mere Hold i de Tidsbestemmelser, jeg har forsøgt at fastsætte for vore Runeindskrifter, og hvorpaa det Værk, som jeg i Løbet af de sidste 20 Aar har ofret mit bedste Arbejde, for en stor Del hviler, vilde jeg for længst have opgivet det hele'. . . 'Mine runde Tal er ikke at forstaa saaledes, at f. Ex. det Mindesmærke, som jeg har henført til Midten af et Aarhundrede, ligesaa godt kan tilhøre Begyndelsen af Aarhundredet. [Gælder dette ogsaa om de Runemindesmærker før c. 900, hvis Kronologi findes fastsat i Die Runenschrift S. 303 f.?] De Mindesmærker, jeg har valgt som Exempler, er nemlig typiske, idet deres Rune- og Sprogformer indeholder saa mange Momenter til Bestemmelse af Tiden, at der ved dem ikke kan være Tale om at bevæge sig indenfor saa vide Grænser, som Prof. M. ønsker.'

Hvis det forholdt sig saaledes, vilde Runologiens Sikkerhed forekomme alle os andre Filologer saare misundelsesværdig, naar vi kun kunde tro paa den. Alle vi andre Filologer kan, hvor det drejer sig om Tidsbestemmelsen for en semitisk, eller græsk eller latinsk, eller angelsaxisk eller tysk Indskrift eller

Kodex meget let begaa en Fejltagelse af 30 Aar, ja i mange Tilfælde kan en Videnskabsmand være overmaade godt tilfreds med Resultatet, naar det bagefter viser sig, at den begaaede Fejl ikke er større; og mange andre Skavanker har vore Videnskaber, uden at vi derfor opgiver det hele. For at anføre et Exempel: Muspillihaandskriftet sættes af Piper (1882) til 'næppe længe efter 840', af mig (1886) til 'mellem 870 og 876', af Kögel (1889, for her kun at nævne disse tre) til 'næppe før Aar 900'. Altsaa har mindst én af de tre nævnte Videnskabsmænd og, hvis en af os skulde have Ret, de to andre begaaet en Fejltagelse af c. 30 Aar: skulde den sidstnævnte Videnskabsmand have Ret, vilde den förstnævnte endogsaa have begaaet en Fejltagelse af c. 60 Aar, og omvendt. Og dog drejer det sig her om et Mindesmærke, hvis Sprogformer indeholder ulige flere Momenter til Bestemmelse af Tiden, og som tilhører en Periode, der yder uden Sammenligning flere kronologiske Holdpunkter (nemlig daterede Dokumenter), end det er Tilfælde med nogen af Prof. W.s (ikke-historiske) 'typiske' Runemindesmærker. Skönt tyve Aars Arbejde uden Tvivl har givet Prof. W. en betydelig Sikkerhed i Bedømmelsen, kommer hans Tidsbestemmers tilsyneladende Sikkerhed dog tildels af, at han er temmelig ene om sit Arbejde: dersom han havde flere Konkurrenter, vilde disse uden Tvivl tildels komme til afvigende kronologiske Resultater. Min ærede Kollega vil derfor, dersom det engang med Sikkerhed skulde vise sig, at han har sat en Runeindskrift 30 Aar for sent eller for tidligt, om' ikke hos sig selv, saa dog sikkert hos alle andre Videnskabsmænd med Lethed opnaa Undskyldning.

Om en ikke-historisk Runeindskrift, der af Prof. W. efter rigtige Præmisser sættes til et bestemt rundt Aarstal, kan han for det første paa ingen mulig Maade vide, om den ikke har været c. 20 Aar ældre og i saa Tilfælde i sin Tid muligvis har været moderne, eller c. 20 Aar yngre og i sin Tid har været gammeldags. Dette ligger uundgaelig i Sagens Natur,

saaledes at en saadan mulig Fejltagelse af 20 Aar i den ene eller den anden Retning slet ikke kan regnes som en Fejl. Prof. W. ser 'Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer', men om den i sin Tid har været moderne eller gammeldags, kan han ikke se (bortset fra Tilfælde, hvor Runeristeren har villet forfærdige en i Henseende til Rune- og Sprogformer gammeldags udseende Indskrift uden fuldstændig at magte det). Men for det andet kan man, med al Højagtelse for Prof. W. som Videnskabsmand, antage, at der i hans runologiske Arbejder ikke alene kan indløbe Fejl, men endogsaa, at der (fuldstændig bortset fra det specielle Spørgsmaal, der interesserer os her) maa være indløbet Fejl, ligesom alle vi andre Filologer uden Undtagelse i alle vore Arbejder har begaaet Fejl og fremdeles vil komme til at begaa Fejl. Eftertiden maa og vil, som det ligger i Sagens Natur, mere og mere erkende Fejl i Prof. W.s Værk, specielt ogsaa i hans Kronologi, uden at dette i mindste Maade vil kunne forringe Værkets Betydning. At Prof. W.s Resultat m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid beror paa en lingvistisk Fejl i Regningen, har jeg ovenfor søgt at paavise. Lad os antage, at Prof. W. uden sin efter min Mening urigtige Forudsætning (eller ogsaa hvis Indskrifterne, ristede af de samme Mænd, hverken indeholdt Formen *ɑft* eller *þaun*) vilde have sat Stenene til c. 940, saa kan Indskrifterne i Virkeligheden have været fra c. 920: de kan være ristede af yngre Mænd, der efter Olavs Tog var fødte i Danmark, og kan i sin Tid have haft en moderne Karakter. Den Fejl i Regningen, som jeg tror, Prof. W. har begaaet, behøver altsaa i Virkeligheden ikke at være større end c. 10 Aar.

Selvfølgelig har den Tanke ligget mig fuldstændig fjærn, hvad min ærede Kollega selv heller ikke betvivler, at ville gøre Forsøg paa, at tilføje 'hele den videnskabelige Methode' (S. 132), hvorpaa Prof. W. har 'bygget Ordningen og Behandlingen af Mindesmærkerne' i sit Runeværk, 'et Grundstød, som vilde bringe den hele Bygning til at vakle', og jeg underskriver selv,

hvad Prof. W. trøster sig til at have godtgjort, at mit Angreb heller ikke har formaaet det. Det drejer sig her paa runologisk Omraade aldeles ikke om Prof. W.s videnskabelige Methode, som jeg har den største Højagtelse for, men om et underordnet lingvistisk Spørgsmaal, som man skulde synes maatte kunne forhandles med Sindsro og i al Venskabelighed: fra hvilken Tid Formerne aft og þaun kunde skrives. Selv om Prof. W. skulde give mig Ret m. H. t. disse underordnede Spørgsmaal (hvad jeg i øvrigt ikke nærer noget Haab om), kan han lade staa, hvad der staa: den Læser, der maatte give mig Ret, kan selv trække nogle Aarstal fra og tænke sig enkelte Mindesmærker lidt anderledes ordnede. En kritisk Læser maa foretage slige Tankeoperationer ved Brugen af ethvert videnskabeligt Værk.

II.

Som Rune- og Sprogmindesmærker er Vedelspang-Stenene ikke vigtigere end talrige andre: som historiske Mindesmærker er de af en temmelig enestaaende Betydning. Hvis det kun drejede sig om Stenene som Rune- og Sprogmindesmærker, saaledes at en for tidlig eller for sen Tidsbestemmelse ikke vilde have Følger udover Runologiens Omraade, var det aldrig faldet mig ind, offentlig at indvende noget mod Prof. W.s Kronologi. Men det drejer sig om noget, der for mig og de fleste er uden Sammenligning vigtigere end et Par Runeindskrifters Kronologi, nemlig om vort Lands Historie i den mørke Tidsperiode omkring Aar 900 og i den første Halvdel af det 10de Aarh.: denne faar et temmelig forskelligt Udseende, enten Stenene sættes til 920 eller 935 eller 950, og jeg har udelukkende taget Ordet, fordi det var mig umuligt at slaa mig til Ro ved Prof. W.s historiske Resultater.

Prof. W. begynder sin Fremstilling af de formodede historiske Begivenheder, der knytter sig til Vedelspang-Stenene, i sit Festskrift S. 34 med Ordene: 'I Begyndelsen af det 10de

Aarh. i Gorm den gamles Dage ser vi en Vikingeflaade drage ud fra Sverigs Kyst ...' «Es geschah zu den Zeiten Gorms des Alten — das klingt, als ob ich einen historischen Roman anfinde»: med disse Ord begynder R. v. Liliencron, der akcepterer Wimmers Resultater, den tilsvarende Fremstilling (Deutsche Rundschau, April 1893 S. 56). I sit Foredrag sagde Prof. W. S. 113 (4) f.: 'Ifølge min Fremstilling, der er bygget paa Kombination af Indskifterne med de skrevne historiske Kilder [udhævet af mig], har den svenske Høvding Olav i Begyndelsen af det 10de Aarh. i Gorm den gamles Dage sat sig fast i Egnen om Hedeby'. Prof. W.s 'i Gorm den gamles Dage' forstaas af alle Læsere og skal ogsaa aabenbart, som hele Fremstillingen viser, forstaas: 'i Gorm den gamles Kongetid' (saafremt Ordene kun skulde betyde: 'i Gorm den gamles Levetid', altsaa medens han mulig var Dreng, vildt jeg slet ikke opponere mod dem, thi saa vilde Tidsbestemmelsen 'i Gorm den gamles Dage' — jeg mener her kun disse Ord, ikke det foregaaende 'i Begyndelsen af det 10de Aarh.' — uden Tvivl være rigtig). Jeg vilde nu meget gerne vide, hvilke 'skrevne historiske Kilder' der er saa paalidelige, at de kan sige Prof. W., at Gorm, der senere kaldtes 'den Gamle', var Konge i Danmark i Begyndelsen af det 10de Aarh. Eller hvilke 'samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd' har sagt ham det? (S. 122 i Foredraget siger Prof. W., at Hovedbeviset for hans Opfattelses Rigtighed og mod mig 'ikke skal søges i de gamle Krønikers forvirrede Meddelelser, men hviler paa en sikrere Grund, nemlig de samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd'). Der gives ingen ældre og ingen paalidelig, skreven Kilde og intet samtidigt Monument, der kan sige os det, og der lever ingen Historiker i Landet eller udenfor Danmark, der véd, at Gorm var Konge i Begyndelsen af det 10de Aarh. (vel at mærke, naar vi forstaar Aarhundredets 'Begyndelse' ikke som dets første 30—40, men som dets første 10—15 Aar), medens det nok kan

hænde, at en eller anden Historiker antager det som en Hypothese. Det er altsaa en Hypothese, Prof. W. tager til Udgangspunkt. For denne Hypotheses Skyld forkaster han en vigtig Del af hvad vor historiske Kilde beretter om Svenskeren Olav og hans Efterfølgere.

Den eneste historiske Kilde, vi har, for Tiden omkring 900 er Sven Estridsöns Meddelelser hos Adam af Bremen. I sit Festskrift (S. 30) sagde Prof. W.: 'Ganske vist er Adams Beretninger højst forvirrede' [herom se nedf. S. 247 Note]. . . . 'Men Adam har jo faaet disse Efterretninger fra Sven Estridsön selv; det er altsaa Traditionen i den danske Kongeslæggt, vi her har for os, og det er derfor mere end sandsynligt, at der i de forvirrede Meddelelser maa være en sand Kærne, som det gælder at finde. Hertil hjælper Vedelspang-Stenene os efter min Mening paa uventet Maade, og de kaster derved tillige nyt Lys over Adams Troværdighed i Tilfælde, hvor han som her anfører den danske Konge som sin Kilde.'

Efter hvad Sven Estridsön beretter hos Adam (I 50) fandt Svenskeren Olavs Vikingetog Sted længe før end der er Tale om Gorm: det var den folkekære Helge, der var eller havde været Konge i Danmark, da Olav kom over fra Sverig. 'Successit illi (Heiligoni) Olaph, qui veniens a Sueonia regnum optinuit Danicum vi et armis'. Om Helge lige var død og Olav benyttede Lejligheden, eller om Olav berøvede Helge Riget, erfarer vi ikke: Sven Estridsön har ikke vidst eller ikke sagt Adam det; Adam har, efter Ordlyden at dømme, snarest antaget det første.

Prof. W. tier nu i sin Afhandling i Festskriftet for sin Hypotheses Skyld for det første fuldstændig om Helge¹⁾. Hvad Sven

¹⁾ bortset fra, at han anfører Adams Ord. Prof. W.s Svar i Foredraget S. 117 (8) paa en lignende Bemærkning skal naturligvis ogsaa gælde for dette Tilfælde: 'Ganske vist har jeg i min Afhandling ikke udtalt mig direkte om disse Ord hos Adam. Men jeg har selv (S. 30) anført dem, og hvilken Betydning jeg har lagt i dem, fremgaar jo klart af min Af-

Estridsön siger hos Adam, er ikke foreneligt med Prof. W.s Hypothese, at Gorm var Konge, da Olav kom herover, og forkastes derfor. 'Post cladem', inquit (Suein), 'Nortmannicam Heiligonem regnasse comperi'. Ordene 'post cladem Nortmannicam' (o: Slaget ved Løven 891) er i denne Form naturligvis ikke sagt af Sven Estridsön, men har ligget i Adams Spörgsmaal. Derimod 'Heiligonem regnasse comperi. ... Successit illi Olaph' har Sven Estridsön sagt: ingen tör paastaa, at han ikke har sagt det, og at Adam har grebet disse Ord ud af Luften. Man kan kun forkaste denne Efterretning som historisk urigtig, naar man kan modbevise den med Grunde. Og skulde den være urigtig, saa kunde nok 'Traditionen i den danske Kongeslæggt' have sat Helge i en anden lidet eller ikke bekendt Konges, men paa ingen mulig Maade i den bekendte Gorms Sted. Sven Estridsön, 'altsaa Traditionen i den danske Kongeslæggt', har sagt, at Olav fulgte efter Helge som Konge: at Olav kom herover, medens Gorm var Konge, har ingen sagt för Prof. W. Jeg følger vor eneste Kilde, Sven Estridsön hos Adam, til det bliver bevist, at hans Meddelelse ikke kan være rigtig. — Prof. W. siger i Foredraget S. 116: 'Adams Upaalidelighed som historisk Kilde er i mine Öjne saa stor, at jeg vanskelig vilde tro paa en eneste Sætning hos ham, naar den ikke ad andre Veje kan kontrolleres og berigtiges'. Efter dette kritiske Princip forkastes altsaa hvad Sven Estridsön har sagt hos Adam, fordi der ikke staar i Indskrifter eller andre 'skrevne historiske Kilder', at Gnupas Fader kom over, da Helge var eller havde været Konge, — til Fordel for 'samtidige Monumenters ... Vidnesbyrd'? Nej, til Fordel for noget, som heller ikke staar i Indskrifter og som ingen skreven Kilde af dem, der kan komme i Betragtning, har sagt.

Dernæst er Prof. W. for sin Hypotheses Skyld nødt til at

---

handling, idet jeg S. 35 siger' [jeg vælger her en anden Sætning af dem, der staar paa denne Side]: 'Danmarks Rige styredes paa den Tid, som Adam her omtaler, af Gorm og efter ham af Sönnen Harald.'

forkaste den Efterretning, at Svenskeren Olav har erobret hele Danmark. 'Danmarks Rige styredes paa den Tid, som Adam her omtaler, af Gorm', derfor er der ikke Plads for en anden Konge af Danmark og derfor maa Olav nøjes med 'et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Eggen om Hedeby' (S. 116). Sven Estridsön siger, at Olav fulgte efter Helge som Konge og at han vandt 'regnum Danicum': 'dette kan', som H. Olrik (Konge og Præstestand I, 4) rigtig bemærker, 'ikke betyde et eller andet Smaarige hos de Danske, men maa betegne det danske Rige'. Jeg følger igen vor Kilde, til dens Efterretning bliver modbevist med noget andet end en Hypothese, der svæver i Luften. Efterretningen om, at Olav har vundet det danske Rige, kan jo nemlig ingenlunde kaldes umulig, naar man betænker, hvilke umaadelige Kræfter Danmark havde udsendt ved de et Aarhundrede igennem efter en bestandig større Maalestok fortsatte Expeditioner til Saxland og Frisland, England og Frankrig, Expeditioner, der mere og mere førte til, at Danske satte sig fast i hine Egne og gik tabte for Moderlandet, indtil en Tilbagestrømning igen tilførte Moderlandet en Del af dem.

S. 116 (7) siger Prof. W.: 'Sven Estridsön har naturligvis (!) meddelt Adam disse Navne (Olavs og hans Efterfølgeres) i umiddelbar Forbindelse med hvad han berettede om Gorm og hans Efterfølgere'. Disse Ord var utvivlsomt rigtige, hvis der mentes, at Kong Sven først fortalte om Helge og Olav og dennes Efterfølgere og derefter om Gorm og hans Efterfølgere, men Prof. W.s Ord skal forstaas i en helt anden Betydning. Han fortsætter: 'Men fra Gorm stod den danske Kongerække jo fast; her kunde Adam da ikke faa Plads til Olav og Gnupa, da han slet ikke vidste, at de havde haft noget Sammenstød med Gorm [hvilket Olav og hans Sønner heller slet ikke har haft, se nedenf.]. Han satte dem derfor og maatte nødvendigvis sætte dem for den samtidige danske Konge Gorm.' Men Adam opfandt intet, og han maatte have opfundet Ordene 'successit illi Olaph', naar Prof. W. havde Ret. I Stedet for at opfinde noget, vilde Adam,

som han mange Gange gör, have bekendt sin Uvidenhed. Hvis Kong Sven i Forbindelse med hvad han berettede om Gorm havde fortalt om Olav og hans Sønner, hvis han havde sagt 'i Kong Gorms Dage' o. s. v., kunde intet have forhindret Adam i at nævne Gorm allerede i Kap. 50, hvor der er Tale om Helge og Svenskeren Olav og hans Sønner (sml. nedenf. S. 248).

Vor Kilde, Sven Estridsön hos Adam, fortsætter: 'habuitque (Olaph) filios multos, ex quibus Chnob et Gurd regnum tenuerunt post obitum patris' ('tenuerunt' efter Lappenbergs Codd. 2. 3. 4). Prof. W. siger i Festskr. S. 35: 'han (Olav) efterfulgtes af sin Søn Gnupa (mulig, som Adam siger, sammen med Broderen Gyrd)'. Dette er det eneste, Prof. W. i sin Afhandling siger om Gyrd; han har nemlig aabenbart i Egnen om Hedeby ikke rigtig Plads for denne. Vor Kilde lader de to nævnte Olavs Sønner faa eller styre 'Riget', o: det danske Rige, efter Faderen. Jeg har nu fremsat den Formodning, at Gnupa efter Faderens Død har styret Halvøen og maaske Fyn, Broderen Gyrd Skaane og Sjælland, en Hypothese, der dog ikke svæver fuldstændig i Luften, som Prof. W. aabenbart antager, der S. 116 siger, at «dette Stykke 'Historie' er Prof. M.s frie Bearbejdelse af Adam I 50», men, nøjagtig som Prof. W.s historiske Fremstilling, er 'bygget paa Kombination af Indskrifterne med de skrevne historiske Kilder': den grunder sig nemlig paa den Kendsgerning, at, medens Gnupas og hans Söns Navne staar paa Vedelspang-Stenene, Gyrd's Navn (som vist i min Anm. S. 30 Note 3) genfindes paa skaansk-sjællandsk Omraade. Lunde-Aarbøgerne (Scr. r. D. I 230), der benytter Adam, nævner nemlig efter Olav, i Stedet for Chnob og Gurd og deres Efterfølger Sigerrich, ene og alene 'Gyurth': Forfatteren har altsaa kendt et Sagn eller en af Adam uafhængig Beretning om en Kong Giurth, medens han ikke kender noget til Adams Chnob og ikke kan bruge ham¹). Prof. W. bemærker: 'Det er, som saa jeg det

¹) Efter en ældre Redaktion af Lunde-Aarbøgerne ('Annal. Lundenses majores') har Ry-Aarbøgerne og Peder Olsöns Krønike den samme Giurth (s. nedenf.).

danske «Øst- og Vestrige» atter dukke frem af fjærne Taager'. Hertil skal jeg bemærke: Jeg tror ikke, at et Øst- og Vestrige nogensinde har bestaaet som varig Institution. Det er ligeledes efter min Overbevisning (se Englische Studien XIII 313) en Fejltagelse, naar P. Fahlbeck, Bugge (Paul u. Braunes Beitr. XII 1 ff.) og efter dem H. Olrik (anf. St. 5) antager, at der omkring Aar 500 i de Tider, Beowulfkvadet kaster Lys over, skulde have bestaaet et jydsk Rige ved Siden af det danske. Men fordi Øst- og Vestriget som varig Institution var et Fantom, er det derfor aldeles ikke udelukket, at naar under de exceptionelle Forhold, som de forelaa under den svenske Kongeæt, to Brødre styrede Riget efter Olavs Død, hver kan have overtaget sin Del. Om min Formodning træffer det rigtige er for mine øvrige Resultater fuldstændig uvæsenligt: man kan, uden at det for Hovedsagen gør noget fra eller til, ogsaa (med H. Olrik S. 4) antage, at Gnupa og Gyrd efter Faderens Død i Fællig har styret Riget¹).

At Adams 'Gurd' ikke er greben ud af Luften, men at den 'Giurd', hvis Navn Sven Estridsön meddelte Adam, endnu et og to Aarhundreder senere, uafhængig af Adam, var kendt i Danmark, viser de afvigende Beretninger i de danske Kilder, som vi har set. Hamsfort (Scr. r. D. I 36) kender som Sønner af den svenske Konge 'Olaus Tretelia' de to Brødre 'Ennigum-

¹) Mit 'jedenfalls' i den af Prof. W. anførte Sætning skulde, som formodentlig ogsaa Prof. W.s eget 'naturligvis' i den Sætning vi har set, forstaaes med en underforstaaet Forudsætning: (hvis Gyrd styrede Riget sammen med Gnupa (ikke efter ham), saaledes at hver havde sin Del, saa) har i hvert Fald (jedenfalls) Gnupa overtaget Halvøen og maaske Fyn (dette vilde vistnok ogsaa Prof. W. godkende, naar han godkendte mine Præmisses, inkl. at Olav vandt 'regnum Danicum'), hans Broder Gyrd altsaa (also) Skaane og Sjælland med Tilbehør. 'Ordene «jedesfalls» og «also» afgiver' i al Fald ikke to forskellige 'slaaende Prøver paa Prof. M.s historiske Methode', da det sidste «also» her er et simpelt Subtraktions-exempel. I Sætningen om Gyrd er et '(s. u.)' = 'se nedenfor' udfaldet: da det paa dette følgende Sted (S. 30 Note 3) anførte i mine Øjne gjorde Resultatet sandsynligt, troede jeg at kunne udelade den her i Parenthes anførte Forudsætning.

pus et Giurdo'. 'Ennigumpus' er en Sammenblanding af Gnupa med Sven Aagesöns 'Ennignup', Saxos 'Ennignupus' (sml. min Anm. S. 28 Note 1). Som Søn af Olav og Broder til Giurd er 'Ennigumpus' for 'Ennignupus' (Scr. I. 268) identisk med Adams 'Chnob', men da 'Enni-Gnup' umulig kan være opstaaet af Adams 'Chnob', maa ogsaa denne Efterretning, hvad angaar Navnene (Enni-) Gnup og Giurd, gaa tilbage til en af Adam uafhængig Kilde.

Hvis Prof. W. havde taget Hensyn til de danske Kilder, kunde han i disse¹⁾ have fundet en Støtte for sin Opfattelse af Adams 'regnum Danicum', idet vi hos Hamsfort læser, at Olaus 'cum filiis Ennigumpo et Giurdone partem Daniae occupat'. (Om Giurdo siges senere hen det samme, at han 'x annis partem Daniae' tenuit). Men hvorvidt Erindringen om de to Brødre, specielt om Gyrd, kunde have holdt sig saa længe, dersom de kun havde styret Egnen omkring Hedeby, kan vel betegnes som meget tvivlsomt.

Prof. W. siger S. 116 (7), at Adam om Olav og hans Efterfølgere 'ikke har andet at meddele end deres Navne i saa forvansket Skikkelse, at vi ikke vilde genkende dem, naar vi ikke ved Hjælp af andre Kilder kunde rette Fejlene'. Vi vil se bort fra, at Meddelelsen om, at Olaph 'veniens a Sueonia regnum optinuit Danicum' og at han 'habuit filios multos', og at Chnob et Gurd 'regnum tenerunt' (om Sigerich senere), dog indeholder noget mere end Navnene²⁾. Men Bemærkningen om Navnenes forvanskede Skikkelse, der aabenbart skal diskreditere Adam, skulde man ikke tænke kunde hidrøre fra en Filolog, i hvis Øjne Adam dog i denne Henseende burde være undskyldt.

¹⁾ foruden en meget vigtig Erindring om Olavs Sønnesøn, Stenenes Sigtrygg (s. nedf. S. 245).

²⁾ Uden de tre Ord 'veniens a Sueonia' og I 54 'Sueonum principem' hos Adam kunde Prof. W. ikke have fejret den 'Triumf for Sprogforskningen', som han gör S. 123 (hvilken Triumf jeg i øvrigt ikke vil bestride eller forringe). Min ærede Kollega burde være Adam taknemmelig for, at han ikke alene har meddelt de blotte Navne, og at han overhovedet har meddelt, hvad han vidste.

Det er vistnok ikke Navnet 'Olaph', Prof. W. her har for Öje, men (bortset fra 'Sigerich', hvorefter senere) særlig Navnet 'Chnob'. Hvad denne Navnets Form hos Adam angaar, saa er for det første ch for g i Forlyd i sin Orden, i al Fald er det ikke noget, en Filolog kunde dadle Adam for. Widukind af Corvei, af hvem Adam er fuldstændig uafhængig, gengav c. 100 Aar før Adam Navnet 'Gnúpa' ved 'Chnuba', altsaa med ch for g. At denne Gengivelse af nordisk g i Forlyd ved tysk ch, som i 'Chüdrün', 'Chütrün', ved nøjere Efterforskning vistnok vil erkendes ikke at være sjælden, har for nylig O. Brenner bemærket (Literaturbl. f. germ. u. rom. Phil. XIV 203)¹). Det palatale *g̃* (gi, gy) derimod i ældre dansk 'Giurth' gengiver Adam ved g i 'Gurd' (Formerne 'Gyrd', 'Giurd' findes kun i danske Adam-Hss.). Dernæst er Adams b for p i 'Chnob' fuldstændig berettiget, sml. 'Ubsola' IV 26. Adams b betegner den rene (med lukket Stemmeridse udtalte, ikke aspirerede) Tenuis p: denne Lyd har han hørt af Sven Estridsöns Mund. Tilsvarende gengiver Widukind den rene Tenuis, der i Indlyd hørtes i 'Gnúpa', med b. Om Adams o for u i 'Chnob' s. nedf. Endelig, medens de Saxere, der i 934 kæmpede med Gnupa, hørte den svenske Tostavellesform 'Gnúpa', som Widukinds 'Chnuba' viser, har Adam af Sven Estridsöns Mund selvfølgelig ikke hørt denne svenske Form, men Enstavellesformen 'Gnup' (nom. oldn. Gnúpr), den samme som vi ser i Hamsforts Kildes 'Ennigump(us)' for 'Enni-Gnup'.

Adam fortsætter sin Beretning I 54: 'Post Olaph', inquit (Suein), 'Sueonum principem, qui regnavit in Dania cum filiis suis, ponitur in locum ejus Sigerich'. Prof. W. bemærker: 'Hvorledes Adam behandler Sven Estridsöns Meddelelser, faar vi netop et godt Indblik i, naar vi hører, at han ikke i to Kapitler lige efter hinanden kan fortælle de samme Begivenheder éns. I I, 50 har han nemlig hørt af Sven Estridsön, at den

¹) Forklaringen, for hvilken der frembyder sig to forskellige Muligheder (Media *g* maatte gengives enten ved Tenuis eller Spirant), skal jeg her ikke komme ind paa.

folkekære 'Heiligo' efterfulgtes af den svenske Erobrer Olaph, som havde mange Sønner, af hvilke Chnob og Gurd fulgte ham i Regeringen; men I, 54 lader han den samme Kong Sven fortælle, at den svenske Høvding Olaph, der regerede i Danmark med sine Sønner, efterfulgtes af Sigerich'. En Modsigelse mellem de to Kapitler finder kun den, der vil Adam til Livs. En Forfatter, der kommer tilbage til noget, han lige 4 Kapitler tidligere har sagt, gentager ikke det sagte i samme Udførlighed, men udtrykker sig lidt kortere, om end derfor undertiden lidt mindre nøjagtig, og han varierer om muligt Udtrykkene lidt, idet han forudsætter, at Læserne ved Hjælp af hans Antydninger vil mindes, hvad de tidligere har læst. 'Olav ... med sine Sønner' er en anden Udtryksmaade for 'Olav og hans Sønner', der af Læserne vil forstaaes paa samme Maade, som de har forstaaet I 50. Der behøver ikke heri at ligge, at Sønnerne allerede regerede sammen med Faderen, men udelukket vilde det heller ikke være i I 50, hvor Adam skrev 'regnum tenuerunt' (ikke 'optinuerunt').¹⁾

Prof. W. fortsætter: 'og han (Adam) aner ikke, at Sigerich (Sigtrygg) er Gnupas Søn og Olavs Sønnesøn, hvad jo først Vedelspang-Stenene ganske uventet har lært os. Dette bør dog ikke vække vor Forundring. Thi det er jo en bekendt Sag, at ingen historisk Forfatter i højere Grad end Adam trænger til Kontrol' o. s. v. At vor Forfatter ikke vidste, at Sigerich var Chnobs Søn, kunde Prof. W. dog kun i saa Fald med Rette bebrejde ham, hvis han med Bestemthed kunde sige os, at Adams Kilde, Kong Sven, havde vidst og meddelt Adam dette²⁾.

¹⁾ Sml. Hamsforts 'Olaus ... cum filiis' etc., s. S. 242.

²⁾ Sven Estridsön kunde saameget lettere være uvidende om, at Sigerich var Chnobs Søn, da der efter Olavs Død ikke havde været én, men to Konger. (Desuden maa bemærkes, at heller ikke vi med fuldstændig Sikkerhed véd, at Sigerich er = Sigtrygg, da dette kun er en Formodning, som rigtignok ogsaa jeg ansér for i højeste Grad sandsynlig. Ogsaa naar Chnob er = Stenenes Gnupa, Fader til Sigtrygg, hvad jeg ansér for sikkert, kunde det jo være, at Sven Estridsön hos Adam I 54

Hvis Prof. W. havde taget Hensyn til de danske Kilder, kunde han af disse have erkendt, at Sven Estridsön mulig kunde have hørt en Version, ifølge hvilken Sigerich var Olavs Sönnnesön, men uden Tvivl ikke har vidst, at samme var Chnobs Sön, og at Adam uden Tvivl hverken har hørt dette eller hint¹⁾.

ved 'Olaph cum filiis suis' havde forstaaet hele den svenske Kongeæt, altsaa Gnuvær Sön Sigtrygg indbefattet, og at 'Sigerich' svarede til Lunde-Aarbøgenes 'quidam de Dacia' (s. nedf.) som en fra Sigtrygg forskellig Person.)

¹⁾ De danske Kilder indeholder tvende forskellige Beretninger. Den ene (i Lunde-Aarbøgerne) har efter Svenskeren Olavs Død: 'surrexit quidam de Dacia, et electus est in regem'. Dette svarer til, hvad Adam har hørt af Sven Estridsön; Sigerich er af Sven og hos Adam aabenbart opfattet som dansk, ikke svensk Mand, og til Adams 'ponitur' svarer Lunde-Aarbøgenes 'electus est'. I Lunde-Aarb. hedder hin quidam de Dacia 'Gyrth', idet Gyrd er slaaet sammen med sin Efterfølger, Adams 'Sigerich'. Den anden Beretning (i Ry-Aarb.) har i Stedet for 'quidam de Dacia': 'nepos Olavi et ipse natione Danus' (i Nye D. Mag. V 175 f. oversat 'hans søstheresön ... wor dansk fød'). Denne 'nepos Olavi' hedder ligeledes og af samme Grund 'Giurth'. Peder Olsön har den samme Giurth som 'nepos Olavi, natione Dacus', men ved Siden af ham som hans Efterfølger en 'Sywardus, consobrinus Olavi'.

Den ældste Beretning, som vi kan slutte os til, har altsaa uden Tvivl efter Giurth = Adams Gurd haft en 'nepos Olavi et ipse natione Danus', og denne 'Olavs Sönnnesön' er uden Tvivl = Vedelspang-Stenenes Sigtrygg, der, som født i Danmark af en dansk Moder, af sine danske Mænd kunde betragtes som 'ipse natione Danus'. Medens Lunde-Aarb.s 'electus in regem' muligvis kunde være en Gengivelse af Adams 'ponitur', kan Ry-Aarbøgenes og Peder Olsöns 'nepos Olavi' umulig være hentet fra Adam, men maa bero paa levende Tradition. Da for Danske 'ipse natione Danus' var Hovedsagen, derimod 'nepos Olavi' ikke af Interesse, kunde senere i den anden Beretning, som vi har i Lunde-Aarb. og som svarer til hvad Sven Estridsön meddelte Adam, 'nepos Olavi' glemmes. Adam kan altsaa, hvad dette Punkt angaar, sikkert ikke dadles for, at han ikke meddelede, hvad han aldrig har hørt. For Adam var der ingen Grund til at glemme 'nepos Olavi': dersom han havde hørt, at Sigerich var 'nepos Olavi', vilde han ikke have undladt at anføre det.

'Siward' (Sywardus), som Giurths Efterfølger hedder hos P. Olsön, maa have været Olavs Sönnnesöns Navn i Sagnet, som det laa til Grund for P. Olsöns Kildes Beretning. Om det danske Sagn kunde have bevaret Erindringen om Olavs Sönnnesön saa længe, hvis Olav og hans Efterfølgere kun havde styret Egnen om Hedeby, maa igen betegnes som meget tvivlsomt.

I Vedelspang-Stenenes 'Kong Sigtrygg', bemærkede Prof. W. i Festskriftet S. 35, genfinder vi naturligvis 'Adams Sigerich', hvad enten denne Fejl skyldes ham selv eller snarere en Afskrivers let forklarlige Fejllæsning af e for t'. Dersom 'e for t' skyldtes en Afskrivers Fejllæsning, var Adam selv naturligvis sagesløs, og der var, hvad dette Navn angaar, ingen Anledning til Bemærkningen om, at Adam 'ikke har andet at meddele' end Navnene i 'forvansket Skikkelse'. Det er imidlertid ogsaa tænkeligt, at Adam i Konsonantgruppen *gtr* ikke har hørt det midterste *t*¹⁾ (e'et foran *r* i 'Sigerich' vilde i saa Tilfælde være en 'Svarabhakti'-Vokal, der indstillede sig i Adams Dialekt). Adams *ch* for *g* maatte bedømmes som i Forlyd²⁾.

¹⁾ Den midterste af tre Konsonanter falder i de nordiske Dialekter, som bekendt, ikke sjælden bort (som i oldn. *krisna* ved Siden af *kristna* og lign.). Sven Estridsöns *t* i *-trygg* var en ren (ikke emfatisk) Tenuis. Ogsaa i andre Sprog falder en ren Tenuis *t* mellem Konsonanter hyppig bort. f. Ex. i Tysk høres i Stedet for 'Gedächtnis', 'håltst' meget hyppig kun 'Gedächnis', 'hålst' o. s. v. I Konsonantgruppen *g-tr* maatte *g* foran *t* blive til stemmeløs Konsonant, der af Adam kunde skrives *g*.

Det er en Selvfølge, at Adam, hvor han gengav det samme Navn ikke efter Hørelsen men efter en skreven Kilde, maatte behandle det anderledes (II 22 skriver han 'Sigtrih' efter de engelske 'Gesta Anglorum').

²⁾ Sagen kan imidlertid ogsaa forholde sig helt anderledes, som antydtes i min Anm. S. 20 Note. Det sidste Led af et Egennavn erstattes meget hyppig ved et andet mere bekendt sidste Navneled, derfor finder vi i udenlandske Kilder danske Konger 'Godo-fridus', 'Sigi-fridus' o. s. v. Det samme sker meget almindelig i Traditionen: sikkert er dette sket med Sigtryggs Navn i den danske Tradition, naar Giurths Efterfølger hos P. Olsön hedder 'Sy-wardus'. I to Versioner af samme Sagn eller af samme historiske Beretning finder vi af denne Grund meget hyppig en og samme Persons Navn med to forskellige sidste Navnebestanddele. Vi kan derfor ingenlunde være sikre paa, at Sven Estridsön virkelig har sagt 'Sig-trygg'. 'Sig-warð' eller 'Si-warð' har Sven Estridsön næppe sagt, da Adam i saa Tilfælde uden Tvivl havde skrevet 'Siward'. Sikkert er det, at den 'Sejr-trygge' er blevet erstattet ved den 'Sejr-rige' (Sige-rich), hvad enten dette skyldes tildels Sven Estridsön (eller hans Kilde), tildels Adam, eller udelukkende Adam. Hvis Adam har gengivet 'Sig-trygg', hvis sidste Led han havde Vanskelighed ved efter Hørelsen at opfatte nøjagtig, med 'Sige-rich', i hvilken Form Navnet maatte være mere fatteligt for hans Læsere (ligesom, af en tilsvarende Grund, Adams 'Sige-rich' i Olav Tryggvasöns større Saga, Kap. 60 gengives 'Sig-geirr') kan han, bedømt efter Middelalderens Begreber, ikke dadles.

Efter Ordlyden hos Adam har, som allerede H. Olrik (S. 4) bemærker, Sigerich haft hele Olavs Rige, altsaa hele Danmark¹⁾, hvad der aldeles ikke passer til Prof. W.s Antagelse, at Sigerich = Sigtrygg først skulde være bleven overvunden af Harald Blaatand c. 950 og først skulde være bleven Konge efter den Gnupa, der af Henrik I overvandt 934.

Medens Adam lader det, som han har at meddele om Helge og om hans Efterfølger Svenskeren Olav og dennes Sønner, være sket i Tiden efter Slaget ved Løven 891, giver han Beretningen om Kong Sigerich og hans Fald umiddelbart efter Aar 911. Prof. W., der henfører Sigtryggs = Sigerichs Fald til c. 950, søger at rydde Adams Tidsbestemmelse af Vejen, idet han, som vi har set, mener, at Adam nødvendigvis maatte sætte Olav og hans Efterfølgere for den samtidige danske Konge Gorm, da han slet ikke vidste, at de havde haft noget Sammenstød

¹⁾ Adam skrev 'in locum ejus', idet han ikke vidste, om den overlevende af Olavs to Sønner allerede var positus 'in locum ejus', d. v. s. havde hele Olavs Rige. (Hamsforts Kilde har haft en Efterretning, ifølge hvilken Gnupa skulde have overlevet sin Broder Gyrd. Scr. r. D. I 36: 'Giurdo, postquam x annis partem Daniae tenuisset, necatur, Ennigumpo fratre superstito'. Hvis dette har været levende Tradition og ikke en Sagnfortællers Opfindelse, vilde det alligevel ikke udelukke Muligheden af, at Gnupa døde først og hans Søn først efter Gyrd's Død fik det hele, da Gnupa kan være slaaet sammen med sin Søn til én Personlighed.)

Adams Kilde, Sven Estridsön, vidste ikke, om Gyrd styrede Riget efter Chnob eller samtidig med Chnob, heller ikke om Sigerich muligvis først en kort Tid var Konge samtidig med den overlevende af Olavs Sønner (desuden, som vi har set, maaske ikke, hvorvidt Olavs Sønner muligvis allerede styrede Riget sammen med Faderen). At han ikke vidste dette, maa Kongen have sagt Adam, og det er uden Tvivl ikke Adams egne Ord, men en Gengivelse af Sven Estridsöns Ord, hvad vi læser I 54: 'Tanti autem reges, immo tyranni Danorum [dette er en dansk Tanke (svarende til Prof. W.s 'ikke danske Konger, men fremmede Erobrere', S. 116), der altsaa hidrører fra Sven Estridsön, ikke fra Adam], utrum simul aliqui regnaverint, an alter post alterum brevi tempore vixerit, incertum est'. I øvrigt er der, naar vi, som vi bör, tager Hensyn til, at Adam ikke kunde vide mere end han har meddelt, og at hverken Sven Estridsön eller han kendte Vedelspang-Stenene, aldeles ikke noget forvirret i Adams Beretning, som Prof. W. gentagne Gange mener (i Festskr. S. 30, i Foredraget S. 115)

med denne, og ikke vidste, at de kun 'herskede over et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Egnen om Hedeby'. Vi kan heller ikke her, hvor det drejer sig om Sigerich, lade dette Argument gælde. Hvad Adam angaar, kunde intet have forhindret ham i, først senere hen under Kong Gorm, efter for første Gang at have nævnt hans Navn I 57, at berette om Olaphs Sön Chnob, og først under Kong Harald at berette om Sigerichs Fald, hvis Sven Estridsön havde meddelt ham Chnobs og Sigerichs Navne i denne Forbindelse. Lige saa lidt som Adam, véd nogen af de senere danske Kilder, der overhovedet (om end ikke fuldstændig, saa dog for en stor Del uafhængige af Adam) kender noget til 'Olavus' (eller 'Olaus'), 'Ennigumpus', 'Giurth', 'Sywardus', (Lunde-Aarb., Ry-Aarb., P. Olsön, C. Hamsfort), det mindste om en Beröring mellem nogen af disse Mænd og Gorm eller Harald: alle nævner de disse Navne för end der er Tale om Gorm. At Sven Estridsön 'naturligvis' har meddelt Adam Olaphs, Chnobs og Sigerichs Navne 'i umiddelbar Forbindelse' med hvad han berettede om Gorm og Harald, kan slet ikke bevises, derimod kan det, som jeg tror, bevises, at Sven Estridsön ikke kan have meddelt Adam hine Navne 'i umiddelbar Forbindelse' med hvad han meddelte om Gorm og Harald, og at han ikke kan have berettet om noget Sammenstød mellem Chnob og Gorm, Sigerich og Harald (se nedf. S. 253). At Tidspunktet 911 hos Adam i og for sig ingen Betydning har, er selvfølgeligt, men at gaa for langt ned i Tiden forbyder, som vi skal se, hvad Sven Estridsön beretter om Sigerichs Fald. Jeg betragter det derfor, indtil det bliver bevist, for udelukket, at Sigerichs Fald först skulde have fundet Sted c. 950, og jeg ansér det for det sandsynligste, at Sigerich er bleven Konge og, cum parvo tempore regnasset, bleven berøvet Riget i det 10de Aarh.s andet Aarti. Naar Olav ikke længe efter 891 var kommen herover fra Sverig, kan Gnupas og Asfrids Giftermaal have fundet Sted i Midten af det 9de Aarh.s sidste Aarti, saaledes at deres Sön Sigtrygg = Sigerich, der kan være bleven Konge c. 100 Aar

för Knud den store, kunde være født noget over et Aarh. för denne¹⁾.

'eum Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia, privavit regno'. I Prof. W.s Festskrift savnedes en Bemærkning om denne, ikke i ironisk Forstand (S. 117), men i Virkeligheden 'betydningsfulde Sætning'. At han derfor dog ikke havde undladt, at underkaste 'hele dette Spørgsmaal den grundigste Overvejelse', behøvede min ærede Kollega ikke at forsikre: det har jeg, uden at han siger det, anset for selvfølgeligt. Men som Anmelder maatte jeg holde mig til hvad der forelaa: Forfatterens ikke udtalte Overvejelser og bortfaldne Anmærkninger kunde, selv om min ærede Kollega privatim havde ladet mig 'blive Vidne til alle de Tvivl, der maatte løses, alle de Vanskeligheder, der maatte besejres, för end Resultaterne forelaa fuldtfærdige' (S. 118), ikke være Genstand for en Kritik. Men noget burde Prof. W. absolut have sagt om hine Ord²⁾, om det saa kun var den korte Bemærkning, at der ikke kunde stilles noget op med dem: jeg tror, enhver opmærksom Læser af Festskriftet har ligesom jeg under Læsningen i Tankerne udraabt: — 'ja, men Hardegon, filius Suein!' Prof. W. meddeler nu S. 118 (9) ff. en Note, som fandtes i Udkastet til hans Afhandling, men som han ved dens endelige Redaktion lod falde bort. Han mener i denne Note, at 'Hardegon, filius Suein' er en 'ved en Række Fejl og Misforstaaelser fremkommen Forvanskning' af Harald Blaataand ('Haroldus, pater Suein'), 'idet Adam ikke har opfattet, at Talen i Virkeligheden var om Harald

¹⁾ (Medens der specielt om Sigerich berettes, at han har regeret 'parvo tempore', læser vi, at Olaph, Chnøb, Gurd og Sigerich, i Fald de har regeret 'alter post alterum', kun kan have overlevet hverandre 'brevi tempore'. Ifølge min Antagelse vilde Olav, Gnupa, Gyrd, Sigtrygg, hvis de har regeret alter post alterum, i Gennemsnit have regeret hver 6 Aar (fra c. 893 til c. 917). Efter Prof. W.s Antagelse vilde der paa Olav, Gnupa, Gyrd tilsammen komme c. 30 Aar (c. 905—935), paa Sigtrygg c. 15 Aar (c. 935—950)).

²⁾ Det samme har med omtrent disse samme Ord en meget anset Historiker udtalt overfor mig som sin Mening.

Blaatand og Sven Tjugeskæg', og i 'veniens a Nortmannia' finder han 'en af Adam slet ikke forstaaet Hentydning til Haralds Norgestog, hvorom jo ogsaa Jællinge-Stenen vidner'. [Hvis 'veniens a Nortmannia', hvilket Sven Estridsön maa have sagt umiddelbart efter Overvinderens og hans Faders Navn, ikke paa et langt senere Sted i sin Beretning, indeholdt en Hentydning til det Norgestog, som Prof. W. har for Öje, maatte Sigtryggs Fald have fundet langt senere Sted end c. 950 og Vedelspang-Stenene altsaa være saa meget yngre.] Prof. W. tilføjer i Noten, at det 'kun lige over for en Forfatter som Adam' kunde falde ham ind at benytte denne Methode (nemlig at overhugge Khuden)¹). Han bemærker, at, dersom det kan lykkes en Historiker, hvad han dog meget tvivler paa, at give en slaaende Forklaring af 'Hardegon' som 'en fra Harald Blaatand forskellig norsk Høvding', skal han gjerne böje sig derfor. I saa Fald vilde altsaa denne norske Høvding have været Sigtryggs Overvinder, men Harald vilde da kort Tid efter atter have sejret over Normanden. — Da Prof. W. selv ikke har betragtet sin Konjektur som en tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet og heller næppe har troet, at den vilde tilfredsstille nogen Læser, tvært imod selv erkendte, at hans Anmærkning 'i Virkeligheden ikke vilde bringe Undersøgelsen et Fjed videre' (S. 120), er der ingen Anledning til yderligere Kritik.

Det historisk rigtige er efter min Overbevisning, som jeg har udtalt den i min Anmeldelse, at Sigerichs = Sigtryggs

¹) Denne Notes Bortfald har haft til Følge, at den ovenfor S. 237 anførte Sætning i Festskriftet af de fleste, maaske af alle Læsere, er bleven forstaaet i en Betydning, lige modsat af hvad Forf. havde til Hensigt. Prof. W. skrev (anf. St. S. 30), at Vedelspang-Stenene kaster 'nyt Lys over Adams Troværdighed i Tilfælde, hvor han som her anfører den danske Konge som sin Kilde'. Som Noten vilde have vist Læseren, mente Prof. W. 'et nyt ugunstigt Lys'; men da der i Festskriftet, som det foreligger, ikke skændes paa Adam og hans Værk lige iforvejen paa samme S. 30 kaldes 'et vigtigt historisk Kildeskrift', har sikkert de fleste Læsere forstaaet 'et nyt gunstigt Lys', hvad der ogsaa, om end ikke efter Forf.s Mening, dog i Virkeligheden var det rigtige.

Overvinder har været Hardeknud Svenssön, Gorm den gamles Fader, og jeg tror for Alvor at være i Stand til at løse den Knude, som Prof. W. vilde overhugge. Fejlen i Overleveringen hører, som Prof. W. bemærker, til dem, 'der i hvert Fald maa underkastes Rettelse', og den letteste Rettelse er paa Forhaand den sandsynligste. Det filologisk rigtige, d. v. s. det som Forfatteren selv enten virkelig har skrevet eller vilde skrive, er uden Tvivl 'Hardegond': der mangler ikke andet end et d i Slutningen, der efter Nasalen meget let kunde falde bort og allerede har manglet i alle vore Adam-Haandskrifters Archetypus. Naar Adam skriver b, d, g mente han selv dermed de rene Tenuis *p*, *t*, *k* ('Iudland', 'Othingar'): Adam, der efter Hørelsen gengav Sven Estridsöns *p* i 'Gnup' ved b i 'Chnob', har i den sidste Stavelse af Navnet 'Harde-knut' gengivet den rene Tenuis *k*, som han i Forlyd hørte af Sven Estridsöns Mund, ved g, og han maatte gengive den rene Tenuis *t*, som han maa have hørt i Udlyd, ved d. Og ligesom i 'Chnob' har Adam i dette Navn gengivet Sven Estridsöns u ved o. (Om Nasalens Stilling s. den følgende Note.) I I 57, hvor Adam-Haandskrifternes Archetypus, som jeg i min Anm. S. 24 har søgt at vise, har haft 'filius Hardecnuth' Uurm, har Adam skrevet den samme Mands Navn 'Hardecnuth': her nedskrev han Navnet som han havde hørt det af den danske Biskop, som han i I 59 anfører som sin Kilde og som har meddelt ham 'haec omnia' fra Kap. 57. Adam har altsaa i '-knút' af den danske Biskops Mund i Forlyden hørt en anden (med aaben Stemmeridse udtalt) k-Lyd, som han skriver c; han har ligeledes i Udlyd i Stedet for Kong Svens rene Tenuis *t* hørt en mere moderne Modifikation af denne ældre Lyd; han har fremdeles af den danske Biskops Mund hørt et virkeligt *ú*, som han gengiver u, og endelig har den danske Biskop udtalt Navnets sidste Bestanddel med en anden expiratorisk Akcent (med Bitone). Biskoppen har aabenbart talt med en mere ægte dansk, Kongen derimod med en afvigende, maaske norsk-farvet Akcent. At Adam ikke har gjort

noget Forsøg paa at bringe Formerne 'Harde-gond' og 'Harde-cnuth' i Overensstemmelse med hinanden og at identificere de to Personer, taler ikke til Fordel for hans Ævne til rigtig at kombinere Ting, der stammede fra forskellige Kilder (at han ikke besad den i nogen høj Grad, er fra andre Exempler bekendt), men det taler i høj Grad til Fordel for hans subjektive Troværdighed (medens hans objektive Troværdighed i hvert enkelt Tilfælde er afhængig af hans Kildes Beskaffenhed, og af hvorledes han forstod den: Kritik var ikke Adams, ligesom overhovedet ikke Middelalderens stærke Side)¹). — Jeg antager

¹) At vi ikke finder 'Hardegnod', men at Nasalen har skiftet Plads (sml. 'Chund' IV 8 i Cod. 1 for 'Chnud' = Knut), hænger vist sammen med den Tilbøjelighed, som har bestaaet i stor Udstrækning, til i mindre stærkt betonedede Stavelser, altsaa særlig i sidste Bestanddel af Sættninger, at lade Akcenten falde paa 'Svarabhakti'-Vokalen, som naar f. Ex. den sidste Navbestanddel *-berht*, *-bert*, med Svarabhakti *-beraht*, i frankisk Dialekt bliver til *-braht*. I dansk finder vi det samme f. Ex. i de tallose Stedsnavne, hvor oldd. *thorp* som sidste Led i Sættningen er blevet til *-thrup*. I samme Retning som i *-gond finder vi denne 'Metathesis' i svagt betonet Stavelse f. Ex. i oldsvensk *-hors* (on. *hross*) (den samme Fremtoning, som naar *bort* i svagt betonet Stilling er opstaaet af *brot*, *Birghitta* af *Brig-* o. s. v.), sml. Noreen i Pauls Grundriss I 488. At Svarabhaktivokal med den oprindelige Vokals Klangfarve i og efter Vikingetiden i stor Udstrækning har været tilstede, vidner Runeindskrifterne om: imellem en Forlydskonsonant og følgende Nasal eller Liquida foran den oprindelige Vokal, altsaa paa det Sted, der her interesserer os, ser vi den i *simiþr* = *smiðr*, *boropur* = *bróður* paa en svensk Sten (s. Wimmer, *Runenschr.* S. 330). Naar Akcenten falder paa Svarabhaktivokalen, maa den oprindelige Vokal falde bort: lang Vokal var, før end Akcenten faldt paa Svarabhaktivokalen, i svagt betonet Stavelse forkortet. Et Exempel, der nøjagtig svarer til *'Hardekunt', som Sven Estridsön har sagt, for (-kūnut, -kunüt) -knüt, ser vi i Hamsforts Kildes 'Enni-gumpus' = 'Enni-gump' (= *-gunp) for (-gūnup, -gunūp) Enni-gnúp = Gnúp = Adams 'Chnob'. Formerne 'Harde-knút' og 'Hardekunt' forholder sig til hinanden nøjagtig som vi indtil den Dag idag i utallige Tilfælde finder en fuldere Form og en yngre, mere familiær Form af et Navn ved Siden af hinanden, og det er fuldstændig begribeligt, at Kong Sven, der var en Fætter til den sidste Konge af dette Navn og utallige Gange maa have hørt og udtalt Navnet i sin Familie, ved at nævne sin Forfaders Navn har brugt den mere familiære Form, som han var vant til at høre og bruge, medens Biskoppen ved at nævne Kongenavnet har brugt den højtideligere fulde Form.

altsaa, at det var Hardeknud, der berøvede Sigerich = Sigtrygg Riget, og at først efter Hardeknud hans Søn Gorm blev Konge af Danmark. De Ord, hvormed Adam indleder sin Beretning (I 50): 'Audivi autem ex ore veracissimi regis Danorum Suein, cum nobis stipulantibus numeraret atavos suos', kan ikke forstaas saaledes, at de kunde afgive en Støtte for Prof. W.s Antagelse, = 'i umiddelbar Forbindelse med hvad han berettede om Gorm og hans Efterfølgere', men de to sidste Ord 'atavos suos' maa sigte til 'Hardegon'd' (= Hardeknud) og hans Fader 'Suein': Sven Estridsön 'numeravit atavos suos' fra disse. Naar Sven Estridsön meddelte Adam, at Sigerich blev fældet af Hardeknud Svenssön, er det klart, at han ikke kan have nævnt Olav og Chnob i Forbindelse med Hardeknuds Søn, og Sigerich i Forbindelse med Hardeknuds Sønnesön, og at han ikke kan have berettet om noget Sammenstød mellem Olavs Søn Chnob og Gorm, eller mellem Sigerich og Harald.

Det Billede af Danmarks Historie i Tiden fra c. 890 til c. 935, som jeg har givet i min Anmeldelse S. 22 ff., kalder Prof. W. S. 123 (14) for 'en selvlavet Historie'. Det væsentlige af hvad jeg indtil nu har sagt om Tiden fra 891 til Sigtryggs Død, for saa vidt som det afviger fra Prof. W.s Fremstilling i Festskriftet, er ikke 'lavet' af mig, men meddelt af Kong Sven Estridsön hos Adam. Og Tolkningen af 'Hardegon' I 54 hos Adam som 'Hardeknud' er, hvad den historiske Side af Sagen angaar, ikke min 'skønne Formodning' (S. 121), men et Resultat, de af mig i min Anmeldelse anførte Historikere Dahmann og Gustav Storm er naaet til. Paa mig, der rigtignok ikke kan kaldes Historiker, passer altsaa ikke, hvad Prof. W. S. 120 (11) har udtalt, at 'enhver Historiker, som i Fremtiden optog dette uløselige, men netop derfor saare interessante Spørgsmaal til fornyet Overvejelse, ifølge en den menneskelige Natur iboende Trang ogsaa let vilde komme til et nyt Resultat, som for ham naturligtvis alene havde Sandsynlighedens Præg'.

Heller ikke er den af mig i Anmeldelsen S. 26 givne Fortolkning af Ordene 'veniens a Nortmannia' min 'skønne Formodning', men den er en Tanke, som Joh. Steenstrup paa det af mig anførte Sted Normannerne II 390 f. først har udtalt. 'Nortmannia' er, naar det kommer an paa den sandsynligste historiske Fortolkning af Stedet, ikke Norge, men et Normandi, d. v. s. en Samling af danske Kolonier¹⁾, der i dette Tilfælde maa søges i England, især i Østangel og Northumberland. I Lighed med hvad der under tilsvarende Forhold er sket andensteds ved andre Lejligheder, var over de Danskes i Frisland, England og andensteds med Held kronede Bestræbelser selve Moderlandet kommet i Fare og virkelig gaaet tabt for den danske Kongeæt; Hardeknuds Tog til Danmark var en Generobring. Tilbagestrømningen fra de engelske Kolonier til Moderlandet hænger uden Tvivl sammen med Alfreds Søn Edwards og hans Søster Æpelfeds Fremskridt overfor de Danske i det andet Aarti af det 10de Aarh. (Steenstrup, Norm. III 34—63, sml. min Anm. S. 30). Hardeknud Svenssöns Tog til Danmark genfindes i den værdifuldeste af alle ældre danske historiske Kilder, der i dette Punkt er fuldstændig uafhængig af Adam, Roskilde-Krønike fra c. 1140, hvor Fader og Søn, Hardeknud og Gorm, optræder som Brødre, Sønner af Sven (Scr. r. D. I 375): 'Suen quidam Normannorum transfuga²⁾ collecta multitudine Angliam invasit, regem Aldradum [Æpelred = Ælla] expulit, ipse regnum tenuit. Hujus filii Gorm et Harthacnut . . .

¹⁾ Sml. den følgende Note.

²⁾ 'Normanni' svarer her, hvor der er Tale om Faderen Sven, i Betydningen fuldstændig til det 'Nortmannia', som Adam, hvor der var Tale om Svens Søn Hardeknud, har hørt af Sven Estridsön. 'Normanni' betegner 'Danske i Kolonierne', paa dette Sted i Roskilde-Krønike specielt 'Danske i Frisland'. (Kolonister og Indvandrere betegnes meget hyppig med et almindeligere Navn i Stedet for med det specielle, fordi de af de Fremmede paa den fremmede Grund i Reglen betegnes med det almindelige Navn. I Saxland, Frisland og Frankland betegnedes de danske Vikinger fra først af som 'Normanni', sml. Steenstrup, Norm. I 50 ff.)

Daniam insiliunt, occisoque rege Danorum Haldano¹⁾ cum filiis ejus regnum Danorum partiti sunt'. Det samme Tog kender andre danske Kilder i en mere eller mindre forandret Skikkelse²⁾. Beretningen i Roskilde Krønike viser tillige, at Adams 'Suein' som Fader til 'Hardegon' hverken er greben ud af Luften eller kan bero paa en Misforstaaelse fra Adams Side:

¹⁾ Om dette Navn s. min Anm. S. 27 Note 3. Navnet 'Halfdan' kunde saa meget lettere overføres paa Sigtrygg, da han var en svensk Faders, men en dansk Moders Søn ('nepos Olavi, ipse natione Danus').

²⁾ Hos Sven Aagesön (Scr. r. D. I 48), hvor 'Kanutus' (= Hardeknuds) Fader hedder 'Siwardus' (= Sigurd Snogøje), er Faderens 'Erobring af England' (sml. Steenstrup, Norm. II 100) med Sønnens Erobring af Danmark sammensmeltet til én Begivenhed: 'Siwardus ... regnum invasit Daciae, commissoque cum rege praelio, regem interfecit et regnum obtinuit'. Den sidste forudgaaende danske Konge, som Sven Aagesön nævner, er Olaus (Søn af Ingild): muligvis er den svenske Kongeæts Stamfader og Repræsentant Olav sammensmeltet med denne Olav til én Person. — Saxo (p. 468) fortæller, at et Tog fra England til Danmark (hvis Maal var de Danskes Kristianisering), der var besluttet af Gorms Fader, den imellem Kanutus og Gorm som Mellemed indskudte Frotho (der i mange danske Kilder hedder 'victor Angliae', se min Anmeldelse S. 28 Note 5), udføres af Sønnen = Gormo ('Anglicus'). Med dette Tog bringes Englands (d. v. s. i Virkeligheden de danske Koloniers) Tab i Forbindelse: 'dum enim Daniam ... petisset ex Anglia, ... Angli, libertatis sue fortunam in ejus absentia reponentes, publicam a Danis defeccionem moliendo precipitem rebellandi fiduciam induerunt'. — I Brevior historia fra c. 1150 (Scr. r. D. I 16), i P. Olsöns Krønike (I 115) og hos Hamsfort har Sven og Knud skiftet Roller, idet Sven ('Sven Langfot', 'Sweno Langhæfodh') er bleven til Søn af 'Lodne' Knud, der er identisk med Hardeknud. Hos Hamsfort læses, at efter Lodne Knuds Død hans Sønner Frotho (Gorms Fader) og Sveno 'Daniae regno potiuntur'. — I P. Olsöns Krønike (I 114) hedder det om 'Sywardus' (= Sigtrygg): 'interfectus a Danis', og om den med ham identiske 'nepos Olavi, natione Dacus', der her hedder 'Giurth': 'quem occiderunt Dani'. Konge bliver i Siwards Sted 'Lothe Knut': det maa altsaa have været dennes (= Hardeknuds) Danske, der dræbte Siward. I Lunde-Aarb. og Ry-Aarb., der sammen-smelter Forgængeren Giurth med Siward til én Person, læses om Gyrurth det samme 'interfectus est' (Lund.) og 'hunc occiderunt Dani' (Ry.) (hos Hamsfort om Giurdo 'necatur'): dennes Efterfølger er i Ry-Aarb. 'Lothene Knut', i Lunde-Aarb. den fra Adam hentede 'Hardegon', der er traadt i Lodne Knuds Sted, idet han göres til Søn af Lodne Knuds Fader.

den forbyder ligefrem at rokke ved Ordene 'filius Suevi' som meddelt af Sven Estridsön¹⁾.

Naar vi nu Aar 934 hos Widukind af Corvei, der skrev 967, træffer en rex Danorum nomine 'Chnuba' (Mon. Germ. hist., Script. III 435) = Gnupa, saa maa denne Mand med det svenske, i Danmark ualmindelige Navn uden Tvivl have tilhørt samme Familie som Olav og hans Sønner og Sigtrygg = Sigerich. Vi maa altsaa for den nærmeste Tid efter Sigtryggs = Sigerichs Fald antage det samme som Prof. W. antager for en senere Tid

¹⁾ Ifølge Roskilde Krønike berøvede Sven, Harthacnuts Fader, den engelske Konge 'Aldradus' Riget. Ifølge Afsnittet Kap. 60—64 i den større Olav Tryggvasonssaga (62, Fms. I 114) ægtede Hørðaknútr's Fader 'Sigurðr Ormr í auga' den engelske Konge Ella's Datter 'Blæja'. Hertil svarer, hvad Sven Aagesön fortæller om Kanutus' (Hardeknuds) Fader 'Siwardus', at han 'dum regno potiretur conquistato, regis interempti filiam thoro sibi sociavit'. Sagnet om Giftermaalet med den engelske Konge Ælþreðs = Ælla's Datter, der oprindelig fortaltes om Hardeknuds Fader, er blevet overført paa Gorm, der ifølge Saxo (p. 469) ægtede 'Anglorum regis Hedelradi filiam' (hvad Sven Aagesön fortæller om Kanutus' Fader og den faldne Konges Datter 'quam dum more conjugali cognovisset etc.', er en ældre Form af den tilsvarende udførlige Fortælling hos Saxo om Gorm og Thyre): Konsekvensen heraf var, at Sagnet ogsaa maatte tillægges Gorm og Thyre en Søn ved Navn Knut (Danaåst: om denne som ikke-historisk Figur sml. G. Storm, (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. Række II 176 ff.). Afsnittet i den større Olav Tryggvasonssaga fortæller videre, at Hørðaknútr blev opfostret af en Kong Gorm (= Kong Godrum af Østangel, som den angelsax. Krønike nævner ved Aar 875) og at han senere opkaldte sin Søn efter sin Fosterfader Gorm. Sagaafsnittets Forfatter (eller hans Kilde) kan, som han éne kender den rigtige Historie om Gorms Sejr over Gnúpa (Widukinds 'Chnuba'), ogsaa have bevaret rigtige Reminiscenser om Gorms Familieforhold. Da den nyvalgte Kong Ælla af Northumberland ifølge den angelsax. Krønike faldt ved Normannernes Erobring af York 867, kan hans Dattersøn Hardeknud antages at være født kort før 870. Da Hardeknuds Søn Gorm er bleven opkaldt efter Kong Godrum af Østangel, der ifølge den angelsax. Krønike døde 890, maa Gorm antages at være født kort Tid efter Kong Godrums Død (sml. G. Storms Foredrag Om Navneopkaldelse, Ark. f. nord. Fil. IX 203 ff.) i samme Aar 890 eller 891. At Kong Gorm den 'gamle' slet ikke kan være bleven særdeles gammel efter vore Begreber, har allerede Rigsarkivar A. D. Jørgensen bemærket (Den nordiske Kirkes Grundlæggelse S. 184 Note).

efter denne Chnuba's Fald, at ved hans Død hans Magt ingenlunde var brudt. Vi maa altsaa antage, at Hardeknud og hans Søn Gorm ikke strax har vundet hele Sigtryggs Rige, men at det lykkedes Sigtryggs Slægt en Tidlang at bevare den Del af hans Rige, der var Hovedsædet for de Svenskes Magt, Egnen omkring Slesvig, maaske hele det senere Hertugdømme eller en stor Del af samme, som et selvstændigt Rige. 'Chnuba' = Gnupa II har rimeligvis været Sigtryggs Søn¹.

Medens den Del af mine 'fortvivlede Undersøgelser' (Prof. W. S. 122), der drejede sig om 'Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia', var ansete Historikeres Tanker og Resultater, kommer Antagelsen af to Gnupaer udelukkende paa min Regning. Men denne Antagelse er slet ingen 'skøn Formodning', men en Slutning, dragen af Præmisser, en Slutning, der uundgaaelig er rigtig, saafremt Præmisserne er rigtige. Præmissen er, at 'Hardegon', filius Suein' hos Adam I 54 har været Hardeknud, Gorms Fader. Af denne Præmissse følger Sætningen om de to Gnupaer med Nødvendighed. Det er en Slutning, der aldeles ikke kræver nogen Skarpsindighed: enhver, der kun har almindelig Menneskeforstand, indsér uden videre, at en Kong Gnupa ('Chnob'), der var død, da en Kong Sigtrygg ('Sigerich') som hans Efterfølger besteg Tronen, hvilken Sigtrygg senere overvandt af Hardeknud, Gorm den gamles Fader og Forgænger, ikke kan være identisk med en Kong Gnupa ('Chnuba'), der overvindes 934, altsaa i Midten (s. nedf.), eller naar den almindelige Antagelse skulde have Ret, mod Slutningen af Gorm den gamles Kongetid. Men Sætningen om de to Gnupaer er kun i denne Form ny og min Ejendom; i Virkeligheden indeholder den aldeles ikke noget nyt, og den er aldeles

¹) At han skulde være født efter sin Fader Sigtryggs Død, hvad jeg i min Anmeldelse anførte som en Mulighed, er udelukket ved den Omstændighed, at han ikke har faaet sin Faders men sin Bedstefaders Navn (sml. G. Storm, Arkiv f. nord. Fil. IX 213 f.). Men han maa være født efter Gnupa I's Død.

ikke, som Prof. W. S. 113 (4) ironisk siger, et 'stort Fund', men noget man i en anden Form har vidst eller kunnet vide i over 800 Aar. Fra den Tid, da Adam af Bremen fortalte om 'Chnob', har de historiske Kilder indeholdt en Beretning om en 'Chnob', Svenskeren Olavs Søn, og en Beretning om en 'Chnuba', der overvandedes af Henrik I, hvilke 'Chnob' (eller som man med to Hss. læste 'Ehnob') og 'Chnuba' (eller som man hos Thietmar af Merseburg læste 'Cnuto'), om end tildels kun lidet paaagtede, hvad der især gælder om Chnob, dog bestandig har været kendte af historiekyndige Mænd og bestandig har været ansete for at være to Personer. Gustav Storm (Norsk Hist. Tidskr. 2. Række II 175), Handelsmann, H. Olrik (S. 70) og Wimmer har identificeret Chnob og Chnuba, hvorimod jeg har søgt at bevise, at de ikke kan have været identiske. Det nye bestaar altsaa udelukkende i, at jeg i Stedet for 'Chnob' og 'Chnuba' henholdsvis bruger Navnene 'Gnupa I' og 'Gnupa II'.

'Konge af Danmark' eller 'dansk Konge' kan nok Gnupa I, men ikke Gnupa II kaldes, og det er altsaa ikke nøjagtigt, naar min ærede Kollega S. 113 (4) lader mig have fundet to Konger ved Navn Gnupa, der begge to 'med rette kan hævde deres Plads inden for den danske Kongerække', medens den 'Gnupa den eneste', som R. v. Liliencron, Handelsmann og Wimmer har 'beriget Historien med', ifølge Prof. W. 'slet ikke kan faa Plads i den danske Kongerække'.

'Efter Prof. M.s egen Mening', siger Prof. W. S. 117, har Gorm jo 'fældet Gnupa II; men om denne Bedrift véd Adam lige saa lidt som om Gnupa I's Død'. Nej, men vidste hans Kilde da noget om denne Bedrift? Muligvis kunde Sven Estridsøn i sin Meddelelse til Adam have ignoreret den anden Gnupa, fordi denne i Modsætning til sin Fader og Oldefader ikke var Konge af Danmark, men en Smaakonge; men sandsynligvis har, som vi strax skal se, Sven Estridsøn slet ikke kendt den Gnupa, der var Gorm den gamles Modstander.

Ifølge Widukind er 'Chnuba' = Gnupa II af Henrik I 934

bleven overvunden og tvungen til at lade sig døbe (medens Gnupa I sikkert ikke har været døbt). Adam, der ikke kender Widukind, kender dog nok Henrik I's Tog: en dansk Biskop¹⁾ har fortalt ham (I 59), at *Heinricus rex, 'cum exercitu ingressus Daniam, Gorm regem primo impetu adeo perterritus, ut imperata se facere mandaret et pacem supplex deposceret'*. Som den danske Kirkehistorie paa Adams Tid i Danmark fortaltes, var altsaa Gnupa II glemt og Gorm selv som den samtidige danske Konge traadt i hans Sted²⁾. Uden Tvivl har ogsaa Sven Estridsön kendt Beretningen om Henrik I's Tog i samme Form som den danske Biskop og ansét den for historisk, men ikke villet fortælle om den tyske Konges Sejr over hans navnkundige Forfader. Ligesom Gnupa var glemt som Henrik I's Modstander, kender heller ingen dansk Kilde ham som Gorms Modstander³⁾: ogsaa Sven Estridsön har derfor rimeligvis ikke kendt ham og ikke kunnet meddele noget om hans Sammenstød med Gorm, og Adam er altsaa igen undskyldt, naar han ikke meddeler, hvad han aldrig har hørt⁴⁾.

1) '*Haec omnia referente quodam episcopo Danorum, prudenti viro, nos veraciter ut accepimus, sic fideliter ecclesiae nostrae tradimus*'.

2) Sml. H. Olrik S. 71. I min Anmeldelse S. 25 opfattede jeg urigtigt Sagen saaledes, som om Gnupa i tysk Overlevering var bleven fortrængt af Gorm.

3) (Bortset fra Hamsforts 'Ennigumpus', Broder til 'Giurdo', kender de danske Kilder overhovedet ingen af de to Gnupaer.)

4) Prof. W. bemærker S. 117 (8): 'Hvis Sven Estridsön virkelig havde fortalt ham, at Gorm havde udført en saadan Bedrift (o: fældet Gnupa), tvivler jeg nemlig ikke om, at Adam med sin bekendte Sandhedskærlighed ganske simpelt vilde have fortiet det. Det kunde nemlig aldrig falde ham ind at sige noget godt om den Gorm, som han hadede med sit kristne Hjertes hele Inderlighed, . . .' Jeg maa her igen forsvare min Lidelsesfælle Adam, hvem det i Prof. W.s Foredrag gik endnu værre ud over end over mig, idet han ikke alene, nøjagtig ligesom jeg, har gjort sig skyldig i en lang 'Række Fejl og Misforstaaelser' o. s. v., men ogsaa hans Sandhedskærlighed angribes. At min ærede Kollega, der (sammest.) 'kender Adam saa godt', har beskæftiget sig meget med de Norden vedrørende Afsnit i Adams Værk, vil vi gerne tro, men han 'kender' alligevel slet ikke den sandhedssøgende Adam, naar han kan

Hvad Saxo p. 468 beretter om, at Gorm skulde have ladet Kirken i Slesvig nedrive, og ligeledes hvad Adam (I 57) i uden Tvivl overdreven Form har hørt af den danske Biskops Mund om Fjendtligheder mod Kristendommen i Danmark før 934, er uden Tvivl med Urette kommet paa Gorms Regning¹⁾, medens det i Virkeligheden var den svenske Kongeæt, der indtil 934 spærrede Vejen for Kristendommens videre Fremgang. Om denne Kongeæt indtil Gnuvas Daab 934 gælder, hvad Adam I 54 beretter,

---

tro, at denne Forfatter, der samvittighedsfuld som faa Historieskrivere i Middelalderen jævnlig anfører sine Kilder, og hvis subjektive Troværdighed hvert Fremskridt i vor historiske Viden bringer til at staa i et bedre Lys, af ira eller studium kunde fortie en i hans Öjne sikker historisk Kendsgerning, der var af den Beskaffenhed, at han ifølge sit Værks Bestemmelse nødvendigvis burde have medtaget den. Hvad det specielle Tilfælde angaar, saa kunde Adam fra sit Standpunkt umulig betragte Gorms Sejr over Gnupa som 'noget godt', som der kunde være mindste Anledning til at fortie af Had til Gorm; snarere kunde Adam, der ikke skrev en politisk Danmarks Historie, men en *Historia Hammaburgensis Ecclesiae*, have betragtet den ene hedenske Konges Sejr over den anden som en for hans Kirkes Historie fuldstændig ligegyldig Sag. Havde Adam derimod vidst (hvad han sikkert ikke gjorde), at Gnupa var døbt, kunde han kun have betragtet Gorms Sejr over Gnupa, hvis han havde kendt den, som 'noget ondt'; at han i saa Tilfælde baade vilde have meddelt Gnuvas Daab og hans senere Nederlag, kan ikke betvivles.

¹⁾ (den Gorm), saaledes fortsætter Prof. W., 'hvem han som bekendt med Fordrejelse af hans Navn kalder 'den grusomme 'Orm' (crudelissimus vermis)'. Det danske Ordspil 'Orm' kan dog umulig komme paa Adams Regning, og 'grusom' er, hvis det er en Fordrejelse af Navnet, altsaa et Ordspil, ligeledes dansk (*grym* 'grum'). Men til Navnet 'Orm' indfandt dette Epitheton sig vist i Dansk af sig selv: Ordet 'draco' (i Ry-Aarb., Scr. r. D. I 151) oversættes 'then grømmæ orm' Nye D. Mag. V 165. Adams 'crudelissimus vermis' er ikke andet end en Gengivelse af et dansk 'grymmæ Orm': baade 'grymmæ' eller 'crudelissimus' og 'Orm' har Adam sikkert hørt af den danske Biskop. Ligesom mange yngre danske Kilder fortæller om Grusomheder mod de Kristne under Gorm og om en 'persecutio Gormoniana' (Scr. r. D. I 269. 336), har ogsaa yngre danske Kilder om Gorm 'regnat crudeliter' (smst. I 269) og 'crudelissimus' (smst. I 116. 231). 'Orm' (∴ 'slange', 'draco'), af Adam oversat 'Wurm' ('Uurm'), er enten af Biskoppen eller af Adam paa Latin gengivet ved 'vermis'.

'omnes adhuc paganos fuisse' ¹⁾), medens den danske Kongeæt, Harald Blaatands Forfædre og deres nærmeste Paarørende, der ligeledes enten samtlig eller dog for største Delen var Hedninger, i al Fald havde været Genstand for kristelig Paavirkning i England.

Ved Henriks Sejr over Gnupa blev, som Adam (I 60) siger, 'ostium fidei gentibus apertum'. Umiddelbart efter Henriks Tog, vistnok i 935, har Ærkebiskop Unni af Bremen begyndt sin Missionsvirksomhed i Norden. At Unni gentagne Gange, som A. D. Jørgensen S. 190 formoder, altsaa ogsaa allerede tidligere, skulde have været i Danmark, finder jeg usandsynligt, dog kan dette staa hen (sml. Jørgensen S. 192), men at han i Aarene 936 eller 935—6 har prædiket og virket i Danmark, ogsaa paa de danske Øer (Adam I 61 'omnes Danorum insulas penetravit'), er en uomstødelig Kendsgerning, da han døde i Sverig i September Maaned 936 og blev begravet paa Bjørkø. Han er i Danmark traadt i Forbindelse med Kong Gorm og hans Søn Harald (Adam I 61, Roskilde Krøn. S. r. D. I 375, sml. H. Olrik S. 74 f.); Brevior Hist., Scr. r. D. I 17, nævner kun Harald. Hvilke Konger Unni maatte antages at have truffet i Sverig, har Sven Estridsøn fortalt Adam (I 63). Derimod findes ingen Kilde, der i Anledning af Unnis Missionsrejse véd noget at berette om et eget slesvigsk Rige, der existerede i 935 eller 936, hvad der rigtignok kun er et argumentum e silentio inod dets Tilværelse. Hvis Sven Estridsøn i denne Sammenhæng havde fortalt om Chnob eller Sigerich, vilde Adam have meddelt det her, I 63, men baade om Chnob og om Sigerich berettede Sven Estridsøn, hvor der var Tale om en langt tidligere Tid.

Gorms Tog mod Gnupa véd ingen anden Kilde at berette om, end Forfatteren af det vigtige Afsnit Kap. 60—64 i Olav

---

¹⁾ Prof. W. siger S. 115, at Adam for de af ham nævnte 'Konger' ikke har anden Interesse end den, der udtales i disse Ord. Da Adam skrev en Kirkehistorie, var dette ogsaa fuldstændig i sin Orden.

Tryggvesöns större Saga (Kap. 63, Fms. I 116)¹⁾. Vi maa antage, at dette Tog, der gjorde Ende paa Gnupas Rige, har fundet Sted umiddelbart efter Henriks Tog, saaledes at Unni i 935 eller 936 umiddelbart nord for det tyske Riges Grænse forefandt Gorms og Haralds danske Rige. Thyres Fornylse af Danevirket (Sven Aagesön Scr. r. D. I 49, Saxo p. 481) maa have fundet Sted umiddelbart efter Felttoget, medens Hæren var samlet, i samme Aar²⁾, og umiddelbart efter denne Bedrift er vistnok den mindre Jællinge-Sten bleven rejst. Som det var Thyre, ikke Gorm, der fornyede Danevirket, maa vi ogsaa antage, at det ikke var Gorm selv, men hans Søn Harald, der overvandt og fældede Gnupa og tilintetgjorde hans Rige. Ifølge Roskilde-Krønike (Scr. r. D. I 375) skal Harald have styret Riget i 15 Aar sammen med sin Fader og i 50 Aar efter dennes Død: da 65 Aar uden Tvivl vilde være en for lang Regeringstid, har det rigtige vistnok været, at Harald har styret Danmarks Rige i c. 50 Aar, fra c. 935, deraf de første 15 Aar i hans Faders Levetid³⁾. Til sin Sejr over Gnupa sigter Harald, naar han paa den større Jællinge-Sten siger, at han 'vandt sig hele Danmark'⁴⁾.

1) Sagaen beretter, at 'Kong Gorm drog med sin Hær ind i det Rige i Danmark, som hedder Reidgotaland, men nu kaldes Jylland (í þat ríki í Danmörk, er kallað er Reidgotaland, en nú er kallað Jótland)'. Skönt det hyppige 'Reidgotaland' = 'Jylland' eller 'Danmark' vanskelig vil kunne forklares som stammende fra denne svenske eller gotiske Episode, føler man sig dog fristet til i Navnet, som det staar her, at se en Reminiscens om denne Episode (c. 891—935) og at opfatte 'Reidgotaland' som det af Gøterne okkuperede Land, sml. hraiþkutum paa den svenske Rök-Sten, hvor Navnet betegner Østgøterne (s. Bugge, Antiqv. Tidskr. f. Sverige V 35).

2) Sml. hvad der hos J. Steenstrup, Normannerne III S. 41—55 efter Kilderne berettes om Bygningen af de engelske Befæstninger i Tiden fra 910.

3) Hvis dette er rigtigt, vilde Gorm have levet til c. 950 og opnaaet en Alder af c. 60 Aar (s. S. 256 Note).

4) Om en Bedrift, som han havde udført som Regent, kan Harald Blaataand have talt saaledes, lige saa godt som Frederik VI som Konge kunde gøre det tilsvarende.

Prof. W. antager nu, at Gnupas Rige efter Gnupas Fald endnu har bestaaet videre i c. 15 Aar. Dette er jeg ude af Stand til at tro. Altsaa Gorm (hvis han selv var tilstede), Thyre og Harald skulde efter Sejren over Gnupa og efter Danevirkets Fornylse simpelthen være draget hjem og have overladt den genvundne Landsdel til sin Skæbne, uden at have truffet Foranstaltninger til at sikre sig dens Besiddelse? En vigtig Foranstaltning i dette Öjemed var netop Grænsevoldens Fornylse, men denne skulde foreløbig for et Tidsrum af c. 15 Aar ikke have været til nogen Verdens Nytte for Danmarks Rige, men kun have gavnet Danmarks Fjender i det lille slesvigske Rige, i Fald der skulde true dem en ny Fare sydfra, men i Praxis heller ikke have været til nogen Nytte for dem, hvis de nemlig, hvad Prof. W. formoder for Tiden imellem Henriks og Gorms Tog, støttedes af Saxerne? Der skal uomstødelige historiske Vidnesbyrd til, inden jeg tror dette.

I min Anmeldelse skrev jeg S. 21, at jeg ikke var i Stand til at tænke mig de to Dronninger Asfrid (Sigtryggs Moder, ifølge Prof. W. den 934 overvundne Gnupas Enke, efter min Mening Gnupa I's Enke og rimeligvis Gnupa II's Bedstemoder) og Thyre ved Siden af hinanden: Landstrækningen nord for Danevirke vilde være for lille til samtidig at rumme bægge Herskerinder ('würde für beide Frauen zu eng sein'). Prof. W. erklærer S. 121, at han 'aldeles ikke begriber', hvorledes mine Bemærkninger kan rettes som Indvending mod hans Fremstilling, og hans Ord viser, at han virkelig ikke har forstaaet dem. Han siger, 'den Forlegenhed, som Prof. M. kommer i, fordi han ikke kan tænke sig Asfrid og Tyre ved Siden af hinanden', er en Sag, som 'ikke vedkommer mig, da den Urimelighed aldrig har foresvævet mig, at Asfrid og Tyre delte Landstrækningen nord for Danevirke. At Tyre og Gorm havde deres Kongestol i Jællinge, véd vi jo alle, og at Asfrid med sin Mand og Søn herskede i Egnen om Hedeby, viser Vedelspang-Stenene. Men mellem Jællinge og Hedeby var der sandelig

Plads nok ikke blot for Asfrid og Tyre selv til at røre sig, men ogsaa for de Hære, som de sendte mod hinanden.' I denne rent lokale Betydning har jeg aldrig betvivlet Muligheden for de to Kvinders samtidige Tilværelse, men hvad jeg har ment med hin Sætning, er noget helt andet. Jeg siger, Asfrid og Thyre er ikke samtidig i hine Egne optraadt som Herskerinder ('gebietend aufgetreten'). I samme Egn, hvor Thyre c. 935 optraadte som Herskerinde, idet hun fornyede Danevirket, skal ifølge Prof. W. (i Festskriftet S. 35), efter at Thyre var draget bort, Gnuvas Enke, 'den stolte og energiske Asfrid', sammen med Sønnen Sigtrygg, 'vistnok støttet af sin mægtige Slægt i Sønderjylland', have styret Riget flere Aar efter Gnuvas Død (hvad der kan have været rigtigt for en c. 15—20 Aar tidligere Tid). Hvad jeg mente med min Bemærkning er omtrent det samme som hvad jeg ovenfor udtalte, hvor der var Tale om Danevirket: jeg mener, Thyre vilde ikke have taalt en anden Herskerinde ved Siden af sig og ikke have taalt, at der umiddelbart efter hendes Bortgang optraadte en anden Herskerinde i den nyvundne Landsdel, men hun vilde have truffet saadanne Foranstaltninger, at sligt ikke kunde ske¹).

¹) Hvor der er Tale om Forholdet imellem de to Dronninger, erklærer min ærede Kollega, at han maa sige over, at Prof. M. indsmugler et lille Ord . . . Om den 'ædle' Kappelstrid mellem Asfrid og Tyre Danebod har jeg (Prof. W.) jo ikke sagt et Ord. Da jeg med Sikkerhed véd, at jeg aldrig med Vidende forandrer eller forvansker en andens Mening, blev jeg, da jeg hørte disse Ord, ikke lidet forbavset, og maatte hjemme undersøge, hvad det var, Prof. W. havde sagt, og hvad jeg havde sagt. Der er imidlertid en Omstændighed, som fuldstændig forandrer Sagen og som det var Prof. W.s Pligt at meddele, naar han fremkom med en saadan Beskyldning. Prof. W.s Ord 'Kappelstrid' er nemlig hos mig sat i Anførselstegn, det forudgaaende Adj. ædel ikke, og umiddelbart efter Ordet 'Kappelstrid' anføres i Parenthes Autor og Sted '(W. S. 34)', saaledes at ingen Læser et eneste Øjeblik kan være i Tvivl om, at 'ædel' siger jeg, 'Kappelstrid' siger Wimmer. [I Prof. W.s trykte Foredrag ses de ikke omtalte Anførselstegn paa den forudgaaende Side, hvor mine Ord anføres.] Prof. W. siger paa det anf. St. i Festskr.: 'Har ikke netop Kappelstriden mellem Asfrid og Tyre Danebod — to hinanden jævnbyrdige og værdige Modstandere og bægge mulig Jarle-

Idet min ærede Kollega S. 122 (13) f. imødegaar de sidste Ord i min Anmeldelse, i hvilke jeg advarede imod 'at lægge den historiske Overlevering til rette efter den for Mindesmærkerne vedtagne Kronologi' ('nach der angenommenen Chronologie der Denkmäler'), minder han om, at han længe før end han havde nogen Anelse om, at de Navne der findes paa den ældre Vedelspang-Sten, den eneste vi før 1887 havde at holde os til, tilhører historisk bekendte Personer, har udtalt, 'dels at Vedelspang-Stenen maatte henføres til Midten af det 10de Aarh., dels at Indskriftens hele Karakter viste bort fra Danmark, men havde bestemt Tilknytning til en Række samtidige svenske Runemindesmærker'. Dette er jo ikke andet, end hvad jeg antydede i mine sidste Ord, at først var Prof. W.s Kronologi til, først derefter hans historiske Fremstilling. 'Ikke har jeg da', siger Prof. W., 'i mindste Maade bygget min Theori paa andet end rent objektive Grunde'. Andet har jeg heller aldrig paastaet: jeg anerkender fuldtud, at min ærede Kollega har bygget sin runologiske Theori paa rent objektive Grunde; jeg mener kun, at de objektive Grunde, som hans Tidsbestemmelse er bygget paa, tildels ikke har været rigtige. 'At de historiske Kendsgerninger langt senere paa overraskende Maade bekræftede mine Antagelser baade med Hensyn til Mindesmærkets Alder(?) og dets Nationalitet [takket være Adam!], har naturligvis kun kunnet glæde mig. Og jeg har ikke i den Anledning behøvet, som Prof. M. siger, «at

---

døtre fra Sønderjylland — fra først af givet Stødet til de vældige Kampe ...?' Hertil bemærkede jeg i min Anmeldelse: 'I Stedet for den ædle 'Kappestrid' (W. S. 34) havde det vel snarere været et dødeligt Had, der besjælede de to Dronninger mod hinanden og ansporede dem til Bedrifter'. Jeg troede fuldstændig at opfatte Sagen i Prof. W.s Aand, naar jeg betegnede denne hypothetiske Kappestrid, som jeg ikke tror paa, som ædel, og jeg ved ikke, hvad Prof. W. saglig har at indvende mod mit Adjektiv, om han muligvis vilde have Kappestriden opfattet som uædel. Dersom jeg med det 'lille Ord', som Prof. W. siger, 'helt forandrer' hans Mening, er det i al Fald sket i god Tro fra min Side.

lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi». Tvært imod maa jeg vende dette Vaaben mod min Kritiker og sige, at det netop er ham, som til Fordel for en selvlavet Historie (efter Prof. M.s Udtryk «die richtiger gedeutete geschichtliche Überlieferung») vil øve Vold mod Monumenterne (efter Prof. M.s Udtryk «die angenommene Chronologie der Denkmäler ein wenig verschieben»).

Altsaa min ærede Kollega har ikke behøvet at lægge Overleveringen til rette efter den iforvejen fastsatte Kronologi; min, som jeg troede, rigtigere Tolkning af den historiske Overlevering derimod er 'en selvlavet Historie'! Er det ikke 'at lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi', naar man til Fordel for denne Kronologi rydder de af Overleveringen givne Tidsbestemmelser af Vejen? naar man mod Overleveringen dekretterer: 'Danmarks Rige styredes paa den Tid, som Adam her omtaler, af Gorm og efter ham af Sønnen Harald'? naar man for denne Forudsætnings Skyld forkaster Sven Estridsöns Beretning om at Helge havde været Konge för Olav? og for den samme Forudsætnings Skyld forkaster Beretningen om, at Olav vandt 'regnum Danicum' og mod Overleveringen erklærer, at 'Olaph', 'Chnob' og 'Sigerich' kun 'herskede over et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Egnen om Hedeby'? naar man erklærer, at 'naturligvis' har Sven Estridsön meddelt Adam disse Navne i den Forbindelse, som man til Fordel for den iforvejen fastsatte Kronologi antager? En Fremstilling derimod, der bevarer de overleverede Tidsbestemmelser, der bevarer Efterretningen om Kong Helge, der med Overleveringen antager, at Olav vandt 'regnum Danicum' og at de af Sven Estridsön fortalte Begivenheder har fundet Sted för Kong Gorm, skal i Mod sætning til hin anden være 'en selvlavet Historie'! Kritiske Operationer kan selvfølgelig i mange Tilfælde være nødvendige, men i hvilken historisk Fremstilling er Overleveringen mest 'lagt til rette' og hvilken er mest 'selvlavet', den der med Rette

eller Urette foretager kritiske Operationer og bestrider en Historieskrivers Sandhedskærlighed, eller den der ikke har behøvet at foretage saadanne Operationer? To historiske Skikkelser, der i Overleveringen optræder som forskellige Personer i forskellige Tider, kan selvfølgelig alligevel muligvis have været identiske, men hvad er mest 'at lægge Overleveringen til rette' og hvad er mest 'selvlivet', at erklære dem for én Person, eller at lade dem vedblive at være to Personer levende i forskellige Tider? Sammensmeltningen af Adams 'Chnob' (i Tiden mellem 891 og 911) og Widukinds 'Chnuba' (934) maa jo være 'selvlivet' fra Prof. W.s Side, da han, hvor han foretager den, hverken anfører G. Storm eller Handemann som sin Forgænger. Hvad er i højere Grad 'at lægge Overleveringen til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi' og hvad er i højere Grad 'selvlivet', at lade Overleveringens 'Hardegond, filius Suein' have været 'Haroldus, pater Suein' = Harald Blaa-tand, fordi 'de samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd' (men vel at mærke, hvad Tidsbestemmelsen angaar i Prof. W.s ikke uomtvistelige Tolkning) kræver en Personlighed, der levede c. 950, eller, uden Hensyn til hin Kronologi men med Hensyn til Overleveringen, at lade ham være (Hardegond =) Hardeknud, Svens Søn? Og er det ikke 'at lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi', naar man for hine 'samtidige Monumenters Vidnesbyrd's Skyld mod enhver anden Overlevering antager, at et slesvigsk Rige efter Danevirkets Fornylse er vedblevet at bestaa i c. 15 Aar indtil det af hin Kronologi fastsatte Tidspunkt? — Prof. W.s historiske Fremstilling er, som han selv siger, 'bygget paa Kombination af Indskrifterne med de skrevne historiske Kilder' (nemlig Widukind, Adam og den større Olav Tryggvesonssaga). Det samme er min Fremstilling, kun at jeg ogsaa benytter de danske 'skrevne historiske Kilder' som Støtte for Sven Estridsöns Meddelelser hos Adam, medens Prof. W. ignorerer de danske

Kilder (det er vel disse, han har for Øje, hvor han taler om 'de gamle Krønikers forvirrede Meddelelser' S. 122). Er det af denne Grund, at min Fremstilling skal være 'en selvlavet Historie'? Naar Prof. W. og jeg, efter hver at have talt sin Sag, træder tilbage, kan der vistnok ikke alene blandt Historikere, men overhovedet blandt videnskabelig dannede Mænd, ikke være to Meninger om, i hvilken Fremstilling Overleveringen i højere Grad er 'lagt til rette' og hvilken der er mest 'selvlavet'.

Til de Ord jeg sluttede min Anmeldelse med: 'Det vil i dette Tilfælde være rigtigere, at forskyde den for Mindesmærkerne vedtagne Tidsbestemmelse en Smule efter den rigtigere tolkede historiske Overlevering, end omvendt at lægge den historiske Overlevering til rette efter den for Mindesmærkerne vedtagne Tidsbestemmelse', bemærker min ærede Kollega S. 122 (13): 'Enhver vil vist indrømme, at disse Ord tagne i al Almindelighed udtaler en just ikke ny, men derfor ikke mindre gylden Sandhed. Anvendte paa det specielle Tilfælde, hvorpaa Prof. M. tænker, synes de mig derimod at indeholde en blodig Ironi, og de vil med Styrke kunne vendes netop mod hans egen Fremstilling.'

Heldigvis for mig læser jeg den 'blodige Ironi' kun i min ærede Kollegas Ord, men ser den som rettet mod mig ikke i Virkeligheden. Det er fuldstændig rigtigt, at det netop er mig, som til Fordel, ikke for en 'selvlavet' Historie, men for en saadan, i hvilken Overleveringen ikke er lagt til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi, vilde 'øve Vold mod Monumenterne' (o: mod deres Kronologi), nemlig se efter, om der ikke muligvis var en Fejl i Regningen. 'Men (S. 123) herimod nedlægger Monumenternes Sprog og Skrift (o: Prof. W.s 'fastsatte' Kronologi) deres suveræne Veto' (!).

I Slutningen af sit Foredrag siger Prof. W., idet han tror at have 'vist, at Rune- og Sprogformer ikke paa nogen Maade tilsteder at henføre Vedelspang-Stenene til den Tid, som Prof.

M. ønsker' (S. 132): 'Hvis Prof. M. derfor havde Ret i sin historiske Udvikling, var der for mig kun én Udvej, som jeg ikke vilde betænke mig paa at vælge. Jeg maatte sige: da Runestenenes Gnupa umulig kan være Prof. M.s Gnupa I (o: Adams Chnub), maa han altsaa være Prof. M.s Gnupa II (o: Widukinds Chnuba, Sagaens Gnúpa). Men Stenenes Vidnesbyrd vilde nødvendigvis kræve, at vi efter Gnupa II ogsaa maatte indsætte en Sigtrygg II, ligesom Sigtrygg I fulgte efter Gnupa I. Jeg véd ikke, om Prof. M. tør vove denne historiske Kombination. For mig er dens indre Usandsynlighed saa aabenbar, at der maatte kræves de vægtigste Grunde, for at jeg skulde kunne ansé den for mulig.' Der skal ogsaa for mig Grunde til, der er vægtigere end Prof. W.s ikke af noget tvingende Bevis ledsagede Ord 'umulig', for end jeg antager en Sigtrygg II. Men ser vi bort fra en Efterfølger, der (sammen med sin Moder) skal have styret Gnupa II's Rige efter Danevirkets Fornylelse c. 935—950, i hvilket Punkt for mig Usandsynligheden beror, og holder vi os kun til Navnene, saa vilde man ikke kunne sige, at der i disses Rækkefølge var noget usandsynligt (s. G. Storms Foredrag om Navneopkaldelse), sml. Rækkefølgen Pipin (af Heristal), Karl (Martel), Pipin, Karl (den store). I Fald Gnupa II var Stenenes Gnupa, er det jo ikke givet, at Adams 'Sigerich' var en Sigtrygg; men hvis (under hin Forudsætning) en Rækkefølge Gnupa, 'Sigerich', Gnupa, Sigtrygg er given, taler ingen 'indre Usandsynlighed' imod, men efter de af G. Storm paaviste Regler for Navneopkaldelse tværtimod en indre Sandsynlighed for, at ogsaa 'Sigerich' var en Sigtrygg. Dersom Gnupa II var 'Sigerich's Søn, er det ikke alene sandsynligt, men det var saa godt som uundgaaeligt, at han, naar han fik en Søn efter at hans Fader var bleven fædlet af Svens Søn, opkaldte sin Søn efter sin Fader.

Hvis Gnupa II skulde have været Faderen til Stenenes Sigtrygg, altsaa Odinkars Datter Asfrid denne Gnuapas Dronning, saa kunde hvad Prof. W. har sagt om Dronning Asfrid, for saa

vidt som han taler om Enkens Protest mod den paatvungne Daab, muligvis have været rigtigt (dog kunde *'wi Gnúpu'* ogsaa have været den første Gnupas Gravminde, paa hvilket Asfrid rejste Stenen efter sin Søn og vistnok ogsaa efter sin Ægtefælle). Men at Asfrid sammen med Sønneren Sigtrygg skulde have styret Riget flere Aar efter Gnupas Død, kan, hvis denne har været Gnupa II, under ingen Omstændigheder antages. Om Sønneren Sigtrygg vilde vi tværtimod¹⁾ antage, at han er falden i den fortsatte Kamp kort Tid (maaske faa Maaneder) efter Faderen paa et sydligere Sted end denne, nærmere Danevirke og Slien (han kunde i saa Tilfælde muligvis have været Sogaens Kong *'Silfraskalli'*, der skal være bleven fældet af Gorm efter Gnúpa, nærmere Slien). Sigtrygg vilde fra sin Faders Død være bleven kaldet *'Konge'* og kunde derfor kaldes *'Konge'* paa den danske Vedelspang-Sten. Danevirkets Fornyelse kan, hvis denne yngre Sigtrygg har været til, først have fundet Sted efter hans Overvindelse. Efter at Gorm, Thyre og Harald var draget hjem, vilde Asfrid have rejst Stenene efter Sigtrygg paa *'Gnupas Vi'*, saaledes at Vedelspang-Stenene vilde have været samtidige med den mindre Jællinge-Sten. Thi at Prof. W. kan sige os, at Formerne åft og þaun først kunde skrives fra 950 og ikke 14 eller 15 Aar tidligere, 935 eller 936, tror, foruden ham selv, næppe nogen. Vi kan ikke ene paa Grundlag af den i Prof. W.s Foredrag fremsatte Sandsynlighedsslutning, der, som jeg tror at have vist, er bygget paa en urigtig lingvistisk Forudsætning, antage en saadan historisk Urimelighed, som et selvstændigt slesvigsk Rige, der skulde have bestaaet *'flere Aar'* efter Danevirkets Fornyelse til c. 950²⁾.

¹⁾ Lignende R. v. Liliencrons Antagelse (1888, S. 17), men ikke fuldstændig svarende til den.

²⁾ Ifald Stenenes Sigtrygg skulde have været Gnupa II's Søn, vilde den svenske Kongeåts ældre Historie indtil den ældre Sigtrygg = Adams *'Sigerich'* i nogle underordnede Punkter have haft et noget anderledes

Spørgsmaalet om, hvorvidt en saadan yngre Sigtrygg, der vilde have været Konge i kort Tid efter Gnupa II's Død för Danevirkets Fornylse, er paa viselig, d. v. s. om Stenenes Sigtrygg har været en Sön af Gnupa II, er för mig af underordnet Betydning, da dette Spørgsmaal er vigtigere i runologisk end i historisk Henseende. Det drejer sig altsaa om, hvorvidt det med tvingende Grunde kan bevises, at Vedelspang-Stenene ikke

Udseende, end i min Anmeldelse S. 21 ff. og ovenfor S. 240 ff. antaget. Den ældre Sigtrygg behøvede ikke at være født af en dansk Moder, og kunde heller ikke være det, ifald han var Gnupa II's Fader, da Gnupa II, naar han efterlod sig en kampdygtig Sön, maatte være født senest c. 900. Gnupa II's Sön, der vilde være bleven opkaldt efter den ældre Sigtrygg, maatte være født kort för 920, efter Sigtrygg I's Fald. Da Gnupa I maa være død, för end Gnupa II kunde opkaldes efter ham, kunde denne paa den anden Side heller ikke være født længe för 900. Altsaa maatte Olav og som hans Efterfølger Gnupa I have regeret i det 9de Aarh.s sidste Aarti. Efter Gnupa I maatte hans Broder Gyrd være fulgt som Konge (saaledes at af hvad Adam betegnedes som 'incertum', 'alter post alterum' havde været det rigtige). Hvis Sigtrygg var fulgt efter Gnupa I, kunde Adams 'parvo tempore', sagt om Sigerichs Regeringstid, ikke have været rigtigt. Sigtrygg var vel, hvis han var Gnupa I's Sön, ved dennes Død et lille Barn paa c. to Aar. Efter Gyrd fulgte i det 10de Aarh.s andet Aarti hans Sön eller Brodersön Sigtrygg, der blev fældet af Svens Sön. Hvis Gnupa II var Sigtryggs Sön, maatte denne have været Gyrd's Sön, født c. 880, altsaa Sigtrygg vilde i saa Tilfælde sammen med sin Fader og Bedstefader som Dreng være kommen over fra Sverig. Men Gnupa II kunde ogsaa have været Gnupa I's Sön, der var født efter Faderens Død, altsaa enten Sigtryggs yngre Broder eller Fætter.

At den svenske Kongeæts anden Konges, den svenskfødte Gnupa I's Sön, hvis han var Stenenes Sigtrygg og den danske Asfrid hans Moder, har faaet baade en svensk og en dansk Gravskrift er begribeligt. Det kan dog selvfølgelig ingenlunde kaldes utænkeligt, at den svenske Tradition har holdt sig saa længe, at, kun 15—20 Aar efter den første Sigtryggs Død, den fjerde eller femte svenske Konges, den i Danmark fødte Gnupa II's Sön, endnu kunde faa en svensk Gravskrift ved Siden af den danske. — Paa den anden Side er det forstaaeligt, at efter en ung ugift Mand, Gnupa II's Sön, hvis han var Stenenes Sigtrygg, Stenene er blevene rejste af hans Moder. Men hvis Vedelspang-Stenene er blevene rejste efter Gnupa I's Sön og en Sigtrygg II slet ikke har været til, kan det antages, at Sigtryggs Hustru var død og hans Sön Gnupa II et lille Barn, hvorfor Stenene efter Sigtrygg rejstes af Moderen.

kan sættes længer tilbage i Tiden end til c. 935, at de ikke kan være fra c. 920. Da Prof. W. indtil nu ikke har bevist, at Formen *aft*, der, som jeg tror at have vist, forudsætter Nasaleringens Tilstedeværelse og intet har at gøre med Nasaleringens Opgivelse i Aarhundredets sidste Halvdel, og at den fra Sverige medbragte Form *þaun* ikke kunde skrives c. 920, ser jeg mig ikke nødt til at antage to Sigtrygger, men betragter det indtil videre som det sandsynligste, at Vedelspang-Stenenes Gnupa var Adams 'Chnob', Gnupa I, og nøjes med hans Søn = Adams 'Sigerich' som Sigtrygg den eneste¹⁾.

To Gnupaer derimod bliver vi ikke fri for. Dette staar urokkelig fast, saa længe ikke min Forklaring af 'Hardegon, filius Suein' med tvingende Grunde er gendreven, ikke med filologiske Midler (thi den filologiske Forklaring er kun en ikke uundværlig Støtte for Hovedsætningen, men ikke selve Hovedsagen), allermindst med runologiske Midler, men ad historisk Vej. En ansét Historiker har tilskrevet mig, at han angaaende Gnupa I og Gnupa II maa give mig fuldstændig Ret. Min ærede Kollega Prof. W., der (S. 113) 'af al Ævne' vilde søge atter at udvise de to Gnupaer af Historien, hvor han 'haaber, at de aldrig nogensinde vil faa fast 'Fod', har ikke erkendt, hvad det i dette Øjemed først og fremmest gjaldt om at angribe; thi han har slet ikke rørt ved min Forklaring af 'Hardegon, filius Suein' udover, at han har givet sin Forklaring, ja han har ikke engang med et eneste Ord anført min Opfattelse af hin 'betydningsfulde Sætning' hos Adam. Hvis Prof. W.s Forklaring af 'Hardegon, filius Suein', som 'Harald Blaatand' eller en med ham samtidig norsk Høvding

¹⁾ Vi har (S. 245 Note) set, at de danske Kilders (Ry-Aarb. og P. Olsöns) 'nepos Olavi et ipse natione Danus', der fuldstændig passer paa Gnupas og Asfrids Søn Sigtrygg, svarer til Sven Estridsöns 'Sigerich' (medens ingen dansk Kilde har bevaret Erindringen om Gnupa II eller nogen Søn af ham eller nogen, der kunde svare til denne sidste som Modstander af Gorm eller Harald Blaatand).

skulde være rigtig, saa vilde det rigtignok følge af sig selv, at min Forklaring er urigtig, og saa var der rigtignok (S. 133) 'intet andet Valg end snarest muligt atter at opgive Gnupa II og nøjes med Gnupa I og eneste'.

Kærnepunktet i min historiske Udvikling er: 'Hardegon, filius Suein' er Gorms Fader Hardeknud Svenssön. Følgelig er Faderen til Hardeknuds Modstander (Chnob) en Gnupa I, og Hardeknuds Söns og Sönnesöns Samtidige (Chnuba, Sagaens Gnúpa) en Gnupa II.

Afsluttende Bemærkninger

om

Vedelspang-Stenenes Tid.

Af

Ludv. F. A. Wimmer,

Oversigt over d. K. D. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1893.

Kjøbenhavn.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

1893.

Som Svar paa mine «Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid» i Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1893, S. 112—33 har Prof. H. Möller sammesteds S. 205—273 leveret et Indlæg paa 69 Sider. Hvis vi skulde fortsætte i samme Forhold, frygter jeg for, at Indholdet af «Oversigterne» vilde blive noget ensformigt. Det skal imidlertid ikke lykkes Prof. M. at lokke mig ind paa de Undersøgelser, som jeg i min forrige Artikel betegnede som «fortvivlede», og -som i Virkeligheden ikke have mindste Interesse for mig, da jeg anser dem for ganske ørkesløse. En ny lang Udvikling behøves heller ikke, da saavel Prof. M.s som mine historiske Resultater staa og falde med de Tidsbestemmelser, vi have fastslaaet for Vedelspang-Stenene. Besvarelsen af dette Spørgsmaal er efter min Mening meget simpel, og de følgende Bemærkninger skulle derfor kun tjæne til paa ny at stille Sagen i det rette Lys.

Medens jeg af sproglige og runologiske Grunde har henført de nævnte Mindesmærker til «Midten af det 10de Aarh.» (tidligst 950), mener Prof. M., at de maa tilhøre Aarhundredets Begyndelse, og gennem en lang Udvikling søger han at paavise, at et ikke-historisk Sprogmindesmærke umulig lader sig henføre

til et bestemt Aar, men at vi maa nøjes med en relativ Tidsbestemmelse og kunne være meget tilfredse med Resultatet, naar vi ved Fastsættelsen af Monumentets Tid ikke begaa større Fejl end at sætte det 30 Aar for tidlig eller for sent. Dette er, som man vil se, ikke ny Visdom, men en gammel velbekendt Sandhed, som i sin Almindelighed næppe vil finde Modsigelse hos nogen sagkyndig; for mit eget Vedkommende maa jeg i al Fald, støttet paa den Erfaring, jeg har vundet gennem mangeaarig Beskæftigelse med de ældste nordiske paa Sten og Pergament skrevne Sprogmindesmærker, give den min fulde Tilslutning. Kunde jeg altid sikkert bestemme et af de nævnte Mindesmærkers Alder inden for en Grænse af 30 Aar, vilde jeg være meget glad. Men det undrer og forbavser mig rigtignok i højeste Grad, at den nævnte Sætnings almindelig anerkendte Rigtighed har kunnet forlede en saa skarpsindig Videnskabsmand som Prof. M. til følgende Slutning: «Wimmer har sat Vedelspang-Stenene til Aar 950. Nu kunne vi let ved Tidsbestemmelsen begaa Fejl paa 30 Aar. Vi ere altsaa berettigede til at trække 30 fra 950, og Vedelspang-Stenene kunne følgelig lige saa godt sættes til Aar 920 som til Aar 950».

I min første Artikel har jeg dog S. 125 ff. (sml. S. 122 f.) nøje gjort Rede for mine Grunde til med et rundt Tal at henføre de nævnte Mindesmærker tidligst til Aar 950. At den ældre Sten tilhørte dette Aarhundrede, var mig strax klart ved min første Undersøgelse; men medens forskellige af dens Rune- og Sprogformer (a ft, þ a u n) snarest henviste den til Aarhundredets Slutning, talte Indskriftens hele Karakter efter min Mening for, at den maatte være ældre, og jeg var derfor mest tilbøjelig til at rykke den tilbage til Aarhundredets Midte; men dette var for mig ogsaa den yderste Grænse opad i Tiden. At jeg havde haft Ret i at henføre Indskriften til denne Tid, viste den 1887 fundne nye Vedelspang-Sten, der bragte de for mig fulgyldige historiske Beviser for Rigtigheden af min Tidsbestemmelse. Man vil da næppe fortænke mig i, at jeg betragtede

dette som en Sejr for min videnskabelige Methode. Men det følger af sig selv, at den nøjagtige Tidsbestemmelse (omtr. 950) kun hvilede paa et Skön, og at det eneste, jeg trode mig istand til at bevise ved Hjælp af Sprog- og Runeformer, var, at Mindesmærket maatte tilhøre sidste Halvdel af 10de Aarh. Havde derfor de historiske Kendsgærninger, som den nyfundne Sten aabenbarede for os, vist, at den ældre Sten snarere maatte henføres til Aar 980 eller endog til Aar 1000 end til Aar 950, vilde jeg ikke være istand til herimod at anføre afgørende runologiske eller sproglige Grunde. Den Grænse, inden for hvilken jeg rent theoretisk bevægede mig med Hensyn til Vedelspang-Stenenes Tid, faldt altsaa mellem 950—1000. Den Fejl, jeg var udsat for at begaa ved med et rundt Tal at sætte dem til Aar 950, og som jeg naturligvis var mig fuldt bevidst, var saaledes i værste Tilfælde endogsaa 20 Aar mere end Prof. M.s 30 Aar. Men at vi maa bevæge os inden for denne Grænse, saa at Vedelspang-Stenene hverken kunne sættes til Tiden efter Aar 1000 eller til Tiden før Aar 950, viser Sammenligningen mellem disse Monumenter og hele den øvrige store Masse af Runestene fra 10de og Begyndelsen af 11te Aarh. efter min Overbevisning med fuldkommen Sikkerhed. Heri ligger altsaa Prof. M.s store og jeg maa tilstaa for mig ubegribelige Fejltagelse, at han har ment lige saa godt at kunne rykke min Tidsgrænse 950 opad som nedad.

For at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950 har jeg i mit Festskrift fremhævet, at den tidlige Brug af *ǣ* i *ǣft* mulig kunde skyldes en uklar Lydopfattelse hos Runeristeren, saa at han i dette Ord tidligere end i andre havde sammenblandet Tegnene for *a* og *ǣ*. Men jeg har rigtignok ikke ved denne Ytring tænkt mig Muligheden af, at *ǣft* virkelig var udtalt med Nasal. Det Bevis, som Prof. M. har søgt at føre herfor, blandt andet ved Hjælp af Helmholtz' «Lehre von den Tonempfindungen», staar helt og holdent for min lærde Mod-

standers egen Regning. Jeg skal blot herimod stille den Kendsgerning, at ikke en eneste af alle de Runeristere, der have efterladt os Indskrifter fra første Halvdel af 10de Aarh., og som ellers have haft det allerfineste Øre for Nasalerne, nogensinde have følt en Næselyd i aft, der jo forekommer i enhver Indskrift og uagtet de forskellige Skrivemaader (aft, aift, auft) overalt har a, aldrig a, som første Gang viser sig paa Vedelspang-Stenene. Prof. M.s hele Udvikling om Udtalen af aift anser jeg for et filologisk Kunststykke af samme Art, som naar han senere i sin Afhandling fører et filologisk Bevis for, at Adam af Bremens *Hardegond* staar for *Hardegond*, og at dette ganske simpelt betyder *Hardeknut*. Dette har jeg og mange med mig anset for en Umulighed, da Adam lige efter sit for os ubegribelige *Hardegond* netop selv skriver *Hardecnudth*. For Prof. M.s Filologi er det dog en smal Sag at klare denne Vanskelighed. Han paaviser nemlig Bogstav for Bogstav, hvorledes det uden alt Hexeri er gaaet til, at Adams *Hardegond* og *Hardecnudth* bægge maa betegne *Hardeknut*. Den første Form gengiver nemlig Sven Estridsöns, den sidste en dansk Biskops Udtale af Navnet, og «Biskoppen har aabenbart talt med en mere ægte dansk, Kongen derimod med en afvigende, maaske norsk-farvet Aksent» (!!). Quod erat demonstrandum! Det er dog ikke første Gang, at det er lykkedes en lærd Mand at bevise for meget.

Ved Siden af disse Prøver paa rent filologisk — eller rettere fonetisk — Lærdom har Prof. M. i den lange Note S. 221—23 leveret forskellige ikke mindre værdifulde positive Bidrag til Bedømmelse af den Methode, han bruger ved Fastsættelsen af Runestenenes Kronologi. Med Hensyn til Skovlænge-Stenen gik han i sin første Artikel, vildledet af Tegningen hos Worm, ud fra, at den ikke blot havde Enkeltlyd for ældre Tvelyd, men ogsaa stungne k-Runer, og han tilføjer nu: «hvilke to Ting vilde karakterisere Indskriften som omtrent samtidig

med Hällestad-Stenene (fra Harald Blaatands senere Regeringstid)». Denne Slutning er dog ikke blot meget overilet, men ganske urigtig. Det stungne k viser sig nemlig for første Gang paa Hällestad-Stenene, men saa sporadisk, at vi paa alle tre Stene med de forholdsvis lange Indskrifter kun møder det en eneste Gang, nemlig i Ordet aigi paa den største Sten, medens vi i alle andre Tilfælde finder k uden Punkt. Først omkring Aar 1000 bruges de stungne k- og i-Runer i større Udstrækning; men selv paa denne Tid skrives endnu altid kuþr, aldrig guþr, naturligvis fordi den gamle Skrivemaade holdt sig længe i dette Ord, der var saa overordenlig almindeligt i Runeindskrifterne. Derfor har ogsaa Hedeby-Stenen, skönt den bruger de stungne Runer i en Udstrækning som intet andet samtidigt Runemindesmærke, kuþr ved Siden af himþigi, filaga, tregr (se mit Festskrift S. 39). Hvis altsaa Skovlænge-Stenen virkelig som paa Worms Tegning havde gennemført de stungne k-Runer i Ordene guta, guþan, þiagn, vilde dette indeholde et afgørende Bevis for, at Indskriften maatte flyttes et godt Stykke ned i 11te Aarh. (hvor langt vilde bero paa mange andre Forhold). Prof. M.s Tidsbestemmelse vilde i hvert Fald gøre den mindst 30 til 40 Aar for gammel.

Da den Tegning af Skovlænge-Stenen, som jeg under mit Foredrag fremlagde i Videnskabernes Selskab, havde vist Prof. M., at Worms stungne k-Runer slet ikke fandtes i Indskriften, forsøger han nu at give en ny Tidsbestemmelse for denne. Efter en mild Bebrejdelse til mig, fordi jeg «paafaldende ubestemt» har henført Stenen til «sidste Halvdel af det 10de Aarh.», fortsætter han: «Da den, bortset fra aftir, holder a og a ude fra hinanden, maa jeg i det mindste betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede. Som nogenlunde sandsynlig kan jeg dog, da vi c. 980 paa den større Jællinge-Sten ser Denasaleringen gennemført, for Skovlænge-Stenen kun betragte Tiden for c. 965 (!). Jeg anser imidlertid de sidste 15 Aar for 950 (efter den mindre

Jællinge-Sten c. 935) ikke for udelukket, saaledes at Stenens Tid med et rundt Tal kunde sættes til c. 950».

Atter her ere Prof. M.s Slutninger imidlertid lige saa urigtige som overilede. Hans eneste Bevis for at henføre Stenen til den nævnte Tid er altsaa Forholdet mellem *ą* og *a*. Han anser nemlig de to sidste Aartier i Aarhundredet for «fuldstændig udelukkede», da han af den større Jællinge-Stens Indskrift slutter, at Denasaleringen er gennemført Aar 980. Det er en mærkelig Forestilling, Prof. M. baade her og andetsteds i sin Afhandling har dannet sig om Denasaleringen, idet han aabenbart tænker sig, at den nasale Udtale af *a* har holdt sig urokket til hen imod Midten af det 10de Aarhundrede og derefter i Løbet af et forholdsvis kort Tidsrum er fuldstændig opgivet. Dette beror dog paa en stor Misforstaaelse. Ved Hjælp af Runeindskrifterne kan Spørgsmaalet om Næselydens Tilstedeværelse nøjagtig udredes gennem et Tidsrum af tre til fire Aarhundreder (fra Midten af det 8de til hen imod Slutningen af det 11te Aarh.). Det viser sig da, at Nasalerne i dette lange Tidsrum ere opgivne efterhaanden, i nogle Forbindelser meget tidlig, i andre saa sent, at de først hen imod Aar 1100 kunne siges fuldstændig at være forsvundne. Hele denne Sag kan jeg naturligvis ikke udvikle nærmere paa dette Sted, men maa nøjes med at henvise til mine Bemærkninger i «Die Runenschrift», særlig S. 320 ff. Efterhaanden som Nasaleringen faldt bort, opstod der ganske naturlig en Vaklen i Brugen af de to Tegn for *ą* og *a*, som dog først i Slutningen af det 10de Aarh. begynde at blandes i større Udstrækning. Derimod var Denasaleringen ingeniunde, som Prof. M. tror, gennemført Aar 980. Endnu paa den Tid og længe efter holdt den nasale Udtale sig i mangfoldige Tilfælde, saaledes som Runeindskrifterne vise, idet de som Regel endnu nøjagtig adskille *ą* og *a* efter den ældre Brug og kun undtagelsesvis blande Tegnene. Et slaaende Exempel herpaa frembyde netop Hållestad-Stenene, der give os et sikkert kronologisk Holdepunkt, da de ere rejste til Minde

om danske Mænd, der faldt i Slaget paa Fyrisvoldene. Denne Begivenhed henfører P. A. Munch med Tvivl til Aar 985; men den har rimeligvis fundet Sted et Par Aar tidligere. I hvert Fald ere Hällestad-Stenene omtrent samtidige med, vistnok nogle faa Aar yngre end den større Jællinge-Sten. Nu finde vi imidlertid paa Hällestad-Stenene a og a nøjagtig adskilte efter den gamle Regel, idet a bruges i a skantr, a sbiurn og to Gange i a (Forholdsord). En Undtagelse fra Reglen danner kun a skil; men denne Undtagelse er rent tilsyneladende, da den skyldes en forandret Udtale af Navnet. Endelig har den ene Sten i Navneform stata , hvormed det forholder sig paa samme Maade som med den større Jællinge-Stens kristna , Former, som jeg udførlig har omtalt i «Die Runenschrift» S. 322 f. I alle andre Tilfælde bruge Hällestad-Stenene lige saa korrekt a . Her er altsaa (omkring Aar 985) ikke en eneste virkelig Afvigelse fra den gamle Regel. Og nu den større Jællinge-Sten, som i tre Tilfælde bruger a , men ellers overalt rigtig har a ! De tre Ord med a ere pa urui, sa r og kristna . Den sidste Form, der maa bedømmes anderledes end de andre, har jeg nylig omtalt. Angaaende Forklaringen af pa urui nærede jeg endnu i «Die Runenschrift» (S. 328) stor Tvivl; men den fortsatte stadige Beskæftigelse med disse Mindesmærker i de syv Aar, der ere forløbne siden Udgivelsen af dette Værk, har naturligvis klaret forskellige Vanskeligheder for mig, og jeg trøster mig til nu sikkert at kunne paavise, at a u i pa urui netop er Betegnelse for den Næselyd, med hvilken Selvlyden er bleven udtalt. Kun i den større Jællinge-Stens sa r, hvor a betegner det lange æ , finder jeg en Sammenblanding af Tegnene a og a , der ganske stemmer med Brugen af a for a i a ft, a ftir paa de to Vedelspang-Stene og paa Skovlænge-Stenen, hvor a er Tegn for kort æ . Angaaende Nasaleringens Brug i de to sidste Aartier af det 10de Aarh. svæver Prof. M. altsaa i en fuldstændig Vildfarelse.

Den er endnu paa den Tid i mangfoldige Tilfælde tilstede efter de gamle Regler, særlig hvor Selvlyden er lang.

Brugen af a og a er naturligvis et vigtigt Middel ved Bestemmelsen af Runeindskrifternes Alder; men det muliggør et overordenlig stort Spillerum, og benyttet alene vil dette Middel derfor let lede til de største Fejltagelser. Heldigvis frembyde Indskrifterne mange andre Midler til Hjælp ved Dateringen.

Det er vistnok kun et meget flygtigt Blik, Prof. M. under mit Foredrag i Videnskabernes Selskab har kastet paa den Tegning af Skovlønge-Stenen, som jeg ved den Lejlighed fremlagde. Han vilde ellers have set, at Worms Fejl langt fra indskrænke sig til de tre Punkter i k -Runerne, men at Indskriften indeholder en Række meget mærkelige Former, der ere af største Betydning for Tidsbestemmelsen. I Steden for Worms astarpi , rispi , pansi , guta , harpan , gupan , piagn , hvoraf meget som sædvanlig skyldes Worms med Bevidsthed foretagne Rettelser af Indskriften, hvad den, der benytter Worms Værk, ikke burde være uvidende om, har Indskriften nemlig astarpr , raspi , pasi , iuta (altsaa hverken k med Punkt eller uden Punkt), harpa , kupan , piakn . Naar hertil føjes den urigtige s -Rune i sin, vil det ses, at de 8 af Indskriftens 11 Ord ere urigtig gengivne paa Worms Tegning, saaledes at Fejlene for største Delen ere af den allerværste Art. Men hertil kommer endvidere, at Monumentets hele Karakter paa denne Tegning som sædvanlig er fuldstændig forvansket, idet f. Ex. Skilletegnene ere udeladte overalt ved Linjernes Begyndelse, medens omvendt hele Indfatningen foran Indskriften skyldes fri Fantasi.

For gennem et enkelt Exempel at vise Forskellen mellem Prof. M.s og min Methode ved Bedømmelsen af en Indskrifts Alder, skal jeg da tillade mig til Prof. M.s behagelige nærmere Overvejelse at sammenstille følgende to af ham selv omhandlede Indskrifter, saaledes som de lyde paa Monumenterne:

Den ene Hällestad-Sten (omtr. 985)

: asbiurn : him : þaki : tuka : sati : stin : þasi :
iftir : tuka : brupur : sin :

Skovlænge-Stenen

: astarþr : rasþi : stin : þasi :
: aftir : iuta : faþur :
: sin : harþa :
: kuþan : þiakn :

De Momenter, der ifølge min Methode her komme i Betragtning ved Tidsbestemmelsen, ere foruden Enkeltlydene for de gamle Tvelyd særlig følgende:

1) den nøjagtige Adskillelse af *ą* og *a* paa bægge Stene, naar undtages Skovlænge-Stenens *ąftir*;

2) den mærkelige, meget sjældne Brug af *a*-Runen for den sædvanlige *i*-Rune i Hällestad-Stenens *him : þaki* og Skovlænge-Stenens *rasþi*;

3) Formen *þasi* paa bægge Stene for det sædvanlige (ældre) *þansi*; *þasi* skrives netop paa en Række Mindesmærker fra Aarhundredets Slutning;

4) Formen *iftir* paa Hällestad-Stenen, der stemmer med Skovlænge-Stenens *ąftir* (bægge udtalte *ąftir*), medens ældre Stene uden Undtagelse bruge de kortere Former *ift*, *aft* o. s. v.

Hertil kommer endvidere, hvad der for mig har den allerstørste Betydning ved Bedømmelsen af Runestenenes Tid, Mindesmærkernes og Indskrifternes hele Karakter, hvor de tilsyneladende ubetydeligste Enkeltheder kan være af Vigtighed. For Hällestad- og Skovlænge-Stenens Vedkommende fremhæver jeg saaledes Brugen af Skilletegn ikke blot mellem de enkelte Ord, men ogsaa foran og ved Slutningen af Linjerne, samt især Formen af disse Skilletegn, der paa bægge Stene dannes af to runde Punkter, ikke som paa ældre Mindesmærker af to langagtige Smaastreger.

Naar jeg hertil föjer, at Sammenligningen selvfølgelig ikke har indskrænket sig til de nævnte to Stene, men at alle øvrige bevarede Monumenter fra 10de og Begyndelsen af 11te Aarh. ere dragne med ind i Undersøgelsen. tror jeg at have anført saa fyldestgørende Grunde, som det overhovedet er muligt, for at henføre Hällestad- og Skovlænge-Stenen til samme Tid, for Skovlænge-Stenens Vedkommende altsaa netop den Periode, som Prof. M. ifølge sin Methode an saa for «fuldstændig udelukket». Ved med et rundt Tal at sætte denne Sten til c. 950 har Prof. M. begaaet en Fejl paa mindst 30 Aar, — netop den samme Fejl, som han efter min Mening har gjort sig skyldig i ved Fastsættelsen af Vedelspang-Stenenes Tid.

Fra mit Standpunkt maa jeg derfor anse den Methode, som Prof. M. følger ved Bedømmelsen af Runemindesmærkerne og deres Tid, for saare mangelfuld, hvorfor jeg ogsaa i hele Prof. M.s Afhandling i høj Grad har savnet den Nøjagtighed og Grundighed, som jeg ellers plejer at glæde mig over i hans Arbejder. Min ærede Kollega har uden Tvivl her indladt sig paa et Æmne, til hvis alsidige og omhyggelige Behandling han har manglet de nødvendige Forudsætninger. Den vigtigste af disse Forudsætninger er selvfølgelig indgaaende Kendskab til de Mindesmærker, hvis Tid man vil bestemme, og til alle samtidige Mindesmærker af lignende Art.

Jeg føler mig ikke fristet til at imødegaa Prof. M.s mange andre Bemærkninger, der for mig ere uden al Betydning for Spørgsmaalet om Vedelspang-Stenenes Tid. Idet jeg med Hensyn til dette Spørgsmaal fastholder hvert Ord i min første Artikel, gentager jeg af fuldeste Overbevisning den Sætning, som jeg der har udtalt, at Vedelspang-Stenenes Sprog og Skrift nedlægger deres suveræne Veto mod Prof. M.s Tidsbestemmelse og følgelig ogsaa mod hans derpaa byggede historiske Slutninger, idet Sammenligningen med alle andre kendte Runemindesmærker forbyder at sætte nogen af disse Stene længer tilbage i Tiden end til Aar 950.

*De professor Dr A. Koch
med højagtelse og hjertelig tak
for den venlige afhandling
for H. Møller.*

Bemærkninger

til

Prof. Wimmers

Afsluttende Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid.

Af

Herman Møller.

Særtryk af Overs. over D. K. D. Vidensk. Selsk. Forh. 1893.

København.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

1894.

den min fulde Tilslutning». Visselig er hin Sætning ikke nogen 'ny Visdom', da alle Filologer kender denne Sandhed; jeg har derfor heller slet ikke søgt at 'paavise' den, men uden videre fremsat den som en Kendsgerning (S. 232 f.: 'Alle vi andre Filologer kan . . . meget let begaa en Fejltagelse af 30 Aar' o. s. v.). Det kan heller ikke betvivles, at Prof. W. 'gennem mangeaarig Beskæftigelse med de ældste nordiske paa Sten og Pergament skrevne Sprogmindesmærker' (S. 276) selv maa have erfaret hin Sandhed. Men min ærede Kollega har fuldstændig glemt og lader sine Læsere glemme, af hvad Grund jeg har fremsat hin Sandhed. Det er ikke sket for at bygge en saadan Slutning derpaa, som Prof. W. lader mig gøre, men udelukkende, fordi min ærede Kollega syntes selv fuldstændig at have glemt hin 'gamle velbekendte Sandhed', da han skrev og foredrog følgende (S. 124): «Altsaa: det Mindesmærke, som jeg har henført til 950, skulde jeg lige saa let kunne sætte til 915! Nej, var der ikke mere Hold i de Tidsbestemmelser, jeg har forsøgt at fastsætte for vore Runeindskrifter, . . . vilde jeg for længst have opgivet det hele. . . . De Mindesmærker, jeg har valgt som Exempler, er nemlig typiske, idet deres Rune- og Sprogformer indeholder saa mange Momenter til Bestemmelse af Tiden, at der ved dem ikke kan være Tale om at bevæge sig inden for saa vide Grænser, som Prof. M. ønsker». Det glæder mig derfor meget, at min ærede Kollega nu giver hin Sætning sin fulde Tilslutning. Vi hører nu, i hans 'Afsluttende Bemærkninger', heldigvis ikke mere noget om 'typiske' Mindesmærker, ved hvilke der 'ikke kan være Tale om at bevæge sig indenfor saa vide Grænser'.

Ikke alene undlader min ærede Kollega at meddele, hvorfor jeg anførte hin Sætning, men han fremstiller Sagen urigtigt, stiller den endogsaa fuldstændig paa Hovedet, idet han S. 276 fremsætter den Paastand, at 'den nævnte Sætnings almindelig anerkendte Rigtighed' har 'forledet' mig 'til følgende Slutning: «Wimmer har sat Vedelspang-Stenene til Aar 950. Nu kunne

vi let ved Tidsbestemmelsen begaa Fejl paa 30 Aar. Vi ere altsaa berettigede til at trække 30 fra 950, og Vedelspang-Stenene kunne følgelig lige saa godt sættes til Aar 920 som til Aar 950».

Jeg ser mig her nødt til paa det bestemteste at protestere mod min ærede Kollegas taktiske Fremgangsmaade. For det første sætter han sin Sætning i Anførselstegn, saaledes at enhver Læser, der ikke har læst eller ikke tydelig husker, hvad jeg virkelig har sagt, maa tro, at den virkelig forekommer hos mig. Men hvis bare Tanken, omend med andre Ord, fandtes hos mig, var dette en ringe formel Forseelse. Men for det andet findes heller ikke Tanken hos mig: baade Tanken og Sætningen er paa min Regning tænkt og lavet af Prof. W. Jeg antager, at min ærede Kollega har nedskrevet sin Sætning i god Tro efter Hukommelsen, men i et Tilfælde som det foreliggende har man ikke Lov til at forlade sig paa sin Hukommelse, men har den Pligt at se efter, hvad den, hvis Slutninger man vil anføre, virkelig har sagt.

Hin 'anerkendte' Sætning danner hos mig overhovedet ikke noget Udgangspunkt for mine Slutninger, saaledes som Prof. W. fremstiller Sagen. Den sproglige Del af mine 'Bemærkninger' omfatter 29 Sider fra S. 206 til 235. Hin 'gamle velbekendte Sandhed' findes hos mig i Slutningen af denne Del S. 233. Skal alt det forudgaaende S. 206—232 være den 'lange Udvikling', gennem hvilken jeg ifølge Prof. W. søger at bevise hin Sætning, saa har min ærede Kollega ikke læst S. 206—232. At han virkelig kun har læst denne Del meget flygtig, vil ses nedenfor S. 385. Hin 'lange Udvikling' indeholder i Virkeligheden noget helt andet: Hovedsagen i den er, at jeg søger at paavise, at Prof. W.s Tidsbestemmelse for Vedelspang-Stenene er bygget paa en urigtig lingvistisk Forudsætning og at som Følge deraf hans Resultat er urigtigt. Dette meddeler Prof. W. ikke. Og i Slutningen af den sproglige Del er min Tankegang følgende. S. 233 nederst fremsætter jeg som noget selvfølgeligt

og uigendriveligt denne Sætning: 'Om en ikke-historisk Runeindskrift, der af Prof. W. efter rigtige Præmisser sættes til et bestemt rundt Aarstal, kan han for det første paa ingen mulig Maade vide, om den ikke har været c. 20 Aar ældre og i saa Tilfælde i sin Tid muligvis har været moderne, eller c. 20 Aar yngre og i sin Tid har været gammeldags [jeg siger her 20, ikke 30 Aar]. Dette ligger uundgaaelig i Sagens Natur.' Det følger nemlig af den menneskelige Levealder: om en Runerister, der kan være født c. 910, har ristet en bestemt Runeindskrift c. 930 som ung Mand paa 20, eller c. 950 som Mand paa 40, eller c. 970 som ældre Mand paa 60 Aar, kan, hvis ikke historiske Momenter træder til, ikke ses. At sætte et Mindesmærke til c. 950 (sans phrase) maa altsaa betyde saa meget som at sætte det til Tiden fra c. 930—970 [eller endogsaa til Tiden fra c. 925—975, som Prof. W. nu S. 277 sætter Vedelspang-Stenene til c. 950—1000]. For det andet, siger jeg S. 234, at alle Filologer, altsaa ogsaa Prof. W., baade kan begaa Fejl og virkelig begaar Fejl. (Her taler jeg om Fejl i Regningen, i Præmisserne, ikke om hin uundgaaelige mulige Fejltagelse, der, som jeg S. 234 øverst erklærer, slet ikke kan regnes som Fejl.) Denne almengyldige Sandhed forleder mig nu ikke til en Slutning som den, min ærede Kollega tillægger mig, men jeg siger: «At Prof. W.s Resultat m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid beror paa en lingvistisk Fejl i Regningen, har jeg ovenfor søgt at paavise. Lad os antage, at Prof. W. uden sin efter min Mening urigtige Forudsætning (eller ogsaa hvis Indskrifterne, ristede af de samme Mænd, hverken indeholdt Formen aft eller paun) vilde have sat Stenene til c. 940, saa kan Indskrifterne i Virkeligheden have været fra c. 920: de kan være ristede af yngre Mænd, der efter Olavs Tog var fødte i Danmark, og kan i sin Tid have haft en moderne Karakter.»

Dette er, som enhver ser, noget helt andet, end hvad Prof. W. lader mig sige. Hvis min ærede Kollega vilde gen-drive det, gaves der to Veje. Enten maatte han bevise, at

den efter min Mening i hans Regning begaaede Fejl ikke er tilstede. Dette har han ikke gjort. Om þaun siger han ikke et Ord: han anerkender altsaa vel stiltiende Rigtigheden af mine Bemærkninger. Om aft s. nedenfor. Eller han maatte erklære, at han, hvis Vedelspang-Stenene hverken havde haft Formen aft eller þaun, dog ikke, som jeg (exempelvis) antog, vilde have sat dem til c. 940, men at han alligevel, ligesom oprindeligt, vilde have sat dem til c. 950 (sans phrase), eller han maatte sige, til hvilket andet rundt Aarstal han saa rimeligvis vilde have henført dem. Sætte dem, uden aft og þaun, til 'tidligst 950', vilde han ikke have kunnet, da han i Foredraget siger, at den nyfundne Vedelspang-Sten 'netop paa Grund af a i aft' umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950. Naar jeg anf. St. S. 234 tilføjer: 'Den Fejl i Regningen, som jeg tror, Prof. W. har begaaet, behøver altsaa i Virkeligheden ikke at være større end c. 10 Aar', saa gjorde jeg det, idet jeg af hans forskellige Standpunkter med Flid valgte det oprindelige, hvor den begaaede Fejl efter min Mening er mindst.

I Prof. W.s Bog Die Runenschrift, Berlin 1887, savnes Vedelspang-Stenen i Fortegnelsen S. 304, hvor Glavendrup-Stenen og Tryggvælde-Stenen sættes til c. 900, den mindre Jællinge-Sten til c. 930, den større Jællinge-Sten til c. 980, Danevirke-Stenen til c. 1000. I Festskriftet 1892 S. 34 siger Prof. W.: «Den Tidsbestemmelse, som jeg tidligere alene ved Hjælp af Rune- og Sprogformer har fastsat for Vedelspang-Stenen I, Midten af det 10de Aarh., passer paa dem bægge». Her siges ikke, at 'Midten af det 10de Aarh.' skulde forstaas som 'tidligst 950' (Afsl. Bem. S. 275); og at min ærede Kollega i det følgende Aar 1893 vilde opfatte Sagen saaledes, kunde derfor, da jeg i Juli 1892 skrev min Anmeldelse af Festskriftet, slet ikke være mig bekendt. I Foredraget S. 127, hvor Prof. W. fremsætter sine tidligere Overvejelser, siger han: «Medens saaledes baade a i aft og þaun hver for sig kunde indeholde en

gyldig Grund til at sætte Vedelspang-Stenen endogsaa langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, talte Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort herimod. . . . Alle disse Forhold betragtede under ét gjorde mig det snart klart, at Vedelspang-Stenens Tid med et rundt Tal maatte sættes til c. 950». Her kan, som i mine Bemærkninger S. 223 sagt, det 'runde Tal' heller ikke forstaas anderledes, end at Stenen ogsaa kunde være nogle Aar ældre end 950, og naar Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort talte imod at sætte Vedelspang-Stenen langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, saa var det altsaa af runologiske, ikke af historiske Grunde, 'afgjort', at Vedelspang-Stenen ikke kunde tilhøre det 10de Aarh.s sidste Aartier, hvad Prof. W. nu betegner som en Mulighed, set fra et rent runologisk Standpunkt. I sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 276, hvor min ærede Kollega fremsætter de samme tidligere Overvejelser, siger han: «jeg var derfor mest tilbøjelig til at rykke den tilbage til Aarhundredets Midte [i Foredraget S. 127 gjorde han det definitivt]; men dette var for mig ogsaa den yderste Grænse opad i Tiden» [om dette sidste stod der i den ældre Fremstilling af de tidligere Overvejelser intet]. Paastanden om, at den nyfundne Sten 'netop paa Grund af a i aft umulig' kunde sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950, altsaa Tidsbestemmelsen til 'tidligst 950' fremkom først i Polemiken mod mig i Foredraget af 21de April 1893 paa den følgende S. 128, og her endnu kun for den nyfundne, endnu ikke udtrykkelig for den ældre Vedelspang-Sten. I sine 'Afsluttende Bemærkninger' siger min ærede Kollega nu S. 277: «det eneste, jeg trode mig istand til at bevise ved Hjælp af Sprog- og Runeformer, var, at Mindesmærket maatte tilhøre sidste Halvdel af 10de Aarh. Havde derfor de historiske Kendsgæringer, som den nyfundne Sten aabenbarede for os, vist, at den ældre Sten snarere maatte henføres til Aar 980 eller endog til Aar 1000 end til Aar 950, vilde jeg ikke være istand til herimod at anføre afgørende runologiske eller

sproglige Grunde». [? I Foredraget sagde Prof. W. jo dog, at Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer 'afgjort' talte imod at sætte Vedelspang-Stenen langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet. Min ærede Kollega vilde altsaa uden Tvivl lige saa godt have været i Stand til at anføre 'afgørende' Grunde herimod og lade den ældre Vedelspang-Indskrifts hele Karakter og dens Runeformer 'nedlægge deres suveræne Veto' mod en saadan Tidsbestemmelse, som han nu, hvor de historiske Kendsgerninger (hvad jeg har paavist og Prof. W. ikke har gendrevet) paa det bestemteste viser, at Vedelspang-Stenene maa henføres til Aarhundredets første Halvdel, er i Stand til herimod at anføre 'afgørende' runologiske og sproglige Grunde.] «Den Grænse, inden for hvilken jeg rent theoretisk bevægede mig med Hensyn til Vedelspang-Stenenes Tid, faldt altsaa mellem 950—1000. Den Fejl, jeg var udsat for at begaa ved med et rundt Tal at sætte dem til Aar 950, og som jeg naturligvis var mig fuldt bevidst, var saaledes i værste Tilfælde endogsaa 20 Aar mere end Prof. M.s 30 Aar». [! Min ærede Kollega har glemt, at de Mindesmærker, som det drejer sig om, jo hørte til de 'typiske', ved hvilke der ikke kunde «være Tale om at bevæge sig inden for saa vide Grænser».] I Slutningen af Afsnittet siger Prof. W., at min store og for ham ubegribelige Fejltagelse ligger i, at jeg 'har ment lige saa godt at kunne rykke hans Tidsgrænse 950 opad som nedad'.

Da jeg skrev min Anmeldelse var, som vi har set, i de Værker, der forelaa mig ('Runeskriftens Oprindelse', 'Die Runenschrift', Festskriftet), Tidsbestemmelsen for Vedelspang-Stenene, 'Midten af det 10de Aarh.', som en Tidsgrænse endnu slet ikke sat. Her kunde der altsaa ikke være Tale om en saadan 'Fejltagelse'. At jeg senere i mine 'Bemærkninger' skulde have overset, at min ærede Kollega nu erklærer, at Vedelspang-Stenene 'netop paa Grund af a i a ft u mulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950', kan der heller ikke være Tale om: hin Sætning forekommer hos mig i min sproglige Del fra

S. 214 mange Gange. Men hvor den forekommer, bestrider jeg min Kollegas Berettigelse til at udtale dette 'umulig', idet jeg søger at vise, at hans Tidsbestemmelse er bygget paa en urigtig lingvistisk Forudsætning. Som Følge af en Fejl i Præmisserne kan man selvfølgelig ogsaa tage fejl ved Bestemmelse af Tidsgrænsen, fra hvilken (eller til hvilken) et Mindesmærke kan være skrevet, hvad Prof. W. ikke synes at anse for muligt. For mig er altsaa denne terminus a quo 950 for Vedelspang-Stenene slet ikke til, som den er det for min ærede Kollega. At han ikke kan rykke sin Tidsgrænse opad efter at have udtalt sit 'umulig', er en Selvfølge. I mine Bemærkninger har jeg derfor ogsaa betragtet det som haabløst at overbevise ham (S. 205 L. 4 f. n., S. 235 L. 9). I min Anmeldelse, paa en Tid hvor Prof. W. havde sat Vedelspang-Stenene til 'Midten af det 10de Aarh.' sans phrase og endnu ikke havde udtalt sit 'umulig' kunde jeg derimod endnu nære et saadant Haab. Her skrev jeg (S. 32): 'Jeg er overbevist om, at Wimmer selv, hvis han skulde kunne akceptere min historiske Udvikling i Hovedsagen, i de tvende Mindesmærkers Rune- og Sprogformer ikke vil finde noget, der kunde forbyde at sætte dem til kort efter 915 eller c. 920'. Dertil bemærkede min ærede Kollega i Foredraget (S. 123): «Prof. M. tager fuldstændig fejl, naar han udtaler» dette. Heri havde han Ret, men min ærede Kollega har med sine mange stærke Ord ikke formaaet at overbevise mig om, at denne min Fejltagelse var et Fejlsyn paa Sagen. Jeg troede, da jeg skrev hin Sætning, at Prof. W., saalænge han fastholdt sin Forklaring af Formen ąft , selvfølgelig ikke vilde afvise sin egen Forklarings nødvendige Forudsætning. Det er heri, at min Fejltagelse laa. Længere neden for skal jeg begrunde det her sagte.

I Festskriftet S. 23, hvor Prof. W. med Rette afviste Liljegrens Rettelse af ąui til ąuk for auk , der var akcepteret af Bugge, erklærede han: «Skrivemaaden ąuk for auk i en saa

gammel Indskrift som Vedelspang-Stenens vilde være højst paa-faldende og kan ikke uden videre sammenstilles med *ąft*. . . . Skrivemaaden *ąk* «kendes dog ellers først fra en Tid, da *ą* og *a* brugtes i Flæng, hvorimod *ąft*, *ąftir* ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden. Skrivemaaden *ąft* for *aft* paa Vedelspang-Stenene opfatter jeg derfor som en famlende Betegnelse for en Lyd, som Runeristerne har haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, hvad der blandt andet støttes derved, at vi allerede ved Aar 900 i samme Indskrift (Glavendrup-Stenen) kan finde dette Ord skrevet baade *aft* (nærmest *æft*) og *a uft* (nærmest *øft*)». I denne sidste Sætning var der et Punkt, som jeg ikke kunde akceptere, det i Parenthes staaende 'nærmest *øft*', da jeg angaaende dette Punkt har en fra Prof. W.s afvigende Anskuelse (som jeg senere har fremsat i mine 'Bemærkninger' S. 209 og S. 230, Note 2). Bortset herfra fandt jeg denne Forklaring af Vedelspang-Stenenes *ąft* nok noget mindre tydelig fremstillet, idet der ikke udtrykkelig var sagt, hvilken den Lyd maatte have været, 'som Runeristerne har haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig', men iøvrigt fandt jeg den udmærket, da det ikke syntes mig saa særdeles vanskeligt at udfinde, hvilken Lyd det maatte have været. Jeg skrev derfor i min Anmeldelse S. 32: '*ą* i *ąft* paa begge Vedelspang-Stenene er, som Wimmer selv paa S. 23 i vort Festskrift med Styrke fremhæver, af en helt anden Art end de senere som Følge af svunden Nasalering opkommende *ą* for *a* og *a* for *ą*', hvorpaa jeg anførte og akcepterede Prof. W.s Forklaring paa den Maade, at jeg undgik at berøre hint Differenspunkt (da jeg paa dette Sted ikke ønskede ved en Exkurs at gøre Anmeldelsen længere, end den allerede var). Prof. W. kæmpede derefter i Foredraget, uden at se det, mod sin egen tidligere Fremstilling i Festskriftet og dennes nødvendige Konsekvenser (s. nedf.), idet han S. 126 øverst, hvor han med Styrke imødegik en af ham fuldstændig misforstaaet Sætning hos mig, som han læste noget ud af, der aldrig var sagt af mig, overfor mig tillod sig det

samme som han i Festskriftet overfor Bugge havde betegnet som utilladeligt, nemlig uden videre at sammenstille Vedelspang-Stenenes aft med den 'Sammenblanding af de to Runetegn', der viser sig 'jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet'. Derpaa beviste jeg i mine 'Bemærkninger', at det Standpunkt, som min ærede Kollega nu indtager overfor mig, og hans i Foredraget S. 128 udtalte 'netop paa Grund af a af aft umulig længer tilbage i Tiden end til Aar 950', ikke kan forenes med hans i Festskriftet givne Forklaring af Formen aft paa Vedelspang-Stenene, og jeg erklærede S. 215, at jeg ikke kunde se andet, end at Prof. W. enten, hvis han vilde fastholde sin Forklaring af aft , maatte tage sit 'umulig' tilbage, eller, hvis han vilde fastholde sit 'umulig', maatte antage, at Lydene a og a var faldne sammen og de to Tegn paa Vedelspang-Stenene undtagen i aft brugtes historisk, . . . eller, han maatte 'vise os, hvad jeg forgæves ventede at høre i hans Foredrag, paa hvad Maade hans Forklaring af aft og hans paa Grund af denne Form udtalte umulig kan forenes'.

Hvad gør nu Prof. W.? Ingen af Delene. Vise os, paa hvad Maade hans Forklaring i Festskriftet og hans 'netop paa Grund af a i aft umulig' er forenelige, kan han ikke: det skal han nok lade være, og dette vil han ogsaa nok selv erkende, naar han engang virkelig gaar til Bunds i Sagen, men han har aabenbart endnu ikke erkendt, at han vil forene uforenelige Ting. Jeg skal derfor tillade mig at paavise dette nærmere. Sin Forklaring af Formen aft gaar han i sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 277 igen, ligesom i Foredraget S. 127, meget let hen over. Hvad han med sin Forklaring i Grunden har ment, naar den ikke skal være i Modstrid med hans senere Slutning, faar vi paa dette Sted, hvor man skulde vente det, ikke at vide. Men heldigvis erfarer vi det fire Sider senere, idet han S. 281, hvor der er Tale om andre Runemindesmærker, i Forbigaaende siger, at a i aft paa Vedelspang-Stenene «er Tegn for kort æ ». Altsaa den Lyd, «som Runeristerne har haft

Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig» (paa en Tid, hvor den nasalerede og den ikke nasalerede Lyd 'endnu holdtes nøje ud fra hinanden'), skal have været et simpelt kort ω , den almindeligste Lyd! At Prof. W. allerede i Festskriftet S. 27 i sin Gengivelse af Indskrifterne (som jeg anfører i min Anmeldelse S. 18 f.) begge Gange transkriberer Vedelspang-Stenenes aft ved æft , var naturligvis ikke undgaaet mig, men da jeg umulig kunde tro, at den Lyd, som Runeristerne havde haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, efter Prof. W.s Mening skulde have været et almindeligt ω , antog jeg, at en nøjagtig Lydbetegnelse for dette Ords Vedkommende her ikke var tilsigtet, idet Prof. W. ikke ønskede med Bestemthed at definere, hvilken hin vanskelige Lyd skulde have været.

Altsaa Runeristerne skulde have haft Vanskelighed ved nøjagtig at opfatte Lyden ω i æft . En saadan Antagelse trænger selv til en nærmere Forklaring. Prof. W. henviser i Festskriftet til, at der eksisterede to Former for Ordet, der i Reglen skreves aft og auft (og efter Monofthongeringen uft). Men denne Kendsgerning er ikke tilstrækkelig til at forklare Prof. W.s Antagelse. Thi, eksisterede der to Former, saa havde Runeristeren altsaa til Hensigt enten at skrive den ene, eller den anden Form eller en Kontamination af begge. Dette sidste antager hverken Prof. W., saavidt jeg ser (thi i saa Tilfælde kunde han ikke sige, at a i aft 'er Tegn for kort ω '), eller jeg. Prof. W. antager altsaa, at det var Runeristernes Hensigt at skrive Formen æft , der ellers skreves aft , og at det var denne Form, som de havde Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, i en Tid, hvor Lydene ω og φ endnu holdtes nøje ud fra hinanden. En Forklaring kunde jeg nu nok tænke mig: ligesom palatale Konsonanter let opfattes som udtalt og virkelig udtales med et foregaaende medlydende i , saaledes kan bilabiale og labialiserede Konsonanter let opfattes som udtalt og virkelig udtales med et foregaaende medlydende u . Dersom æft med bilabialt φ som Følge heraf lød som $\omega^u\text{ft}$, saa kunde Runeristerne let

have Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, hvilken Modifikation af α -Lyden der hørtes foran det bilabiale f , eller hvad det i Grunden var, de hørte og udtalte imellem α og f . Men i saa Tilfælde faldt denne Form efter min Mening sammen med den anden Form (se anf. St. S. 209 og 230, Note 2), saaledes at det ikke mere var Formen αft , men den Form, der kunde skrives aft , som Runeristerne vilde gengive, og dette antager Prof. W. ikke. Prof. W.s Antagelse trænger altsaa endnu stadig til en Forklaring. Saalænge han ikke fremkommer med en fyldestgørende Forklaring, maa jeg betegne hans Antagelse, at det var det korte α i Formen αft , som Runeristerne havde haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, medens Lydene α og α endnu holdtes nøje ud fra hinanden, som i højeste Grad usandsynlig.

Men antaget, at denne Prof. W.s Forudsætning er rigtig, saa bliver derfor hans 'netop paa Grund af α i αft umulig' ikke i højere Grad berettiget.

Hvis Lydene a (α) og α (α) i Runeristerens Sprog var faldne sammen, saaledes at α undtagen i αft skreves historisk, og Prof. W. vidste, at denne Sammenblanding af Lydene a (α) og α (α) foran andre Konsonanter end Nasaler begyndte Aar 950, saa kunde han udtale sit 'umulig længer tilbage i Tiden end til Aar 950'. Men Prof. W. antager netop ikke, lige saa lidt som jeg, at Lydene α (α) og a (α) i Runeristernes Sprog foran andre Konsonanter end Nasaler var faldne sammen. Medens han i Festskriftet med al ønskelig Tydelighed erklærede, at ' αft . . . ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden» [de eneste Mindesmærker med αft , som Prof. W. her kan have haft for Öje, er Vedelspang-Stenene], udtalte han dette ikke tydeligt i Foredraget, og i sine 'Afsluttende Bemærkninger' siger han det heller ikke udtrykkelig, men det fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed og med Nødvendighed af hvad han her udtaler paa S. 280 f. Angaaende dette Punkt er min ærede Kollega og jeg altsaa, forsaavidt som det drejer sig om Vedelspang-Stenene, til min Glæde fuldstændig

enige. Men paa dette Punkt skilles vore Veje. For min ærede Kollega er det et Axiom, at, skönt Lydene a og a endnu holdtes nøje ud fra hinanden, alligevel Skrivemaaden a ft staa i Forbindelse med Denasaleringen; og for mig er det omvendt et Axiom, at, da hine Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, saa kan Skrivemaaden a ft følgelig ikke have noget at gøre med den senere Denasalering. I mine 'Bemærkninger' S. 211 skrev jeg: 'Naar en Skrivemaade a for a er, eller har været, eller engang i Fremtiden vil være mulig, . . . det véd vi a priori, . . . den er nemlig først mulig, naar Nasaleringen er opgiven, ikke för'. Denne Sætning kan naturligvis kun gælde i Almindelighed: 1) skal enkelte Tilfælde, hvor a for a specielt kan forklares (som efter min Mening, s. Bemærkninger S. 216 Note, a i nia ut paa Nörrenæraa-Stenen c. 875), ikke være udelukkede, altsaa vilde heller ikke Prof. W.s a ft = æft være udelukket, hvis han virkelig kan forklare det; 2) skal uforklarlige Skrivefejl selvfølgelig endnu mindre være udelukkede (som ifølge Prof. W.s Opfattelse a i nia ut), men min ærede Kollega og jeg er enige om, at Vedelsspang-Stenenes a ft ikke kan regnes til saadanne abnorme Skrivemaader, som en Sprogforsker har Lov til at betragte som 'Skrivefejl'. Men i Stedet for hin med disse Undtagelser efter min Opfattelse i Almindelighed gyldige Sætning, synes min ærede Kollega at hylde en helt anden Grundsætning. Han synes at antage, at en Runerister kan skrive en Form, der kan være begrundet i hans Börneborns Sprog, som dette kan se ud 30 Aar senere (disse 30 Aar tager jeg fra Prof. W.s 'Afsluttende Bemærkninger' S. 280 ff.), forudsat at det sker i samme Halvdel af Aarhundredet, i hvilken den Lydlov (i dette Tilfælde Denasaleringen foran andre Konsonanter end Nasaler, eller Denasaleringen i den Forbindelse, som det her kommer an paa) begynder at træde i Kraft, som Følge af hvilken hin Skrivemaade maa indfinde sig, eller tidligst i det foregaaende halve Aarhundredes sidste Aar (950), men ikke tidligere. I denne Formulering er Antagelsen,

uden Tvivl ogsaa i min ærede Kollegas Øjne, absurd, men imellem den her fremsatte Antagelse og Prof. W.s Anskuelse kan jeg ikke se mindste Forskel. Men, vil Prof. W. sige (S. 127), jeg har jo 'søgt nærmere at paavise i min Afhandling S. 23', 'at a netop kunde tænkes brugt i aфт tidligere end i andre Ord', eller (Afsl. Bem. S. 277): «For at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950 [udhævet af mig] har jeg i mit Festskrift fremhævet, at den tidlige Brug af a i aфт mulig kunde skyldes en uklar Lydopfattelse hos Runeristeren, saa at han i dette Ord tidligere end i andre havde sammenblandet Tegnene for a og a». Meget rigtigt: derom strax.

At yngre Generationer nok kan bruge ældre Generationers Sprogformer og Skrivemaader, idet disse holder sig i Skriften, er en bekendt Sag, men ældre Generationer kan omvendt skrive yngre Generationers Sprogformer og bruge Skrivemaader, der er Konsekvenser af disse, kun forsaavidt disse yngre Sprogformer ved Siden af de ældre allerede er til. At yngre Sprogformer, naar de ved Siden af de ældre allerede er til, ogsaa kan fremtræde i Skriften samt disse yngre Sprogformers grafiske Konsekvenser, er noget der ikke trænger til en særlig Forklaring. Kan en yngre Skrivemaade derimod for en tidligere Tid specielt forklares, som Prof. W. vil forklare Skrivemaaden aфт paa Vedelspang-Stenene, saa kan den naturligvis ogsaa forekomme i Skriften, før end den tilsvarende Lydform, eller Lydformer, der senere har fremkaldt den samme Skrivemaade, var til. Saa vidt er min ærede Kollega og jeg enige. Men i saa Tilfælde kan hin Skrivemaade selvfølgelig ikke alene, som Prof. W. for aфт antager, forekomme indenfor den Halvdel af et Aarhundrede, indenfor hvilken senere en Lydlov fremkaldte eller kunde fremkalde den selvsamme Skrivemaade, men ogsaa tidligere, nemlig saa langt tilbage i Tiden som de Faktorer har været til, ved hvis Tilstedeværelse hin abnorme tidlige Skrivemaade forklares. Altsaa hvis Vedelspang-Stenenes aфт, i en Tid hvor den nasalerede og den ikke nasalerede Lyd endnu

holdtes nøje ud fra hinanden, kan forklares, paa den Maade som Prof. W. vil forklare den, saa kan man, naar man har grebet til denne Forklaring 'for at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950', ikke uden samtidig at ville hævde to indbyrdes uforenelige Standpunkter, paa samme Tid fremsætte den Paastand, at Indskrifterne «paa Grund af α i α ft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950», thi hin Forklaring kan lige saa godt gælde for 935 eller 920 eller endogsaa 900 som for 950, da den dobbelte Form, ved hvis Tilstedeværelse Prof. W. vil forklare hin tidlige Skrivemaade, allerede var tilstede c. 900. Det er mig uforstaaeligt, at det ikke umiddelbart, eller senest da han nedskrev sit Foredrag af 21de April 1893, er gaaet op for min ærede Kollega, at hans Forklaring, nemlig den Kendsgerning, at han overhovedet har søgt at give en speciel Forklaring, gældende for den ene Form α ft, er absolut uforenelig med hans 'netop paa Grund af α i α ft umulig'. Hans Forklarings nødvendige Forudsætning er, at α ft paa Vedelspang-Stenene ikke har noget med Denasaleringen at gøre. Enhver Lingvist indser, og ogsaa Prof. W. maa derfor kunne indse, at, hvis α ft hænger sammen med Denasaleringen, saa trænger det slet ikke til en saadan særlig Forklaring, som Prof. W. har søgt at give, og omvendt, hvis det trænger til en særlig Forklaring, saa har det ikke noget at gøre med Denasaleringen. At Prof. W. ikke har set dette, er den Fejl i Regningen, som han under alle Omstændigheder har gjort sig skyldig i, og som Følge af hvilken hans Resultat efter min Overbevisning er urigtigt. Det er Logiken, der 'nedlægger sit suveræne Veto' mod Prof. W.s Konklusion.

Altsaa min ærede Kollega og jeg er enige om, at Vedelspang-Stenenes α ft er skrevet i en Tid, da de to Tegn α og α 'endnu holdes nøje ud fra hinanden', og at det som Følge heraf trænger til en særlig Forklaring. Men Prof. W.s Forklaring,

som han nu har tolket den, er ikke fyldestgørende. Jeg har nu S. 209 ff. givet en anden Forklaring, som jeg skylder min ærede Kollega, idet den var bygget paa hans Forklaring, som jeg opfattede den, men i ét Punkt, som jeg har gjort Rede for, afveg fra denne. Prof. W. skriver nu om denne sin Forklaring og Forholdet imellem denne og min Forklaring i sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 277 følgende: «For at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950 har jeg i mit Festskrift fremhævet, at den tidlige Brug af ą i ąft mulig kunde skyldes en uklar Lydopfattelse hos Runeristeren . . . Men jeg har rigtignok ikke ved denne Ytring tænkt mig Muligheden af, at ąft virkelig var udtalt med Nasal. [Dette har jeg virkelig heller ikke tænkt mig!] Det Bevis, som Prof. M. har søgt at føre herfor [!], blandt andet ved Hjælp af Helmholtz' «Lehre von den Tonempfindungen», staar helt og holdent for min lærde Modstanders egen Regning». Altsaa Prof. W. fremstiller Sagen, som om jeg har fremsat den Anskuelse, at Vedelspang-Stenenes ąft har været udtalt med Nasal! Enten altsaa, hvad jeg ikke vil antage, fremstiller han en af mig i Forbigaaende S. 217 som tænkelig anført 'Mulighed' som min egentlige Forklaring, medens jeg anf. Sted udtrykkelig siger, at jeg anser en anden Forklaring, altsaa ikke denne tænkelige 'Mulighed', for rigtig. Eller min ærede Kollega har slet ikke rigtig læst (sml. ovenfor S. 372), eller i al Fald slet ikke forstaaet min virkelige Forklaring S. 209 f., som han S. 278 kalder for et 'filologisk Kunststykke', medens allerede den Omstændighed, at jeg ved Siden af denne min egentlige Forklaring af Formen ąft anfører som en tænkelig 'Mulighed' det, som han nu alene kæmper imod, maatte have vist ham, at jeg med min virkelige Forklaring maa have ment noget helt andet. At min ærede Kollega ikke har forstaaet denne min Forklaring, kan ikke være min Skyld: flere udmærkede Filologer og Lingvister har i Breve til mig udtrykkelig, netop m. H. t. Forklaringen af Formen ąft , betegnet min Argumentation som 'klar' og 'fuldkommen indlysende', og af de

mange Filologer, der har talt med mig eller skrevet til mig angaaende denne Sag, har ikke en eneste ikke forstaaet den. Denne min Forklaring kan altsaa selvfølgelig ikke ryddes af Vejen ved at Prof. W., ligesom i Foredraget S. 126, kæmper mod noget helt andet, end hvad jeg virkelig har fremsat som min Mening. Min ærede Kollega maa læse min Forklaring om igen: hvad han siger mod den, er et Slag i Luften. Skulde end Prof. W. selv nu se sig nødt til at opgive sin Forklaring for at kunne fastholde sit 'umulig', saa opgiver jeg derfor selvfølgelig ikke min Forklaring, men betragter den som rigtig, til han har gendrevet den.

Medens Prof. W. gaar altfor let hen over Hovedindholdet af min Afhandlings sproglige og historiske Del, idet han kun offrer én Side (277 f.) derpaa, beskæftiger han sig i en Ekurs paa 6 Sider (278 ff.) udførlig med en Note paa 1 Side og 14 Linier om Skovlænge-Stenen, en Note som jeg meget godt kunde have udeladt og som jeg vilde have udeladt, hvis jeg brugte samme Taktik som min ærede Kollega, fuldstændig at ignorere alle væsentlige Indvendinger (f. Ex. S. 263 L. 3 ff.) og alle til ham rettede Spørgsmaal (f. Ex. S. 226 L. 19 ff., S. 232 L. 11 f. n., S. 236 L. 19 ff.) og hverken at tage urigtige eller for stærke eller unøjagtige Udtryk tilbage (S. 242 L. 18 ff., S. 266 L. 11, S. 248 L. 16, S. 258 L. 18 ff.), eller at anerkende, hvor man har gjort sin Modpart Uret i formel Henseende (S. 264 Note), eller ved at man som Følge af en Misforstaaelse har kæmpet imod noget, som denne slet ikke har sagt (S. 210 L. 17 ff.). Denne Prof. W.s taktiske Methode er rigtignok ikke alene langt bekvemmere, men ogsaa langt hensigtsmæssigere end min, idet der ved den undgaas, at jeg kommer tilbage til noget af de Ting, som Prof. W. undlader at berøre i sin sidste Artikel, hvad jeg ellers kunde have Lyst til, paa samme Maade som Prof. W. nu kommer tilbage til Skovlænge-Stenen. Men da jeg anser det for en Pligt baade mod Modparten og Lærerne i forekommende Tilfælde at gøre, hvad Prof. W. har undladt, samt udtrykkelig at anføre, hvad man anerkender af Modstanderens Indvendinger, og drage sine Konsekvenser deraf, saa har jeg af denne Grund skrevet hin Note, og jeg skal ogsaa af samme Grund nu gaa ind paa Prof. W.s Indvendinger mod dens Indhold.

Hvad min ærede Kollega i det første Afsnit af sin Ekurs siger paa S. 279, har han fuldstændig Ret i. Han imødegaaer her en Relativsætning, der virkelig findes i min Note paa S. 222. Men hvad han kæmper imod, er noget, som jeg i Virkeligheden hverken har ment eller mener: Fejlen er min, idet jeg har udtrykt mig unøjagtig. Jeg har, da jeg skrev min sidste Note i min Anmeldelse S. 32, virkelig troet, at Skovlænge-Stenen var fra det 11. Aarh., hvad Prof. W. nu erklærer, at den med Worms stungne Runer maatte have været. Og hvad jeg i hin Relativsætning i Noten paa S. 222 har ment, er,

at Monofthongeringen og, hvis Skovlænge-Stenen virkelig havde haft dem, de stungne *k*-Runer vilde have karakteriseret Indskriften som tidligst omtrent samtidig med Hällestad-Stenene. Noget andet end dette, nemlig det som min ærede Kollega imødegaar, kan jeg slet ikke have ment, da jeg dog umulig har kunnet antage, at alle Indskrifter med stungne *k*-Runer og Monofthongering maatte være fra samme Aarti som, eller omtrent samtidige med Hällestad-Stenene. At jeg ved en Fejltagelse er kommen til at udelade Ordet 'tidligst', har jeg erkendt, saa længe som den 'lange Note' har været trykt og endnu noget længere, og jeg har derfor fra den Tid det 15de Ark har været trykt, forudset min ærede Kollegas Indvending.

Paa de øvrige 5 Sider af sin Exkurs S. 279—284 imødegaar Prof. W. tre korte Sætninger paa 7 Linjer om Skovlænge-Stenen i Noten S. 223 L. 10—4 f. n. En Kausalsætning paa 1 Linje: 'da vi c. 980 paa den større Jællinge-Sten ser Denasaleringen gennemført', som Prof. W. imødegaar paa 2 Sider 280 f., har han ladet udsige hundrede Gange mere, end der skulde ligge i den. Det har ikke kunnet falde mig ind med denne Sætning at ville sige, at Denasaleringen i det Aar, den større Jællinge-Indskrift blev ristet, har været gennemført hos alle og overalt paa det danske Sprogs Omraade, som Prof. W. har forstaaet det, hvilket foranlediger ham til at sige: 'Det er en mærkelig Forestilling. Prof. M. baade her og andetsteds i sin Afhandling har dannet sig om Denasaleringen, idet han aabenbart tænker sig, at den nasale Udtale af *a* har holdt sig urokket til hen imod Midten af det 10de Aarhundrede og derefter i Løbet af et forholdsvis kort Tidsrum er fuldstændig opgivet'. Altsaa min ærede Kollega fremstiller her Sagen, som om jeg ikke skulde have vidst, at Nasaleringen ikke havde holdt sig urokket foran Nasaler, skönt han ikke kan have overset, at jeg udtrykkelig har fremhævet dette i min Anmeldelse S. 31 og i min Afhandling S. 206 og andetsteds. Om *-a* i To- og Flerstavelserord s. nedf. Dersom Prof. W. i første eller eneste Stavelse anerkendte en Denasalering før 950 under andre Betingelser end foran Nasaler, vilde han vel ikke have udtalt sit 'netop paa Grund af *a* i *aft* umulig'. Og at jeg ikke kan have haft den 'mærkelige Forestilling', at Nasaleringen af *a* efter 950 'i Løbet af et forholdsvis kort Tidsrum' fuldstændig er opgivet, en Forestilling, der fuldkommen svarer til den, som Prof. W. selv i Foredraget ytrede om Monofthongeringen, hvor han mente S. 130, at hvis den mindre Jællinge-Stens *þusi*, 'som Prof. M. overilet forudsætter, betyder *þósti*, følger det af sig selv, at ... Vedelspang-Stenens *þau si* maa have samme Betydning', fremgaar af hvad jeg S. 229 f. 231 bemærker om Lydovergange og af hvad jeg S. 230 Note 1 antyder om, at Kong Harald Blaatand, der rejste den større Jællinge-Sten, selv uden Tvivl har fastholdt Nasaleringen til sin Død. Jeg har med hin Sætning kun ment, at Denasaleringen i det Aar, den større Jællinge-Sten blev rejst, sikkert var gennemført hos den éne Mand, der paa Kongens Befaling ristede Runerne, ihvorvel jeg selvfølgelig har antaget og antager, at Denasaleringen foruden hos ham ogsaa nok har været gennemført hos nogle andre.

At Prof. W. nu efter Udgivelsen af sin Bog 'Die Runenschrift' (1887) har forandret sin Anskuelse om Betydningen af Runen *a* paa den større Jællinge-Sten og samtidige Mindesmærker, hvilket ikke kunde være mig be-

kendt, er en Sag for sig. I Tostavelserformer paa -ą som kristną akk. plur. paa den større Jællinge-Sten, stata inf. paa den anden Hällestad-Sten, lader Prof. W. nu den oprindelige Nasalering være bevaret. Men mærkelig nok meddeler han ikke med et eneste Ord, at han m. H. t. disse Former har skiftet Mening: han henviser til sin Bog («Former, som jeg udførlig har omtalt i »Die Runenschrift« S. 322 f.»), som om Læseren vilde finde en Begrundelse af hans nuværende Opfattelse der, men der staar lige det Modsatte! I »Die Runenschrift« anf. St. læser vi: «In Dänemark und wahrscheinlich auch in Schweden war die nasalität [i To- og Flerstavelserformer paa -ą, «also im acc. pl. masc. der a-stämme, in vielen formen der n-stämme, im inf. und in der 3. pers. plur. präs. der verba»] bereits im anfang des 9. jhdts verloren, wie dies aus unsern ältesten runensteinen hervorgeht, die hier stets die *úr*-rune brauchen: ... ala gen. sgl. (Glavendrup), ala kuþa acc. sgl. (Glavendrup), ... rita inf. (Glavendrup, Tryggevælde), ... Neben der grossen masse von beispielen für die *úr*-rune in den genannten formen gerade aus unsern ältesten inschriften finden wir ganz ausnahmsweise und erst in jüngerer inschriften ą in filaga acc. sgl. (Sjörup), stina acc. pl. auf ein paar schonischen steinen, ... kristną acc. plur. (der grössere stein von Jællinge), stata inf. (Hällestad b). Dass wir in diesen fällen nicht den alten nasalvokal bewahrt vor uns haben, geht jedoch deutlich aus der grossen menge analoger formen mit der *úr*-rune nicht nur auf weit älteren und auf gleichzeitigen steinen, sondern auch auf eben denselben denkmälern hervor, die ausnahmsweise ą gebrauchen. ... In den angeführten formen mit ą sehe ich daher nur eine vermischung von ą und a; aber wenn ą besonders hinter n auftritt, so ist es doch hier ohne zweifel absichtlich aus kalligraphischen gründen gebraucht, um das zusammen-treffen von a n [de to hinanden lignende Runer] zu vermeiden.» Alt dette fandt og finder jeg slaaende og uigendriveligt, og for mig er det, indtil min ærede Kollega har gendrevet sin egen tidligere Anskuelse med tvingende Grunde, utvivlsomt, at »Die Runenschrift's« Forfatter med Hensyn til disse Former har haft en rigtigere Opfattelse end Forfatteren af Exkursen S. 280 ff. At Prof. W. angaaende Forklaringen af den større Jællinge-Stens ą i þaurui har forandret sin tidligere Anskuelse, meddeler han S. 281: han trøster sig «til nu sikkert at kunne paavise, at ą i þaurui netop er Betegnelse for den Næselyd, med hvilken Selvlyden er bleven udtalt» [altsaa = *byrwi* af germ. *þunrui*, akk. *-iān*, gen. *-iāz*, lok. *-iāi*]. At Runeristeren har udtalt dette Ord med nasaleret Vokal og at han med ą har villet betegne et nasaleret y, kan jeg indtil videre ikke tro (hvormed jeg selvfølgelig ikke vil bestride, at dette Ord tidligere og endnu c. 980 af mange, bl. a. af Kong Harald selv, har været udtalt med nasaleret Vokal), men vi vil afvente, hvorvidt det vil lykkes Prof. W. at paavise dette. «Kun i den større Jællinge-Stens sār, hvor ą betegner det lange æ», finder Prof. W. en Sammenblanding af Tegnene ą og a. For dette ene Ord maa han altsaa søge en særlig Forklaring, ligesom for Vedelspang-Stenenes aft: jeg tror næppe, at det vil kunne lykkes ham at finde en saadan, der er fyldestgørende, og dermed at bevise, at Runeristeren endnu udtalte nasalerede Vokaler; dog, dette kan vi afvente. Men skulde min ærede Kollega kunne bevise dette, saa kan

det kun være gunstigt og paa ingen Maade ugunstigt for min Hovedsætning, at Nasaleringen (undtagen foran Nasaler, bortset fra Tostavelserord paa -a) var intakt paa Vedelspang-Stenenes Tid og at, ligesom a i niqut paa Nørre-næraa-Stenen c. 875, Vedelspang-Stenenes a i aft trænger til en særlig Forklaring, en saadan som baade Prof. W. og jeg har søgt at give, at altsaa dette aft lige saa godt kan være ældre, som det kan være fra 950.

Men hvordan dette end forholder sig, kan jeg ikke se, at der har været nogen Anledning for min ærede Kollega til at operere med Udtryk som 'fuldstændig Vildfarelse' (S. 281) mod mig, som om jeg burde have vidst, hvad han har udfundet efter Udgivelsen af 'Die Runenschrift' uden offentlig at have meddelt det. En Videnskabsmand, der tror at have erkendt en Sandhed, som han selv og andre ikke tidligere har vidst, kan nok meddele den paa en anden Maade uden at bruge saadanne Udtryk. Den, som Udtrykket 'fuldstændig Vildfarelse' i Virkeligheden falder tilbage paa, er Forfatteren til 'Die Runenschrift'. I Exkursen S. 280 siger Prof. W.: Det viser sig, «at Nasalerne ... ere opgivne efterhaanden, i nogle Forbindelser meget tidlig [efter Sammenhængen nødes Læseren til at tro, at jeg har bestridt dette: hvor har jeg nogensinde gjort det?], i andre saa sent, at de først hen imod Aar 1100 kunne siges fuldstændig at være forsvundne». Jeg har heller aldrig bestridt dette sidste: jeg taler om den større Jællinge-Sten, ikke om andre Stene, og desuden har jeg selvfølgelig kun talt om Sproget, ikke om Skrivemaaden. Men jeg er tilbøjelig til at tro, at Prof. W. nu i sin Exkurs, i Modsætning til sin Bog 'Die Runenschrift', ikke tilstrækkelig skarpt skelner imellem Sprog og Skrivemaade. At Denasaleringen, bortset fra Stillingen i Udlyden af To- eller Flerstavelserord og Stillingen foran Nasaler, ogsaa endnu efter Midten af det 10de Aarh. i nogle Forbindelser er indtraadt tidligere end i andre, er i og for sig meget sandsynligt: at det rimeligvis har forholdt sig saaledes, kan vi let blive enige om. Men det gentagne Gange anførte Sted i 'Die Runenschrift', som der henvises til, véd aldeles intet derom. At den ældre Skrivemaade i mange enkelte Tilfælde har holdt sig meget længe, har formodentlig Forfatteren til 'Die Runenschrift' ogsaa allerede vidst, men at den af os med a transkriberede Rune endnu i det 11te Aarh. kan have betegnet en virkelig nasaliseret Lyd i Sproget, hvad jeg hverken har bestridt eller paastaet, véd 'Die Runenschrift' anf. St. aldeles intet om. 'Die Runenschrift's Forfatter lader a og ą, bortset fra Stillingen foran Nasaler og i Slutningen af To- eller Flerstavelserord, begynde at blandes i det 10de Aarhundredes sidste Halvdel: umiddelbart efter den udmærkede Forklaring af -ną for -na i Former som kristną, ved hvilken der bevises at dette -ą, hvor det findes i det 10de Aarh.s sidste Halvdel, var = -a, anfører 'Die Runenschrift's Forfatter S. 323 «noch einen beweis für die vollständige vermischung der óss- und ár-rune zu ende des 10. jhdts.». Det er altsaa, hvis Exkursens Forfatter skulde have Ret, hvad vi maa betegne som ønskeligt for Prof. W.s Skyld, ikke mig, men 'Die Runenschrift's Forfatter, der 'angaaende Nasaleringens Brug i de to sidste Aartier af det 10de Aarh.' «svæver i en fuldstændig Vildfarelse», thi alle Former, som Prof. W. S. 281 støtter sin Dom paa, opfattes af mig ikke anderledes end af Forfatteren til 'Die Runenschrift'. Men man vil ikke kunne fortænke mig i, at jeg for min

Part, her hvor det ikke drejer sig om selve de runologiske Kendsgerninger, men om deres lingvistiske Bedømmelse, indtil videre har mere Tiltro til 'Die Runenschrift's Forfatter.

Min ærede Kollega siger S. 278, at jeg 'i den lange Note S. 221—23' leverer forskellige 'værdifulde positive Bidrag til Bedømmelse af den Methode', som jeg bruger 'ved Fastsættelsen af Runestenenes Kronologi'. Han skriver 'Runestenenes' Kronologi, som om jeg, der er Filolog paa et andet Omraade og Lingvist, nogensinde havde udgivet mig for Runolog, eller som om jeg var en Konkurrent, der betragtede 'Fastsættelsen af Runestenenes Kronologi' som sin Opgave. Jeg har ikke anmeldt min ærede Kollegas Festskrift som Runolog. Kan man ikke som Lingvist og Filolog uden at være Runolog finde en lingvistisk eller en historisk Fejl i et runologisk-historisk Værk? Er det min ærede Kollegas Mening, at man uden at være Runolog ikke maa anmelde et af hans Værker, undtagen ubetinget rosende (min Anmeldelse var baade anerkendende og rosende, kun ikke ubetinget rosende: en saadan skriver jeg overhovedet aldrig), og at man ikke, saaledes som jeg har gjort det, maa tillade sig at ytre og med historiske Grunde og saavidt muligt ogsaa med runologiske Grunde, støtte en afvigende historisk Opfattelse? I Slutningen af sin Artikel S. 284 stiller Prof. W. Sagen paa Hovedet, idet han taler om min 'Tidsbestemmelse' og mine 'derpaa byggede historiske Slutninger'. Prof. W. selv som Runolog har bygget historiske Slutninger paa en runologisk Tidsbestemmelse: jeg, som Ikke-Runolog, har aldrig gjort og vilde aldrig gøre sligt. Hvad jeg har gjort, er omvendt at bygge en Tidsbestemmelse paa historiske Slutninger. Prof. W. vil nu S. 282—4 'gennem et enkelt Exempel', nemlig Skovlænge-Stenen, som jeg kun har berørt, fordi jeg af den anførte Grund ansaa det for min Pligt, vise Forskellen mellem sin og min Methode. Paa det rent runologiske Omraade, d. v. s. overalt hvor det kommer an paa Kendskab til runologiske Fakta, anerkender jeg selvfølgelig Prof. W.s Overlegenhed, hvad jeg ikke gör paa det almen-lingvistiske og det historiske Omraade. En Videnskabsmand, der som Prof. W. paa et bestemt Omraade véd uden Sammenligning mere end alle vi andre, kan nok paa dette Omraade sige det, som han vil sige S. 283 f., paa en anden Maade end han gör. Han har maaske selv ingen Forstaaelse for den Uretfærdighed, som han begaar ved S. 284 at nedsætte, hvad han kalder min Methode, uden at tage Hensyn til, at vi andre, Ikke-Runologer, først naar hans Runeværk foreligger, kan vide saa meget, som han i dette vil have nedlagt af sin Viden, og at vi indtil den Tid ikke kan have det Kendskab til runologiske Fakta, som man selv ønsker. Prof. W., der af samtlige danske Runemindesmærker har Tegningerne paa sit Studereværelse, kan maaske slet ikke forestille sig, hvor uhyre vanskeligt det i mange Tilfælde kan være for os andre, ja undertiden umuligt, at faa fat i en Gengivelse af en Runeindskrift, som kunde være af Vigtighed for en og som man ønsker at bruge. I mange Tilfælde kan man, selv om man har faaet fat i en Gengivelse af en Runeindskrifts Ordformer, dog ikke opnaa nogen Kundskab om Indskriftens ydre Habitus og saadanne ydre Omstændigheder, som Skilletegnes Form og Stilling, Ting som Prof. W. med Rette erklærer for vigtige. Hvis Prof. W. vilde tage tilbørligt Hensyn hertil, tror jeg ikke, han vil kunne paapege

nogen principiel Forskel mellem min og min filologiske Methode til Ugunst for min. En Fejl i en eller anden Præmissee kan i øvrigt ikke nedsætte en Videnskabsmands Methode, hvad jeg, efter at have søgt at paavise, at min ærede Kollega havde begaaet en Fejl i Regningen, S. 234 f. udtrykkelig har fremhævet. — Prof. W. bemærker S. 282: «Det er vistnok kun et meget flygtigt Blik, Prof. M. under mit Foredrag i Videnskabernes Selskab har kastet paa den Tegning af Skovlænge-Stenen, som jeg ved den Lejlighed fremlagde». Dette er fuldkommen rigtigt. At jeg ikke kunde studere Tegningen grundigt i et Øjeblik, hvor det regnede ned paa mig med kollegiale Høfligheder, vil enhver let kunne begribe. Jeg saa bl. a., at Stenen, i Modsætning til Worms Gengivelse, havde a star p r (som Prof. W. meddelte S. 125) og ras pi (hvad jeg allerede vidste fra 'Die Runenschrift' S. 319) og jeg saa de to k-Runer i Slutningen. Af de Punkter, som Prof. W. gør Brug af paa S. 283, er det kun Formen pa si i Slutningen af første Linje og Skilletegnene i Begyndelsen af Linjerne, som jeg i den Del af et Minut, i hvilken jeg saa Tegningen, ikke har lagt Mærke til. At vi nu anf. St. for første Gang har faaet en paalidelig Gengivelse af Skovlænge-Indskriften, saavidt mig bekendt den første offentliggjorte Gengivelse af denne Sten overhovedet siden Worms Dage (!), er det vigtigste Udbytte af Prof. W.s sidste Artikel.

Ved Skovlænge-Stenens Bedømmelse gik jeg ud fra en bestemt Forudsætning, nemlig den, at dens a f t i r intet har med Denasaleringen at gøre, da Stenen ellers ikke blander a og a: skulde Forudsætningen være urigtig (s. nedf.), kan jeg selvfølgelig ikke gøre Krav paa et rigtigt Resultat, lige saa lidt som Prof. W.s Resultat for Vedelspang-Stenene kan være rigtigt, naar hans Forudsætning, at disse Stenes a f t, til Trods for den af ham givne specielle Forklaring, har noget med Denasaleringen at gøre, er urigtig. Gaaende ud fra hin Forudsætning bestemte jeg (for at bruge Prof. W.s Udtryk S. 277) 'den Grænse, inden for hvilken jeg rent theoretisk bevægede mig' med Hensyn til Skovlænge-Stenens Tid til 935—980. d. v. s. Tiden mellem den mindre Jællinge-Sten paa den ene Side og den større Jællinge-Sten og Hællestad-Stenene paa den anden Side (om Tidsgrænsen nedad c. 980, s. nedf.). Prof. W. tror nu at kunne sætte Skovlænge-Stenen til c. 985 og siger S. 284: «Ved med et rundt Tal at sætte denne Sten til c. 950 har Prof. M. begaaet en Fejl paa mindst 30 Aar. . . . Fra mit Standpunkt maa jeg derfor anse den Methode, som Prof. M. følger ved Bedømmelsen af Runemindesmærkerne og deres Tid, for saare mangelfuld. . . .»

Hertil er der meget af bemærke.

For det første har jeg, hvor jeg nævnte hint runde Aarstal, der slet ikke var Midtpunktet af den Tid, som jeg betegnede som theoretisk mulig, umiddelbart tilføjet, at jeg ikke vilde 'have lagt nogen Vægt herpaa'. Min ærede Kollega undlader at medtage denne Tilføjelse, hvor han anfører mine foregaaende Ord (S. 280), og mit Forbehold har ikke affholdt ham fra netop at benytte de umiddelbart foregaaende Ord til at nedsætte min Methode.

Dernæst undlader Prof. W. at gøre Læseren opmærksom paa en meget væsentlig Omstændighed, der vilde have forringet Indtrykket af hans Tal, nemlig den væsentlige Forskel, der bestaar imellem et theoretisk rundt Aarstal og et faktisk ikke rundt eller rundt Aarstal. Tidsforskellen imellem

disse to Tal kan for Runemindesmærker være 20—25 Aar, uden at det ene eller det andet Tal derfor behøver at være urigtigt. F. Ex., den Grænse, inden for hvilken Prof. W. nu 'rent theoretisk' bevæger sig med Hensyn til Vedelspang-Stenenes Tid, falder mellem 950 og 1000, d. v. s. hvis det ikke drejede sig om historiske Mindesmærker, maatte han ifølge sin nuværende (efter min Mening urigtige) Opfattelse sætte Stenene til c. 975: dette vilde være det theoretiske runde Aarstal. Det faktiske runde Aarstal for Vedelspang-Stenene derimod, som han bestemmer paa Grundlag af historiske Overvejelser, er ifølge ham 950: Tidsforskellen 25 Aar. For historiske Mindesmærker er det selvfølgelig det faktiske ikke runde eller runde Aarstal, som vi, saavidt muligt, ønsker at vide: det theoretiske runde Aarstal for Mindesmærkerne, hvilket efter min Opfattelse i Almindelighed vil sige saa meget som et Tidspunkt c. 40 Aar efter Runeristerens Fødsel, medens han i Virkeligheden kan have ristet Indskriften paa et tidligere eller senere Tidspunkt af sit Liv, er for Historien selvfølgelig fuldstændig ligegyldigt. For ikke-historiske Runemindesmærker er det derimod det theoretiske runde Aarstal, som vi søger, simpelthen fordi vi for disse aldrig vil faa det faktiske ikke runde Aarstal og kun i sjældne Tilfælde kan faa et sandsynligt faktisk rundt Aarstal at vide (f. Ex. naar man, som Prof. W. tror at kunne det for Skovlænge-Stenen, kan knytte Stenen til et bestemt historisk Mindesmærke s. nedf.). Hvad jeg søgte for Skovlænge-Stenen, var af den anførte Grund udelukkende det theoretiske runde Aarstal: hvad Prof. W. tror at have fundet, kan derimod (efter hans Ord at dømme) kun være det faktiske runde Aarstal. Midtpunktet af den Periode, indenfor hvilken jeg theoretisk bevægede mig med Hensyn til Skovlænge-Stenens Tid, er c. 960; Prof. W.s faktiske runde Aarstal (om hvilket nærmere s. nedf.) c. 985: Tidsforskellen de samme 25 Aar som ovenfor ifølge Prof. W. for Vedelspang-Stenene.

Ved med et rundt Tal at sætte Skovlænge-Stenen 'til c. 950', siger min ærede Kollega, 'har Prof. M. begaaet en Fejl paa mindst 30 Aar, — netop den samme Fejl, som han efter min Mening har gjort sig skyldig i ved Fastsættelsen af Vedelspang-Stenenes Tid.' Dette vilde kun være Tilfælde, hvis Prof. W.s Tidsbestemmelse for Skovlænge-Stenen skulde betegne det theoretiske runde Aarstal, saaledes at Stenen faktisk kunde være 25 Aar yngre, og 'den Grænse, indenfor hvilken han rent theoretisk bevægede sig' faldt mellem 960—1010. Men dette sidste er næppe min ærede Kollegas Mening. I min Anmeldelse S. 31 skrev jeg: 'Runeindskrifternes Kronologi, som Wimmer lærer os den og som jeg har den højeste Agtelse for, kan ifølge Sagens Natur kun være relativ'. Dermed mente jeg, at det (for her kun at tale om Tiden til Aar 1000) indtil den Tid, hvor de historiske Mindesmærker begynder, og i en mindre Grad ogsaa endnu indenfor de historiske Mindesmærkers Periode, med de ikke-historiske Runeindskrifter Tidsbestemmelse mutatis mutandis omtrent forholder sig som med Tidsbestemmelserne i den indiske Literaturhistorie, hvor vi kun har en relativ Kronologi, en theoretisk Rækkefølge, der lader sig fastsætte af indre Grunde, men ingen Aarstal. Ligesom man i en Literaturhistorie uden Aarstal som Følge af en eller anden urigtig literaturhistorisk Forudsætning kan begaa Fejl ved Fastsættelsen af den theoretiske Rækkefølge, saaledes maa ogsaa i

Runologien en urigtig Forudsætning (f. Ex. angaaende Vedelspang-Stenenes *aft* eller den mindre Jællinge-Stens *þusi*) føre til Fastsættelsen af en tildels urigtig theoretisk Rækkefølge for Mindesmærkerne. Den theoretiske og den faktiske Rækkefølge er til en vis Grad uafhængige af hinanden, paa samme Maade som i Literaturen et Mindesmærke, der tilhører en ældre Retning end et andet, derfor dog faktisk meget godt kan være yngre end dette. Et Led, in casu et Runemindesmærke, der sættes til et bestemt theoretisk rundt Aarstal, indenfor den (rigtig eller tildels urigtig) fastsatte theoretiske Rækkefølge, drager mere eller mindre de forudgaaende og efterfølgende Led og kan drage hele Rækken efter sig: ogsaa de historiske Mindesmærkers theoretiske runde Aarstal kan med de øvrige forskydes, dog saaledes at de ikke fjerner sig mere end i det højeste c. 25 Aar fra de faktiske ikke runde eller runde Aarstal, for saa vidt som disse staar fast. Hvis Prof. W.s Tidsbestemmelse for Skovlænge-Stenen skal betegne det theoretiske runde Aarstal, saa har jeg, gaaende ud, ligesom han, fra den Forudsætning, at Vedelspang-Stenenes *aft* og Skovlænge-Stenens *aftir* maa bedømmes overensstemmende, fuldstændig uafhængig af min ærede Kollega, hvis nøjagtige Tidsbestemmelse for Skovlænge-Stenen jeg slet ikke kendte, beregnet Tidsafstanden imellem Vedelspang-Stenene og Skovlænge-Stenen nøjagtig som han. Ifølge Prof. W. er den theoretiske Tidsafstand imellem Skovlænge-Stenen (c. 985) og Vedelspang-Stenene c. 10 Aar, Tidsafstanden imellem det theoretiske og det faktiske runde Aarstal for Vedelspang-Stenene (975 og 950) c. 25 Aar, Summa c. 35 Aar. Jeg har bestemt det theoretiske runde Aarstal for Skovlænge-Stenen (uden at ville have lagt Vægt derpaa) til c. 950, det theoretiske runde Aarstal for Vedelspang-Stenene (eksempelvis) til c. 940, disse Stenes faktiske Tid til c. 920. Jeg haaber dog, at ingen for denne Overensstemmelses Skyld vil betragte en theoretisk Tidsafstand af c. 10 Aar og en faktisk af c. 30—35 Aar imellem Stenene for fastslaaet. At mine Aarstal er saa meget tidligere end Prof. W.s, er en nødvendig Følge af, at vi er gaaet ud fra forskellige Forudsætninger, for saa vidt som han antager, at *aft* og *aftir* hænger sammen med Denasaleringen, medens jeg antog, at *aftir* havde lige saa lidt med Denasaleringen at gøre som Vedelspang-Stenenes *aft*. Hvis jeg med Hensyn til Tidsbestemmelsen for Vedelspang-Stenene skulde have Uret, saa var min Tidsbestemmelse for dem og Skovlænge-Stenen en Fejl, ikke to. At jeg altsaa ifølge Prof. W. med Hensyn til Skovlænge-Stenen har begaaet »netop den samme Fejl«, som jeg efter hans Mening har gjort mig »skyldig i ved Fastsættelsen af Vedelspang-Stenenes Tid«, kan næppe betegnes som et meget eklatant Bevis paa en »saare mangelfuld« Methode. Jeg anerkender (s. nedf.), at Skovlænge-Stenen faktisk kan være fra c. 985, ligesom jeg aldrig har bestridt, at Vedelspang-Stenene, rent theoretisk, kunde være fra 950. Jeg indrømmer endvidere, at hvis Prof. W. skulde have Ret i at sætte Vedelspang-Stenene rent theoretisk til c. 975 (= 950—1000), hvilket jeg rigtignok anser for en Umulighed, saa kan det theoretiske runde Aarstal for Skovlænge-Stenen have været c. 985, saaledes at Stenen faktisk kunde være fra 1010. Men da dette sidste vistnok slet ikke er min ærede Kollegas Mening, skal jeg ikke gaa videre ind paa dette Punkt.

Som terminus ad quem for Skovlænge-Stenen satte jeg Aarstallet 980.

Af hvilke Grunde gjorde jeg det? For de historiske Mindesmærkers Skyld, der er fra c. 980, den større Jællinge-Sten og Stenene fra Hällestad og Sjörup. 1) fordi Sjörup-Stenen og den første Hällestad-Sten, altsaa to af de fire samtidige Stene, allerede har en stungen k-Rune. Da der paa den foregaaende S. 222 i samme Note havde været Tale om disse stungne Runer, omtalte jeg dem ikke igen S. 223. 2) fordi ligesom den større Jællinge-Sten ogsaa Sjörup-Stenen og to af de tre Hällestad-Stene blander Tegnene *ā* og *a*. Sjörup-Stenen har *filaga*, den anden Hällestad-Sten *stata*, den første Hällestad-Sten *a* for *ā* i askil. De nævnte Former ligesom den større Jællinge-Stens *kristna* og *sar* bedømte jeg nøjagtig som 'Die Runenschrift' S. 320—3. Jeg har anf. St. i Noten kun antydnet det her anførte: at min ærede Kollega har saa meget et udsætte paa min Note, skyldes vistnok tildels den Omstændighed, at jeg ønskede at gøre den 'lange' Note saa kort som muligt.

Hvorledes er nu Prof. W. naaet til sit afvigende Resultat? Hvor der er Tale om de stungne k-Runer, S. 279, undlader han at tage Hensyn til Sjörup-Stenen, fordi jeg i min Note S. 222 for Korthedens Skyld kun havde nævnt Hällestad-Stenene, ikke den fra dem uadskillelige Sjörup-Sten, som jeg selvfølgelig indbefattede under Betegnelsen 'Hällestad-Stenene'. Det virkelige Forhold, at 2 af de 4 samtidige Stene har et punkteret k, bliver saaledes hos ham til 1 af 3, idet han skriver: «Det stungne k viser sig nemlig for første Gang paa Hällestad-Stenene, men saa sporadisk, at vi paa alle tre Stene med de forholdsvis lange Indskrifter kun møder det en eneste Gang, nemlig i Ordet *aigi* paa den største Sten, medens vi i alle andre Tilfælde finder k uden Punkt». — Dette er imidlertid uden Betydning for Resultatet. Af Betydning for Prof. W.s Resultat er derimod følgende to Punkter. 1) Han har, som vi har set, uden at han meddeler det, forandret sin Mening angaaende Betydningen af *ā* paa den større Jællinge-Sten, Hällestad-Stenene og Sjörup-Stenen. Som Følge heraf finder han S. 281 paa Hällestad-Stenene 'ikke en eneste virkelig Afvigelse fra den gamle Regel'. askil paa den største Hällestad-Sten skal nemlig være en «rent tilsyneladende» Undtagelse, «da den skyldes en forandret Udtale af Navnet». Netop: Nasaleringen var opgivet (Die Runenschrift S. 320 § 3), thi en anden kvalitativ eller kvantitativ Forandring af Vokalen (smst. § 2) kan her ikke komme i Betragtning. For mig er dette netop quod erat demonstrandum.

2) Afgivende fra det Princip, som han ellers følger ved sine runde Tal, sætter Prof. W. i sine 'Afsluttende Bemærkninger' Hällestad-Stenene (med Sjörup-Stenen) til c. 985 i Stedet for til c. 980: han plejer nemlig ellers (for det 10de Aarh.) kun at regne med hele Aartier (og for Tiden fra 600 til 900 med Fjerdedele af et Aarhundrede). Sml. S. 129. F. Ex. Danevirke-Stenen, der tidligst kan være rejst i Efteraaret 995, sætter han ikke til c. 995, men til c. 1000. (Anf. St. siger han: «at jeg nu med de historiske Kendsgærninger for Öje i Steden for «omtr. 1000» tror at kunne sætte 996, synes mig kun at tale til Fordel for mine runde Tal». Dersom han her kun skulde mene til Fordel for Brugen af runde Tal i Stedet for ikke runde, saa trænger den vel ikke til nogen Apologi, men hvis han, fordi Tidsbestemmelsen c. 1000 for Danevirke-Stenen, taget som rundt Tal, var rigtig, gør Krav paa,

at vi derfor skal have Tiltro til Rigtigheden af alle hans andre runde Tal, saa er dette dog for meget forlangt. Thi da den Kong Sven, der nævnes paa Danevirke-Stenen og hvis Hjemfælle var dragen vestpaa, af historiske Grunde kun kunde være Sven Tjugeskæg, hverken Knud den stores Søn Sven eller Sven Estridsøn eller Sven Grade, saa kunde Danevirke-Stenen uden stor Fare, ogsaa uden runologiske Kundskaber, med et rundt Tal sættes til c. 1000.) Om den mindre Jællinge-Sten, der formodentlig er fra 935, siger Prof. W. smst.: jeg har altid været i Tvivl om, hvor vidt jeg skulde vælge c. 930 eller c. 940; ét af disse Tal maatte jeg nemlig vælge, naar jeg vilde holde mig til runde Tal*. At gøre en Undtagelse fra denne Regel for Hällestad-Stenenes Skyld, som Prof. W. gör det til Ugunst for mig, var der saa lidt Anledning til som vel muligt: til 'c. 985' kan dog kun sættes, hvad der ogsaa kan have været noget yngre end 985 eller hvad der kan være sket f. Ex. mellem 981—989; derimod hvad der senest kan være sket 985, men 'rimeligvis', som Prof. W. selv siger S. 281, har 'fundet Sted et Par Aar tidligere', og ogsaa kan være sket noget før 980, plejer man ellers at sætte til c. 980. Jeg har i mine Præmisser intetsteds, som Prof. W. nu gör, regnet Hällestad-Stenene som værende fra c. 985, men har anset dem for ældre, da jeg anser det for meget sandsynligt, at Slaget paa Fyrisvoldene har fundet Sted før 980 (derfor har jeg i Noten S. 222 betegnet Hällestad-Stenene som værende 'fra Harald Blaatands senere Regeringstid', ikke 'sidste'). Retfærdigheden byder altsaa, at der i Stedet for Prof. W.s 'c. 985' i hans Polemik mod mig overalt indsættes c. 980: dermed vilde hans Hovedtrumf gaa tabt. Ved at min ærede Kollega i Modstrid med sine egne Principer har sat Hällestad-Stenene til 'c. 985', er det lykkedes ham at faa et Resultat ud, som jeg havde betegnet som 'fuldstændig udelukket': jeg havde nemlig netop med Hensyn til Hällestad-Stenene og Sjørup-Stenen, ikke udelukket 980, kun 981—1000. Hvor han anfører mine tre Sætninger (S. 279), tillader Prof. W. sig at udhæve Ordene 'maa jeg i det mindste betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede', uden at tilføje, at det ikke er mig, der har udhævet dem, og S. 284 henfører han triumferende Skovlænge-Stenen til samme Tid som Hällestad-Stenene, for Skovlænge-Stenen 'altsaa netop den Periode, som Prof. M. ifølge sin Methode ansaa for 'fuldstændig udelukket*' (saaledes udhævet af Prof. W.), medens dette sidste i Virkeligheden slet ikke er sket ifølge min Methode, men (vel at mærke under den Forudsætning, at Skovlænge-Stenen havde bevaret Nasaleringen) som Følge af, hvad Prof. W. selv havde lært os i 'Die Runenschrift' S. 320—323: naar jeg skrev, at jeg maatte betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede (i Stedet for at betegne det som meget usandsynligt, at Skovlænge-Stenen skulde være yngre end Hällestad-Stenene fra c. 980), saa var det fra min Side, hvad jeg uden videre indrømmer, kun et for stærkt Udtryk, der strider mod mine egne Anskuelser om Lydovergange.

Hvorledes beviser Prof. W. da, at Skovlænge-Stenen maa henføres til samme Tid som Hällestad-Stenene? Idet han søger at paavise Tilknytningspunkter imellem Skovlænge-Stenen og den ene Hällestad-Sten (den tredje), der hverken har a for a (eller a for a) eller stungne k-Runer. Antaget, at

de af ham anførte Momenter virkelig er saadanne Tilknytningspunkter, hvad beviser de saa? Naar af 5 omtrent samtidige Mindesmærker (større Jællinge-Sten. Hällestad-Stenene, Sjørup-Stenen) ét ikke som de andre 4 blander a og a, og det samme Mindesmærke ikke som to andre samtidige Mindesmærker har en stungen k-Rune, saa er for mig ét af to med Nødvendighed Tilfælde. Enten er det rent tilfældigt, at den tredie Hällestad-Sten, idet den har fastholdt den historiske Orthografi i asbiurn og det historisk rigtige a i andre Ord, ikke udviser noget a for a eller omvendt, medens den vilde have haft saadanne, hvis Indskriften havde været længere. Eller vi maa konstatere, hvad der ogsaa a priori er sandsynligt, at de 5 Mindesmærker, om end faktisk omtrent samtidige, dog theoretisk repræsenterer en forskellig Tid, at altsaa den ene Sten er theoretisk ældre, d. v. s. at dens Runerister formentlig var ældre end de Mænd, der ristede de andre Indskrifter, eller at han i al Fald tilhørte en ældre Skole. Jeg antager indtil videre som det sandsynligste dette sidste, og hvis Skovlænge-Stenen udviser Tilknytningspunkter til denne Sten, saa slutter jeg, at ogsaa Skovlænge-Stenen sandsynligvis theoretisk er ældre end 980, medens den faktisk nok kan, men aldeles ikke maa have været samtidig med Hällestad-Stenene. Er det ifølge sin Methode, at Prof. W. ikke tager Hensyn til, at 4 eller 5 faktisk samtidige Stene theoretisk kan og efter al Sandsynlighed maa være Repræsentanter for en forskellig Tid, og dekreterer, at, da Hällestad-Stenene faktisk er fra c. 985 (ifølge ham), derfor Skovlænge-Stenen faktisk maa være fra samme Tid?

Hvad anfører Prof. W. da som Bevis for, at Skovlænge-Stenen og den tredie Hällestad-Sten maa henføres til samme Tid? Hans første Grund ser vi her bort fra, da dette er den Forudsætning, som jeg var gaaet ud fra m. H. t. Skovlænge-Stenens aftir. Den anden Grund beviser i den Form, hvori han har fremsat den, intet (sml. ndf.): den Omstændighed, at paa den ene Side Monofthongeringen af den gamle Tvelyd skrives a paa Skovlænge-Stenen i raspi, medens paa den anden Side det korte e i þaki (= -þegi) paa Hällestad-Stenen skrives a, hvilket sidste ifølge Die Runenschrift S. 319 allerede forekommer paa langt ældre Stene, kan umulig bevise, at begge Stene maa henføres til samme Tid, hverken faktisk eller theoretisk. Den fjerde Grund, at Hällestad-Stenen har iftir, Skovlænge-Stenen samme -ir i aftir, vilde kun kunne bevise, hvad det hos Prof. W. skal bevise, hvis han kunde sige os, at dette -ir først har været til fra 981 (efter den større Jællinge-Sten), men da dette -ir uden Tvivl ikke er opkommet i et og samme Aarti i alle Landets Egne, men i nogle Egne maa have været ældre end i andre, kan det ikke bevise meget. Den tredie Grund er, at begge Stene har þasi for þansi foran Skilletegnet ved Slutningen af den første Linje: dette kan være af Betydning, men for at man rigtig kan værdsætte det, burde Prof. W. have tilføjet, om det er udelukket, at þasi: for þansi: ved Slutningen af Linjen i det specielle Tilfælde paa den ene eller anden Sten kan bedømmes saaledes, som han selv S. 129 f. vil bedømme den mindre Jællinge-Stens þusi for þausi foran Skilletegnet ved Slutningen af en Linje. Det vigtigste af, hvad Prof. W. anfører, synes mig at være, hvad han tilføjer om Brugen af Skilletegnene. Men da Hällestad-Stenen ifølge Prof. W.s Gengivelse ikke har noget Skilletegn i Begyndelsen af den ny Linje, medens

Skovlænge-Stenen har Skilletegnet foran alle Linjer, indskrænker den specielle Overensstemmelse imellem Stenene sig til Skilletegnet i Begyndelsen af Indskriften (Skilletegn foran og ved Slutningen af Linjerne har ogsaa allerede den danske Vedelspang-Sten paa Bagsiden).

Jeg anerkender, at Skovlænge-Stenen kan være samtidig med Hällestad-Stenene (c. 980). Hvad det sidste Punkt angaar, saa anerkender jeg, hvad Prof. W. ikke gør nogen Bemærkning om, at saadanne ydre Ting, som Skilletegnetes Stilling og Form kan være af særlig Vigtighed til Bestemmelse af et Mindesmærkes faktiske Tid. 'I Henseende til Rune- og Sprogformer', skrev jeg i min Anmeldelse (sml. 'Bemærkninger' S. 226), vil en Runerister paa 55 Aar i det væsentlige endnu forfærdige en Runeindskrift efter samme Methode, som han fulgte 30 Aar tidligere i 25 Aars Alderen. Jeg undlod med Forsæt at tilføje 'i Henseende til Mindesmærkets ydre Habitus'. I Henseende til saadanne ydre Ting som Skilletegnetes Stilling og Form kunde en gammel Runerister nemlig aabenbart langt lettere adoptere sin Tids Mode end med Hensyn til Skrivemaaden. Hvad angaar Prof. W.s anden Grund, saa frembyder Sjørup-Stenen et nøjagtigere Sidestykke (aki) til Skovlænge-Stenens raspi, end den af Prof. W. anførte Form paa den tredje Hällestad-Sten.

Alt hvad jeg S. 223 i Noten bemærkede om Skovlænge-Stenen, var, som gentagne Gange sagt, skrevet under den Forudsætning, at Runeristeren, undtagen i Slutningen af Flerstavelsesord og foran Nasaler, havde bevaret den ældre Nasalering i Sproget, og at Formen aftit maatte særlig forklares ligesom Vedelspang-Stenenes aft. Men jeg tror, at denne Forudsætning har været urigtig.

Da nemlig den danske og den svenske Mand, der ristede Vedelspang-Indskrifterne, uden Tvivl ikke begge uafhængige af hinanden har skrevet aft, men den ene for dette Ords Vedkommende har adopteret den andens Skrivemaade, saa har Formen aft paa begge Vedelspang-Stene ikke Værdien af to Exempler, men kun af et enkelt Exempel for denne Skrivemaade, i Lighed med Formen niqnt c. 875. At denne Skrivemaade, der ikke var fremkaldt af en Lydlov, kunde fortsætte sig som historisk Skrivemaade, er ikke meget sandsynligt, og som ikke-historisk Skrivemaade (undtagen naar den havde indfundet sig som Følge af Denasaleringen) kan Skrivemaaden med a langt mindre let forklares for Skovlænge-Stenens Tid efter Monofthongeringen end for Vedelspang-Stenenes Tid før Monofthongeringen.

Ligesom af de 5 historiske Runemindesmærker fra c. 980 (større Jællinge-Sten, Hällestad-Stenene, Sjørup-Stenen), for mig, ligesom for 'Die Runenschrift's Forfatter, i Modsætning til Prof. W.s nuværende Opfattelse, sikkert fire blander a og a som Følge af, at Runeristeren (enten i alle Tilfælde, hvad jeg antager for den større Jællinge-Sten, eller kun i bestemte Forbindelser) udtalte et ældre a som a, saaledes er det tilsvarende ogsaa for Skovlænge-Stenen det sandsynligste. Den Mand, der ristede Skovlænge-Indskriften, har vistnok (bortset fra Flerstavelsesords Udlyd og Stillingen foran Nasaler, hvor Nasaleringen tidligere var forsvunden) i Stillingen foran stemmeløs Spirant + stemmeløs Muta udtalt ældre nasaleret Vokal som ikke nasaleret (det samme antager jeg om den Mand, der ristede Runerne paa

den største Hällestad-Sten, der er rejst af askil efter Toke Gormssön), men i Navnet *ąstarþr* er den historiske Skrivemaade bibeholdt: som Følge heraf kunde ogsaa Ordet *ąftir* skrives med *ą*. — Hermed vender jeg tilbage til den Anskuelse m. H. t. Skovlænge-Stenens *ąftir*, som jeg havde, da jeg skrev min Anmeldelse. (Mindesmærket er, hvis det formodede er rigtigt, theoretisk ældre baade end den større Jællinge-Sten efter min Opfattelse, og end den største Hällestad-Sten og Sjørup-Stenen, idet disse sidste allerede har en stungen *k-Rune*.)

Hvis det har forholdt sig som jeg formoder, saa har Skovlænge-Stenens *ąftir* lige saa lidt at gøre med Vedelspang-Stenenes *ąft*, som den større Jællinge-Stens *ąu* i *þaurui* c. 980 har at gøre med Nörrænæraa-Stenens *ąu* i *niąt* c. 875, og saa er Spørgsmaalet om Skovlænge-Stenens Tid uden Betydning (eller kun i negativ Henseende af Betydning) for Spørgsmaalet om Vedelspang-Stenenes Tid.

Men hvorfor har min ærede Kollega, naar han 'gennem et enkelt Exempel' vilde vise Forskellen mellem sin og min Methode, ikke hellere valgt Vedelspang-Stenene? Disse kender, som jeg S. 230 i en Note har søgt at gøre sandsynligt, endnu ikke noget til Monofthongeringen, den Lydovergang der er saa meget ældre end Denasaleringen foran andre Konsonanter end Nasaler. Som Skilletegn bruges paa dem ikke, ligesom paa Skovlænge-Stenen, to 'runde' Punkter, men den svenske Vedelspang-Sten har 'en enkelt Gang en usædvanlig lang Streg, ellers to (som oftest langagtige) Punkter' (Festskr. 16), den danske 'overalt to langagtige Punkter' (smst. 19), o. s. v. Og dog skal den Grænse, inden for hvilken Prof. W. rent theoretisk bevæger sig med Hensyn til disse Stenes Tid, falde 'mellem 950—1000', saaledes at Vedelspang-Stenene 'i værste Tilfælde' (S. 277) kunde være fra Aar 1000! Hvorfor paaviser han da ikke den uhyre Forskel f. Ex. imellem den mindre Jællinge-Sten og den danske Vedelspang-Sten, naar en saadan er tilstede? Han har, foruden den svenske Vedelspang-Stens *þauu*, der ikke kan bevise noget, aldrig offentlig anført noget andet end Formen *ąft*, der, som han selv og som jeg har forklaret den, for 935 eller 920 er lige saa 'umulig', som Formen *niąt* for 875. 'Bevise', som Prof. W. S. 277 siger, at Vedelspang-Stenene tilhører sidste Halvdel af 10de Aarh., kan han, hvad han ikke tilføjer, kun under den Forudsætning, at Skrivemaaden *ąft* er en Følge af Denasaleringen, men ikke, naar hans Forudsætning er urigtig.

Som tilstrækkelig tydelig udtalt i mine 'Bemærkninger' S. 235 er det runologiske Spørgsmaal for mig af underordnet Betydning, det historiske Spørgsmaal Hovedsagen. At det for Prof. W. som Runolog maa forholde sig omvendt, er en Selvfølge.

Men naar min ærede Kollega i Indledningen til sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 275 siger: «Saavel Prof. M.s som mine historiske Resultater staa og falde med de Tidsbestem-

melser, vi have fastslaaet for Vedelspang-Stenene», saa tager han heri fuldstændig fejl. Mine historiske Resultater er, som ovenfor S. 390 bemærket, aldeles ikke byggede paa nogen runologisk Tidsbestemmelse. For mig stiller Sagen sig omvendt saaledes, at hvad enten jeg har Ret eller Uret med Hensyn til det runologiske Spørgsmaal, saa kan Prof. W.s historiske Fremstilling dog derfor aldrig nogensinde blive rigtig.

Min Hovedsætning er, at 'Hardegon, filius Suein', der be-
rovede 'Sigerich' Riget, har været Gorms Fader og Forgænger
Hardeknud. Hvis denne Sætning er rigtig, saa har følgelig
Sigerichs (umiddelbare eller middelbare) Forgænger 'Chnob'
(Gnupa I) været ældre end Hardeknuds Søns og Sønnesøns
Samtidige og Modstander 'Chnuba' = 'Gnúpa' (II), med hvem
Prof. W. identificerer ham. Min Hovedsætning kan, som jeg
har bemærket S. 272, allermindst gendrives med runologiske
Midler. Hvordan Prof. W. alligevel kan tro med sine runo-
logiske Midler at kunne kuldkaste hin Sætning, er mig ufor-
staaeligt. Hvis Vedelspang-Stenene, som Prof. W. antager,
skulde være fra 950 eller yngre, saa er dermed ikke gendrevet
og kan ikke gendrives min Paastand om, at Gorms Fader
Hardeknud har fæddet 'Chnob's (Gnupas) umiddelbare eller
middelbare Efterfølger 'Sigerich': Stenenes Gnupa har, hvis
Prof. W.s Tidsbestemmelse er rigtig, selvfølgelig været Widu-
kinds 'Chnuba' = Gnupa II og Stenenes Sigtrygg dennes Søn.
Min Sætning kan, som jeg har sagt, overhovedet ikke gendrives
med filologiske Midler. Prof. W., der affærdiger det historiske
Spørgsmaal i 15 Linjer (S. 278), gör heller intet alvorligt Forsøg
derpaa: han nøjes med at latterliggøre min Forklaring af
'Hardegon' som Hardeknud og kalde den for et 'filologisk
Kunststykke' (som om ikke hans egen Forklaring af 'Hardegon,
filius Suein' som 'Haroldus, pater Suein' = Harald Blaatand
var et langt større filologisk Kunststykke!). Min ærede Kollega
kan dog ikke for Alvor tro, at min Hovedsætning falder for to
Udraabstegn og hans «Quod erat demonstrandum!», som han

föjer til en Bibemærkning og til noget, som jeg havde fremsat med et 'maaske'. Min Bibemærkning vil jeg gerne udlevere til ham: han kan gøre med den, hvad han vil; men den var paa ingen Maade det, som var 'demonstrandum'. Det eneste, der kunde betragtes som et filologisk Argument mod min Hovedsætning, er følgende: «Dette» (nemlig at 'Hardegon' betyder Hardeknut) «har jeg og mange med mig anset for en Umulighed, da Adam lige efter sit for os ubegribelige *Hardegon* netop selv[?] skriver *Hardecnudth*». [At Adam selv skulde have skrevet *-dth* er i højeste Grad usandsynligt, da alle Hss. paa Salzburgerhaandskriftet nær har *Hardeuuich* eller noget som er fremgaaet deraf: *-uuich* kan ikke være opstaaet af *-cnudth*, kun af *-cnuth* eller snarere *-cunth* (de 5 m-Streger i *uu* for *cun* og *c* for *t*). Salzburgerhaandskriftets *-dth* maa betragtes som en Kontamination af to forskellige Skrivemaader, der forelaa dets Redaktor, et *d*, der rimeligvis hidrører fra Adam selv, og et rimeligvis yngre *th*.] Altsaa maa Prof. W. og mange med ham vel ogsaa anse det for en Umulighed, at *Othingar* 2, 62 hos Adam er samme Mand som *Odinkar* 2, 47 og samme Navn som *Odinkar*, *Odinchar* 2, 34, eller at *Chund* (= Knud den store) i Salzburgerhs. 2, 49 ff. er samme Mand som *Chunt* 2, 37. 47 i samme Hs. (*Chnut*, *Knut* i andre Hss.). Maaske har de samme heller ikke kunnet tro, at Adams Iudland med *d* i Stedet for *t* skulde være Jylland. Den, der kunde skrive *Othingar* med *g* og Iudland med *d*, har ogsaa kunnet skrive *Hardegond med *g* for *k* eller *c* og *d* for *t*, og *Hardecund* med *d*. Det samme *-nd* i Slutningen, som jeg formoder Adam selv har skrevet i *Hardegond 1, 54 og som jeg nu tror, Adam ogsaa har skrevet i 'filius *Hardecund* Uurm' 1, 57, har det relativ bedste Hs., Salzburgerhaandskriftet, fra 2, 49 overalt i *Chund* og 2, 72 ff. i *Hardechund*, Former, der med dette *-nd* vistnok er skrevne af Adam selv. At ikke alle, ligesom Prof. W. og mange med ham, har anset det for en Umulighed, at 'Hardegon' skulde være Gorms Fader Hardeknud, viser Historikerne Dahlmanns og Gustav Storms Exempel (s. min Note

i Anmeldelsen S. 24). Den sidste, der i en Tabel, der var fremlagt for Tilhørerne under hans Foredrag af 18de Juli 1892 i København, lod den danske Kongeslæggt (indtil Knut den stores Søn Hardeknut) stamme fra Svein (paa Grundlag af Adam 1, 54, sml. Arkiv f. nord. Fil. 9, 211), maa selvfølgelig, naar han anser dette for rigtigt, have opgivet sin hermed uforenelige tidligere Identificering af Adams 'Chnob' og Widukinds 'Chnuba' (i Norsk Hist. Tidskr. 2. Række 2 (1880), 175).

Min Hovedsætning kan udelukkende gendrives med historiske Midler. En meget dygtig Lingvist og Filolog har tilskrevet mig: «At Stridsspørgsmaalet mellem Prof. Wimmer og Dem hører ind under Historiens, ikke Runologiens Dom, forekommer mig utvivlsomt». At min ærede Kollega og jeg som Parter i Sagen vedbliver med Gang efter anden i Hovedsagen at gentage det samme, kan ikke føre til nogen Afgørelse. En Historiker maa fælde Dommen imellem os.

Saa længe min Hovedsætning ikke er gendrevet af en Historiker med tvingende Grunde, bliver den for mig staaende ved Magt.

De historiske Forhold har, naar min Hovedsætning er rigtig, enten været saaledes, som jeg har fremstillet dem i min Anmeldelse S. 20 ff. og i mine 'Bemærkninger' S. 235—268: i dette Tilfælde er Vedelspang-Stenene fra c. 920. Eller de historiske Forhold har været som fremstillede i mine 'Bemærkninger' S. 269—272: i saa Tilfælde er Mindesmærkerne fra c. 935.

Hvis Mindesmærkerne skulde være fra 950 eller yngre, saa er Prof. W.s historiske Fremstilling alligevel uantagelig. Stenenes Gnupa, Asfrids Ægtefælle og Sigtryggs Fader, maa, som sagt, i saa Tilfælde, hvis min Hovedsætning er rigtig, selvfølgelig have været Gnupa II. Jeg kan ikke se andet end at, hvis Stenene er fra 950, en af følgende tre tænkelige Muligheder maa have været Virkelighed. Enten har Asfrid efter sin Ægtefælles og sin Söns Fald og Danevirkets Fornylse (hvis denne har fundet Sted i 935) ventet 15 Aar, før end hun

rejste de to Mindesmærker efter Sigtrygg (og formodentlig et Mindesmærke eller to efter Gnupa), hvilket ikke er meget sandsynligt. Hvis hun valgte saadanne Runeristere, der allerede var Mænd i 935, saa kunde det næppe gøre nogen Forskel for Mindesmærkernes Sprog- og Runeformer, enten Indskrifterne er ristede i 935 eller 950, kun hvis hun valgte saadanne Mænd, der i 935 endnu var Dreng. Eller Danevirkets Fornydelse er af os bleven sat til et for tidligt Tidspunkt: Sigtryggs Fald og Danevirkets Fornydelse kan, hvis Prof. W. har Ret, tidligst have fundet Sted i 948 eller 949; saa kan Asfrid have rejst Mindesmærkerne i 950. Iøvrigt har de historiske Forhold været de samme som fremstillet i mine 'Bemærkninger' S. 269 ff. Den mindre Jællinge-Sten vilde i saa Tilfælde ogsaa rimeligvis være bleven sat til et for tidligt Tidspunkt: den er sandsynligvis bleven rejst umiddelbart efter Danevirkets Fornydelse (om Tidspunktet for Kong Gorms Død sml. S. 262 Note 3). Eller, hvis Asfrid har styret en af det danske Rige uafhængig Landsdel efter Danevirkets Fornydelse, som Prof. W. vil, saa kan dette kun være sket og Sigtrygg kun have været 'Konge' syd for den fornyede Vold som det danske Riges Grænse, i Lighed med R. von Liliencrons og Handelsmanns Opfattelse ('Der Runenstein von Gottorp', Kiel 1888). Liliencron mener (S. 17): 'Zu ihm (Kong Henrik) mochte möglicher, ja sehr wahrscheinlicher Weise des entronten und getöteten König Gnupas Sohn Sigtrygg mit seiner Mutter geflüchtet sein'. Handelsmann tilføjer (S. 31): «Der blasse Königstitel ward ihnen hier schwerlich bestritten noch verweigert'. Hvis dette har været Tilfælde, saa kan Sigtrygg have levet saa længe som det skal være: Tidspunktet for hans Død og altsaa ogsaa Tidspunktet for Mindesmærkernes Rejsning vilde være uden nogensomhelst Interesse for Danmarks politiske Historie (medens Mindesmærkerne selvfølgelig vilde beholde deres Værdi for Sproghistorien).

Jeg akcepterer ingen af disse tre tænkelige Muligheder, indtil jeg bliver nødt til at akceptere Prof. W.s Tidsbestemmelse.

Der gives en langt simplere Udvej. Min ærede Kollega Prof. W. har ikke alene (under 21de April 1893) givet en Tidsbestemmelse for Vedelspang-Stenene 'tidligst 950', som han kalder 'Monumenternes' (d. v. s. hans eget) «suveræne Veto», men ogsaa (under 26de Maj 1892) en Forklaring af Vedelspang-Stenenes aft. Prof. W.s Forklaring kan uden videre forenes med den historiske Overlevering, idet den tilsteder en tidligere Tidsbestemmelse: den nedlægger en Protest mod hans Veto. Det staar frit at vælge, thi Prof. W. har indtil den Dag idag ikke taget sin Forklaring tilbage: ogsaa han selv maa træffe Valget mellem sin Forklaring og sit Veto, thi han kan (hvis han vil gøre Fordring paa logisk Tænkning) ikke samtidig fastholde dem begge. Dette siger jeg ikke alene 'af fuldeste Overbevisning', men med den samme absolute Sikkerhed, med hvilken jeg vilde fremsætte en mathematisk Læresætning. Jeg vælger selvfølgelig Forklaringen (dog af lingvistiske Grunde i den af mig foreslaaede amenderede Form) og lægger det 'suveræne Veto' af 21de April 1893 ad acta.

